

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Сумський державний університет (Україна)
Алгоритмікс Інк., компанія IBM, м. Торонто (Канада)
Білоруський державний економічний університет, м. Мінськ (Білорусь)
Вище училище страхування та фінансів, м. Софія (Болгарія)
Донецький національний університет (Україна)
Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України
Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України
Московський державний технічний університет ім. М. Е. Баумана (Росія)
НДІ сталого розвитку та природокористування (Україна)
НТУУ «Київський політехнічний інститут» (Україна)
Ризький технічний університет (Латвія)
Ростовський державний економічний університет «РІНГ» (Росія)
Сумський національний аграрний університет (Україна)
Технічний університет – Варна (Болгарія)
Університет «Проф. д-р Асен Златаров», м. Бургас (Болгарія)
Університет МакМастер, м. Гамільтон (Канада)

Економічні проблеми сталого розвитку

Экономические проблемы устойчивого развития

Economic Problems of Sustainable Development

**Матеріали доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 20-річчю наукової діяльності
факультету економіки та менеджменту
Сумського державного університету
(Суми, 3–5 квітня 2012 року)**

Том 3

Суми
Сумський державний університет
2012

УДК 508.131.1 (063)
ББК 65.9(4Укр)28
Е 45

Рецензенти:

О. Ф. Балацький – д-р екон. наук, професор Сумського державного університету;
С. М. Козьменко – д-р екон. наук, професор Державного вищого навчального закладу
«Українська академія банківської справи» Національного банку України

Конференція зареєстрована в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації (посвідчення № 784 від 16 листопада 2011 р.)

Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету (протокол № 8 від 22 березня 2012 р.)

Е 45 **Економічні** проблеми сталого розвитку : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю наукової діяльності факультету економіки та менеджменту СумДУ (м. Суми, 3–5 квітня 2012 року) : у 8 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – Т. 3. – 179 с.

ISBN 978-966-657-414-8

ISBN 978-966-657-417-9 (том 3)

До збірника увійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні проблеми сталого розвитку» Сумського державного університету, в яких наведені результати наукових досліджень, виконаних у різних країнах, з таких наукових напрямів, як економіка сталого розвитку, соціально-економічні та еколого-економічні проблеми сталого розвитку, соціо-еколого-економічні взаємодії.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, аспірантів та всіх, хто цікавиться науково-практичними проблемами сучасної економіки.

В сборник вошли материалы Международной научно-практической конференции «Экономические проблемы устойчивого развития» Сумского государственного университета, в которых представлены результаты научных исследований, выполненных в разных странах, в таких научных направлениях, как экономика устойчивого развития, социально-экономические и эколого-экономические проблемы устойчивого развития, социо-эколого-экономические взаимодействия.

Для ученых, преподавателей высших учебных заведений, студентов, аспирантов и всех, кто интересуется научно-практическими проблемами современной экономики.

The collection consists of materials from International scientific-practical conference “Economic problems of sustainable development” Sumy State University. They represent results of scientific researches, conducted in different countries in such scientific areas as Economics of sustainable development, Socio-economic and ecologic-economic problems of sustainable development, Socio-ecologic-economic interactions.

It is for scientists, lecturers of institutions of higher education, students, graduates and everybody, interested in scientific-practical problems of modern economics.

УДК 508.131.1(063)
ББК 65.9(4Укр)28

ISBN 978-966-657-414-8

ISBN 978-966-657-417-9 (том 3)

© Сумський державний університет, 2012

Організатори конференції:

Сумський державний університет (Україна)
Алгоритмікс Інк., компанія IBM, м. Торонто (Канада)
Білоруський державний економічний університет, м. Мінськ (Білорусь)
Вище училище страхування та фінансів, м. Софія (Болгарія)
Донецький національний університет (Україна)
Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України
Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України
Московський державний технічний університет ім. М. Е. Баумана (Росія)
НДІ сталого розвитку та природокористування (Україна)
НТУУ «Київський політехнічний інститут» (Україна)
Ризький технічний університет (Латвія)
Ростовський державний економічний університет «РІНГ» (Росія)
Сумський національний аграрний університет (Україна)
Технічний університет – Варна (Болгарія)
Університет «Проф. д-р Асен Златаров», м. Бургас (Болгарія)
Університет МакМастер, м. Гамільтон (Канада)

Офіційні партнери та спонсори:

Факультет економіки та менеджменту
Сумського державного університету
fem.sumdu.edu.ua

ЗАТ «Крафт Фудс Україна»

Міжнародний науковий журнал
«Сталий розвиток»
(Болгарія)

ЗМІСТ

	С.
<i>Прокопенко О. В., Шкарупа О. В.</i> Розвиток наукової школи економіки природокористування в СумДУ (замість передмови).....	10
<i>Андерсон Н. В.</i> Конкурентоспособность как фактор развития приграничных территорий.....	13
<i>Андрос С. В., Романьок Т. В.</i> Стратегії відповідального інвестування: теоретичний аспект.....	15
<i>Анісімов В. М.</i> Роль соціальної складової сталого розвитку.....	17
<i>Антонюк В. П.</i> Взаємозв'язок людського та сталого розвитку.....	19
<i>Балацкий О. Ф.</i> Проблемы оценки экономического потенциала региона.....	21
<i>Башук Т. О., Тімошова О. Є.</i> Розвиток освіти на основі принципів некомерційного маркетингу.....	22
<i>Бараннік В. О.</i> Сталый розвиток регіонів України: формування концепції оцінки.....	24
<i>Березянюк Т. В.</i> Особливості розвитку малого та середнього підприємництва України.....	26
<i>Боронос В. Г., Сокур А. О.</i> Податкові важелі підтримки вітчизняних товаровиробників в умовах трансформаційної економіки.....	28
<i>Бугаец В. В.</i> Процесс проникновения загрязняющих веществ в круговорот воды в Ростовской области.....	30
<i>Бунтовский С. Ю., Стрельченко Д. И.</i> Повышение профессионализма посредников и арбитров – важная составляющая урегулирования трудовых конфликтов.....	32
<i>Бурлакова І. М., Валюх Н. С.</i> Екологічні рухи як суб'єкти екополітичного процесу.....	34
<i>Вишневський О. С.</i> Соціальна орієнтація економіки регіону та суперечності сталого розвитку.....	36
<i>Войкина Е. А.</i> Нестандартные формы занятости как одно из направлений повышения гибкости российского рынка труда.....	38

<i>Воропасва О. В.</i> Вплив сталого розвитку туризму на підвищення якості життя населення.....	40
<i>Громико М. Г., Пересацько Г. О., Лукаш С. М.</i> Еколого-економічні інноваційні шляхи розвитку підприємства.....	42
<i>Дерев'янюк Ю. М., Колонтаєвська А. В.</i> Аналіз стану провідних підприємств металургійної галузі.....	46
<i>Домашенко М. Д., Савельєва Г.</i> Кондитерська галузь в Україні.....	48
<i>Дудкін О. В., Панченко Т. В.</i> Напрями розвитку альтернативної енергетики..	50
<i>Євтушенко М. В.</i> Сталий розвиток територій в контексті раціонального землекористування.....	52
<i>Ермолина Л. В.</i> Вопросы и проблемы развития стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов РФ.....	54
<i>Євдокимов А. В., Родимченко А. О.</i> Логістичні стратегії регіону в умовах сталого розвитку.....	57
<i>Жулавський А. Ю., Шкурко М. В.</i> Чинники та фактори зростання продуктивності праці на підприємстві.....	58
<i>Загорная Т. О.</i> Структурный анализ ключевых категорий устойчивого развития.....	60
<i>Замула Х. П.</i> Роль лісового господарства у забезпеченні екологічної безпеки на радіоактивно забруднених територіях.....	63
<i>Зайцев О. В., Барикіна Н. І.</i> Іпотечне кредитування в Україні.....	64
<i>Іванова Т. И.</i> О соответствии размера прожиточного минимума, минимальной заработной платы и платежного баланса Украины.....	66
<i>Ілляшенко К. В., Ісінчук О. В.</i> Проблеми та перспективи оцінки ефективності інвестиційної діяльності підприємств України в умовах трансформаційної економіки.....	68
<i>Ілляшенко С. М., Гайтина Н. М.</i> Порівняння державних пріоритетів у галузі економіки природокористування і захисту навколишнього середовища і поглядів населення на екологічні проблеми.....	70

<i>Ілляшенко Т. О., Ковбаса Ю. В.</i> Управління фінансовими ризиками суб'єктів господарювання в Україні на сучасному етапі.....	72
<i>Какутіч П. Ю.</i> Основні положення розробки концепції державної політики в сфері макроекономічного регулювання екологічної безпеки.....	74
<i>Калаврий Т. Ю.</i> Экологическое сопровождение крупных инвестиционных проектов в рамках механизмов государственно-частного партнерства.....	77
<i>Кликушина Е. Г.</i> Гармонизация социо-эколого-экономического развития и природоохранные затраты на муниципальном уровне.....	78
<i>Кліменко О. В.</i> Екологічна орієнтація розвитку світової економіки в умовах глобалізації.....	80
<i>Колотырин К. П., Калашикова С. П.</i> Стимулирование природоохранной деятельности в рамках концепции устойчивого развития.....	82
<i>Комаринець С. О.</i> Проблеми оцінювання нестабільності зовнішнього середовища підприємства.....	84
<i>Костель М. В., Тімошова О. Є.</i> Трансформація системи управління банківськими ризиками з урахуванням їх взаємозв'язку.....	86
<i>Костюченко Н. М., Фролов С. С.</i> Зовнішньоекономічна діяльність як необхідна складова сталого розвитку країни.....	88
<i>Котенко Н. В., Горова В. М.</i> Вплив податку за землю на дохідний потенціал місцевого бюджету.....	90
<i>Кохан А. І.</i> Роль комунікативного чинника в реалізації стратегій сталого розвитку органами публічної влади.....	92
<i>Кочубей Р. В.</i> Диагностика состояний предпринимательских структур в изменяющихся условиях внешней среды.....	94
<i>Кравченко Ю. П.</i> Світовий досвід боротьби з відмиванням «брудних» коштів та його застосування під час проведення ризикоорієнтованого аудиту у бюджетній сфері.....	96
<i>Крапивний І. В., Бачал О. О., Захарченко С. І.</i> Моделі «нової економіки»....	98

<i>Лебедев П. В.</i> От управления на основе затрат к управлению на основе ценности: учет ключевых категорий как предпосылка построения устойчивых стратегий.....	100
<i>Лук'янихін В. О., Тхариф Альсабхаві</i> Планування ефективної соціальної політики розвитку персоналу.....	103
<i>Ткаченко М. О., Мехович С.А.</i> Організаційно-економічний механізм управління потенціалом інноваційного розвитку підприємства.....	105
<i>Нагорний Є. І.</i> Використання пробного маркетингу для підвищення рівня ринкової адекватності інноваційної продукції в сучасних умовах розвитку.	107
<i>Некрасенко Л. А.</i> Невостребованный потенциал украинского углеродного налога.....	109
<i>Нічітайлова М. С.</i> Системи утилізації радіоактивних відходів як ефективний інструмент управління природоохоронною діяльністю.....	111
<i>Нічітайлова Н. С.</i> Екологічний контролінг як інструмент комплексного аналізу господарської діяльності підприємства в цілях управління природокористуванням.....	113
<i>Павліха Н. В., Дубинчук Л. І.</i> Проблеми управління твердими побутовими відходами в контексті сталого просторового розвитку.....	115
<i>Petrushenko Y. N., Holets T. A.</i> Social capital of a community: methods of measurement.....	117
<i>Потравный И. М.</i> Модификация моделей производства и потребления на основе концепции «зеленого роста».....	118
<i>Приймєнко С. А.</i> Поправки в розрахунку еколого-економічних втрат території.....	120
<i>Пробойв О. А., Кривко О. Р.</i> Пріоритети інвестиційної діяльності в туристичній індустрії Івано-Франківщини.....	122
<i>Рожкова Є. Ю., Мирошниченко Д.</i> Перспективи розвитку органічного виробництва в умовах міжнародної інтеграції.....	125
<i>Сагер Л. Ю.</i> Аналіз підходів до оцінки якості організаційних комунікацій.....	127

<i>Садченко Е. В.</i> Концепція еко-контролінга в управленні природопольованиєм.....	129
<i>Сальникова О. В.</i> Роль людського капіталу в інноваційному розвитку Росії.....	131
<i>Семенюк О. М.</i> Економічний механізм організації виробництва на засадах інноваційної стратегії сталого розвитку.....	133
<i>Сорочайкин И. А.</i> Сущність стратегії управління персоналом.....	135
<i>Сотник В. О.</i> Аналіз системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства.....	138
<i>Струлев О. О.</i> Промислова нерухомість. мотивації створення та основи сталого розвитку.....	139
<i>Tambovceva T. T.</i> Sustainable rural tourism development in Latvia.....	141
<i>Телетов О. С., Сірік Ю. А.</i> Кластеризація як інноваційний шлях розвитку регіону.....	144
<i>Троян М. Ю.</i> Оптимізація розподілу комунікаційного бюджету між інструментами комплексу маркетингу.....	146
<i>Фісуненко П. А., Дугінець Г. В.</i> Регіональний аспект післякризового розвитку підприємництва.....	148
<i>Хлобистов Є. В., Трофимчук В. О.</i> Політика сталого розвитку держави у циклах ділової активності: «пост-Київські» перспективи.....	151
<i>Хлобистов Є. В., Какутич М. О., Потапенко В. Г.</i> Соціально-економічні та геополітичні проблеми регіональної екологічної політики (на прикладі відновлювальної енергетики).....	153
<i>Шапочка М. К., Рибіна О. І.</i> Електрифікація залізниць як чинник покращення екологічної ситуації в Україні.....	155
<i>Шатковський О. В.</i> «Зелена» економіка в контексті сталого розвитку України.....	157
<i>Shvindina Hannah, Jonathan Emeka Nwosu</i> The role of nigerian government in reducing natural resources depletion.....	159

<i>Шевченко Т. И., Гончарова Е. В., Кравец Л. С.</i> Оценка ресурсного потенциала твердых бытовых отходов на примере макулатуры в Сумской области.....	161
<i>Шкарупа О. В., Пархоменко В. В.</i> Соціально-економічна ефективність створення технопарку «Свема» в м. Шостка Сумської області.....	163
<i>Школа В. Ю.</i> Економічний потенціал регіону та його складові.....	165
<i>Шпак Д. А.</i> Некоторые аспекты повышения устойчивости социально-экономического развития села.....	167
<i>Ярова І. С.</i> Інституціональні засади та інструментарій економічної і соціально-екологічної відповідальності в лісоресурсній сфері.....	169
<i>Коварда В. В., Безуглая Е. В.</i> Альтернатива либеральной экономической политики – реализация стратегии устойчивого развития России.....	171
<i>Коварда В. В.</i> О необходимости межгосударственного (трансграничного) сотрудничества для перехода к реализации стратегии устойчивого развития	173
<i>Вороненко В. І.</i> Зростання світового попиту на продукти харчування як передумова еколого-економічних проблем землекористування в Україні.....	176

СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В СУМДУ (замість передмови)

д.е.н., проф. **Прокопенко О.В.**, к.е.н., доц. **Шкарупа О.В.**

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції "Економічні проблеми сталого розвитку", присвяченої 20-ти річчю наукової діяльності факультету економіки та менеджменту (3-5 квітня 2012 р., м. Суми, Сумський державний університет).

Конференція з економічних проблем сталого розвитку 19 років поспіль проводилась факультетом як внутрішньоуніверситетська, а цього року набула міжнародного статусу. Конференція має символічне та історично виправдане значення для факультету, який з початку свого створення (4 травня 1992 р.) здобув в науковому просторі власний імідж та авторитет як розвинена наукова школа економіки природокористування.

Початок науково-дослідної роботи факультету закладено у 1969 р., коли при кафедрі технології машинобудування Сумського філіалу ХПІ було створено секцію економіки захисту повітряного басейну від забруднень під керівництвом Балацького О.Ф. – видатного науковця, який зробив вагомий внесок в розвиток загальної теорії економічного збитку. У здобутку вченого близько 350 опублікованих праць, у тому числі більш ніж 30 монографій, підручників і навчальних посібників.

В 1978-1990 рр. під його керівництвом вперше в Україні започатковано дослідження з економічної оцінки збитків від забруднення атмосфери і розроблені методики такої оцінки, вирішено ряд складних проблем та наукових задач щодо визначення економічного збитку від забруднення атмосферного повітря для підприємств Радянського Союзу: м. Братська, м. Дніпропетровська, м. Єревану, м. Запорозжя, м. Іркутська, м. Красноярська, м. Макеевки, м. Маріуполя, м. Норильська, м. Сум та ін. Під керівництвом Балацького О.Ф. вперше теоретично обґрунтована і реалізована в Україні система платного природокористування, яка діє і сьогодні.

Такі здобутки виявили подальшу можливість застосування математичних методів для крупномасштабних макроекономічних розрахунків, пов'язаних з визначенням питомих екологічних втрат в різних секторах національної економіки. Ці дослідження створили передумови для розроблення інструментарію сучасної екологічно спрямованої трансформації економічних відносин в контексті сталого розвитку, що ґрунтується на еколого-економічних оцінках.

Завдяки плідній праці колективу під керівництвом проф. Балацького О.Ф., який є одним із засновників вітчизняної школи економіки

природокористування та засновником економічної науки в Сумській області, у 1991 р. створена та успішно діє перша на Сумщині спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій, серед спеціальностей якої – «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища». З 2011 р. рада має право проведення захистів докторських дисертацій. За період її функціонування захищено понад 250 дисертацій. Наукова школа Балацького О.Ф. створила передумови для розвитку наукових напрямів факультету, які виростили у самостійні школи:

- «Дослідження фундаментальних основ сталого розвитку соціально-економічних систем та інформаційного суспільства» (керівник – д.е.н., проф. Л.Г. Мельник);
- «Маркетинг і менеджмент інновацій» (керівник – д.е.н., проф. С.М. Ілляшенко);
- «Еколого-економічні проблеми теплоенергетики, управління емісією атмосферного повітря на міждержавному рівні» (керівник – д.е.н., проф. О.М. Теліженко).

На основі наукових досліджень факультету щорічно публікуються колективні монографії, підручники, навчальні посібники. Сумська наукова школа економіки природокористування активно розвиває нові наукові напрями, в тому числі концепцію сталого розвитку та організаційно-економічний механізм її реалізації в Україні.

Силами факультету видано більше 150 книг, а якщо враховувати написані у співавторстві з іншими науковими школами – більше 300. В рамках наукових досліджень сучасної концепції сталого розвитку підготовлено та опубліковано підручники, навчальні посібники та іншу науково-методичну літературу як українською так і іноземними мовами. Одним з перших фундаментальних видань із цієї тематики є спільний українсько-бельгійський підручник для вищої школи "Економіка природокористування (1999 р., англійською та російською мовами).

Факультетом також видано: «Екологічний менеджмент у системі управління збалансованим розвитком» (2002 р., укр.), «Основи екології. Економіка та управління природокористуванням» (2005 р., укр.), «Основи стійкого розвитку» та «Основи стійкого розвитку. Практикум» (2005 р., укр.), «Екологічна економіка» (2006 р., рос.), «Соціально-економічний потенціал стійкого розвитку» (2007, 2008 рр., рос. та англ.), «Стійкий розвиток: теорія, методологія, практика» (2009 р., укр.), «Економіка природних ресурсів» (2010 р., укр.), «Екологічний маркетинг» (2012 р., укр.) та ін.

Всі наукові розробки використовуються у діяльності підприємств, організацій та органів управління та впроваджуються у навчальний процес, зокрема при підготовці магістрів спеціальності «Економіка довкілля та природних ресурсів».

Факультет щороку проводить всеукраїнські та міжнародні конференції, серед яких: «Економіка для екології», «Економічні проблеми сталого розвитку», «Екологічний менеджмент в загальній системі управління», «Маркетинг інновацій та інновації в маркетингу», «Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону», «Економіка та менеджмент: перспективи розвитку», «Сучасний менеджмент і економічний розвиток».

Факультет має багатий досвід грантової діяльності та міжнародної співпраці з іншими науковими школами в сфері економіки сталого розвитку, що сприяє міжнародному визнанню наукових досягнень, їх розповсюдженню та популяризації. Факультет співпрацює з провідними ВНЗ, в тому числі близько з 50 закордонними з 18 країн світу. Особливо активною є співпраця з такими вишами, як: Білоруський державний економічний університет (Білорусь), Вільний університет Брюсселю (Бельгія), Колорадський університет в Колорадо Спрингс (США), Маастріхтський університет (Нідерланди), Московський державний університет (Росія), Московський державний технічний університет ім. М.Е. Баумана (Росія), Ризький технічний університет (Латвія); Російський економічний університет ім. Г.В. Плеханова (Росія), Технічний університет – Варна (Болгарія), Університет Вайкато (Нова Зеландія), Університет МакМастер (Канада), Університет «Проф. д-р Асен Златаров» (Болгарія).

Сьогодні факультет економіки та менеджменту – потужна наукова школа. Лише в 2011 р. колективом факультету було видано понад 300 публікацій, з них 17 монографій та 10 підручників та навчальних посібників.

За рейтингом Вебометрікс в 2011 р. факультет, як бізнес-школа, займає 9 місце серед ВНЗ України. Професорсько-викладацький склад факультету налічує понад 100 викладачів, майже всі мають науковий ступінь та вчене звання. До викладацької та наукової діяльності залучено 16 докторів економічних наук та професорів. Наукова спрямованість факультету надає широкі можливості для здійснення наукової діяльності студентами та аспірантами, які виборюють призові місця на конкурсах наукових робіт та олімпіадах національного та міжнародного рівня. Так, в 2011 р. студенти факультету отримали 15 призових місць на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт.

Сподіваємося, що міжнародна науково-практична конференція надасть поштовху до подальшого розвитку наукової школи факультету. Приємно, що в обговоренні економічних проблем сталого розвитку в рамках цього річної конференції беруть участь понад 800 осіб, в тому числі 167 науковців з інших навчальних закладів та 40 – з вишів інших країн.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ПРИГРАНИЧНЫХ ТЕРРИТОРИЙ

Андерсон Н.В.

Институт проблем рынка и экономико-экологических
исследований НАН Украины, г. Одесса

В современных условиях глобализации и регионализации, в основе экономических отношений между странами и регионами лежит, с одной стороны, соперничество за перспективные рынки и привлечение факторов производства, с другой стороны, взаимовыгодное сотрудничество и партнерство в целях обеспечения конкурентоспособности в глобальном масштабе. Эти, казалось бы, противоречивые, но, тем не менее, взаимодополняющие друг друга тенденции, требуют детального исследования в силу того, что они определяют современную воспроизводственную структуру мировой, национальных и, во многом, региональных экономик.

Теоретико-методологическим отражением этих объективных процессов является сложившаяся в последнее время тенденция рассматривать конкуренцию как междисциплинарное понятие, используемое не только в рамках микро- и макроэкономических теорий, но и в таких научных дисциплинах со смешанным методологическим аппаратом, как региональная экономика, экономическая география и экономика мирового хозяйства.

При этом практически не уделяется внимания научно-методологическим принципам, подходам и методам изучения феномена межрегиональной конкуренции и региональной конкурентоспособности по отношению к приграничным территориям. Между тем очевидно, что специфические черты социально-экономических, культурных и инновационных процессов, происходящих в приграничных регионах, требуют разработки адекватной им региональной экономической политики, которая будет строиться на иных принципах, чем в отношении «внутренних» регионов страны.

Приграничные регионы и территории в силу своих экономико-географических, социально-экономических и структурных особенностей, характеризуются двоякостью функций. С одной стороны, они служат своеобразной площадкой, где непосредственно отрабатываются инструменты и формы взаимодействия национальной и мировой экономик. С другой стороны, состояние и структура экономики приграничных регионов, в силу их большей подверженности влиянию внешних факторов и меньшей инертности выступают некими индикаторами эффективности использования

инструментов государственной региональной политики.

Актуальность разработки и реализации научно обоснованной региональной экономической политики применительно к приграничным регионам и территориям Украины особенно очевидна в контексте процессов межгосударственной экономической интеграции, которые активно идут по всему периметру ее государственной границы (Европейский Союз, Евразийское Экономическое Сообщество, Таможенный Союз, Единое Экономическое Пространство с перспективой создания Евразийского Союза).

Как показывает опыт стран, вовлеченных в процессы межгосударственной интеграции, в этих условиях кардинальным образом изменяется статус и роль приграничных регионов в развитии национальной экономики. Последние теряют свой «периферийный» статус и свои «барьерные» функции, выступая теперь не только в качестве своеобразных транзитных коридоров для инноваций, товаров и услуг, но и в качестве региональных «полюсов» интеграции и взаимодействия мирового и национального экономических пространств.

В последнее время в Украине существенно возрос интерес к исследованию процессов управления социально-экономическим развитием приграничных регионов и территорий. Это связано, прежде всего, с евроинтеграционными устремлениями нашей страны, практическим результатом которых является участие Украины в еврорегионах и Соглашение об ассоциации Украина-ЕС, а также постановкой на государственном уровне вопроса о повышении конкурентоспособности украинской экономики на основе дифференциации региональной экономической политики. При этом одной из важнейших задач является разработка научно-методических основ и инструментария региональной политики повышения конкурентоспособности приграничных регионов и территорий в контексте различных сценариев межгосударственной интеграции Украины.

С учетом этих трансформаций, исследованы место и роль понятий приграничья (граница, приграничный регион, приграничная территория) в теории региональной экономики с целью дальнейшего развития ее понятийно-концептуального аппарата. При этом были определены следующие направления, по которым целесообразно использовать и развивать понятийно-концептуальный аппарат приграничья в рамках региональной экономики: 1) подход, при котором приграничная территория рассматривается как территория, прилегающая к фиксированной фронтальной линии (государственной границе), оказывающей существенное социально-экономическое влияние на эту территорию; 2) подход, при котором граница рассматривается не как фиксированная линия, а как «фронтальный предел» влияния государственной границы на прилегающую территорию.

СТРАТЕГІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

к.е.н., доц. **Андрос С.В.**

Університет банківської справи Національного банку України, м. Київ

Романюк Т.В.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Зростання популярності до стратегії відповідального інвестування зумовлене підвищенням матеріального добробуту інвесторів, що дає змогу обґрунтовано підходити до низки проблемних питань, пов'язаних з етичною і соціальною відповідальністю інвестицій. Відповідальне інвестування можна визначити як процес прийняття інвестиційних рішень, що враховують у межах фінансового аналізу соціальні, екологічні та етичні наслідки інвестицій. В основі даного підходу покладено аналіз та виокремлення, в якості прийнятних об'єктів для інвестування, компаній, які задовольняють певні критерії корпоративної відповідальності. Ринок відповідального інвестування зростає швидкими темпами. Так, у 2010р. обсяги соціально-відповідальних інвестицій США склали 3,07 трлн. дол., у той час як в Європі – 5 трлн. дол. Відповідальне інвестування можна представити трьома ключовими напрямками: соціальним (дотримання прав людини, заборона експлуатації дитячої праці, корпоративне управління, безпека населення); етичним (відмова від співпраці з компаніями, що виробляють, реалізують та розповсюджують тютюн, алкоголь, зброю, порнографічну продукцію, азартні ігри); екологічним (збереження поновлюваних джерел енергії, охорона і збереження природних ресурсів, безпека навколишнього середовища, зміна клімату).

Серед основних методів відповідального інвестування, що застосовуються у світовій практиці слід виділити: відбір компаній (screening): активні дії акціонерів (shareholder advocacy); суспільне інвестування (community investing). Відбір компаній здійснюється за принципом виключення («negative» чи «avoidance» screening), що передбачає видалення зі списку об'єктів для інвестування компаній, продукція чи ділова практика яких суперечить моральним цінностям інвестора. Особливої вагомості набуває цільовий пошук цінних паперів тих компаній, які характеризуються позитивним впливом на розвиток суспільства та роблять внесок у захист навколишнього середовища. Відбір здійснюється на основі розроблених рейтингів – Calvert Social Index, MSCI KLD 400 Social Index, FTSE4Good Indexes, Dow Jones Sustainability Indexes. Другий метод відповідального інвестування – активні дії акціонерів, що полягає у винесенні питань соціальної відповідальності бізнесу та корпоративного управління на голосування

загальних зборів акціонерів. І на останнє, суспільне інвестування чи «місцеві інвестиційні програми». Кошти, що виділяються інвесторами в межах цих програм, у вигляді фінансування під низький відсоток спрямовуються населенню, що знаходиться в несприятливих економічних умовах або проживають у бідних місцевих та сільських районах [1].

Суб'єктами інвестування в місцеві громади є фінансові інститути суспільного інвестування (Community Development Financial Institutions); банки розвитку (Community Development Banks); інвестиційні фонди (Community Development Investment Funds), кредитні союзи (Community Development Credit Unions), фонди взаємодопомоги (Community Development Loan Funds), венчурні фонди (Community Development Venture Capital Funds).

Деякі корпорації розробляють критерії, за якими можна оцінювати вплив програм відповідального інвестування на «місцеве співтовариство». Так, BP Amoco однією з перших почала здійснювати систематичну оцінку програм щодо інвестування у співтовариство. Такі компанії, як Diageo, Shell, Ford Motor Company, включають оцінку впливу на «місцеве співтовариство» в більш широкому контексті соціального аудиту їх виробничої діяльності. ТНК використовують різні структури та механізми для реалізації програм по роботі з «місцевим співтовариством». До них належать: корпоративні фонди (можуть бути інтернаціональними, як у Diageo, чи локальними); глобальні програми (програма Shell щодо підтримки молодих бізнесменів; програма BP Amoco, спрямована на збільшення контактів між науковими школами і університетами); добровільна активність персоналу компанії (типова для Levi Strauss, Marks and Spencer, British Telecom); стратегічне партнерство з некомерційними організаціями (більшість ТНК, включаючи McDonalds, Nike, Intel, Citigroup, встановили довгострокове партнерство з міжнародними некомерційними організаціями, такими як ActionAid, CARE International, ACCION); підтримка союзів та коаліцій «бізнес у суспільстві»; підтримка національних благодійних центрів.

В Україні відповідальне інвестування знаходиться на етапі становлення. Вважасмо, що основним чинником, стримуючим розвиток відповідального інвестування в Україні є не стільки недостатня кількість компаній, які використовують норми корпоративної соціальної відповідальності, скільки низька інформаційна прозорість діяльності низки компаній і, відповідно, неможливість для потенційного інвестора отримати достовірну інформацію про реальне дотримання вимог соціальної відповідальності.

І. Садков В., Кузнецова О. Социальное и социально-ответственное инвестирование / В.Садков, О.Кузнецова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oilru.com/sp/16/686/>

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анісімов В.М.

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України», м. Київ

Сутність ідеї сталого розвитку як концептуальної основи для визначення напрямів подальшого суспільно-економічного поступу полягає в узгодженні діяльності певних спільнот та людства в цілому щодо досягнення економічного успіху при максимальному збереженні цілісності природних систем, що має забезпечувати належні умови для людського розвитку. Відповідно, процес сталого розвитку набуває безпосереднього виявлення у трьох його складових: економічній, екологічній та соціальній. Практична реалізація завдань сталого розвитку висуває питання щодо визначення ролі кожної його складової в означеному процесі. Вказане має насамперед слугувати формуванню послідовності пріоритетів у вирішенні виникаючих у зв'язку із цим проблем. Екологічна складова, що розуміється як недопущення деградації природного середовища та збереження його здатності до самовідтворення, являє собою основоположний аспект в парадигмі сталого розвитку, маючий спрямування на здійснення корегувального впливу щодо його економічної складової, обмежуючи економічне зростання використанням природозберігаючих технологій. Соціальна складова сталого розвитку при цьому видається такою, що має перш за все значення цілепокладання, оскільки в центрі її є людина, як суб'єкт і власне мета цього розвитку. Здійснення процесів сталого розвитку передбачає активну роль людини як учасника суспільно-економічної діяльності, що безпосередньо стосується також його соціальної складової. Головні цілі сталого розвитку, при розгляді його в аспекті соціальної складової, очевидно полягають передусім у досягненні тих життєвих стандартів, включаючи прийнятний для людського існування стан довкілля, які вважаються нормальними для даного суспільства. Проте як свідчить досвід практичної діяльності належна реалізація вказаних цілей виявляється неможливою без участі громадян у розробці та прийнятті відповідних рішень на рівні певних владних органів. Форми цієї участі є різними, але основні з них – вибори згідно ustalених демократичних процедур та діяльність в рамках неурядових громадських організацій щодо здійснення громадських ініціатив, які в тому числі можуть мати характер громадського контролю за діями влади. Вплив суспільства на владу шляхом виборів для забезпечення соціальних параметрів сталого розвитку досягається насамперед тоді коли в центрі інтересів виборців перебувають питання оподаткування та витрачання бюджетних коштів, а також встановлення певних інституційних рамок щодо природоохоронних

заходів, включаючи компенсацію збитків завданих довкіллю у процесі економічної діяльності. Відповідно, розуміння сталого розвитку в аспекті соціальної складової обов'язково включає існування для кожного громадянина можливості прямої чи опосередкованої, але дієвої участі у процесах які прямо стосуються його повсякденного життя, включаючи участь стосовно прийняття і реалізації певних владних рішень та контролю за їх виконанням. Таким чином, виконання завдань сталого розвитку, що постають з точки зору, як його економічної, так і екологічної складової, фактично відбувається через якнайповнішу реалізацію усіх втілюваних соціальною складовою аспектів суспільно-економічного та суспільно-політичного життя завдяки чому відбувається активізація людського фактору. Зазначене видається основним моментом у здійсненні загальних процесів сталого розвитку. Тому існують вагомі підстави для констатації інтегруючої ролі соціальної складової сталого розвитку стосовно його економічної та екологічної складових, яка забезпечує їх взаємодію в рамках відповідних процесів.

Виконання соціальною складовою сталого розвитку в процесі реалізації його завдань функції посидання економічної та екологічної складових відбувається лише за наявності умов для активізації ролі кожного громадянина та суспільства загалом як суб'єкта цього процесу. Узагальнено вказані умови забезпечує розвинене громадянське суспільство провідними ознаками якого є високий рівень самоорганізації громадян на основі взаємної довіри і толерантності, що зумовлює їх широке залучення до суспільно-політичної діяльності з метою впливу на владу та на зміст ухвалюваних нею рішень. Економічною інтерпретацією громадянського суспільства треба вважати категорію соціального капіталу, що розглядається як існуючий в суспільстві потенціал взаємної довіри і взаємодопомоги, раціонально сформований у міжособистісному просторі, обсяг якого можна виміряти за допомогою індексу суспільної довіри та членства громадян у суспільних об'єднаннях. Існуюча сьогодні в Україні суспільна ситуація характеризується слабкою добровільною організаційною активністю громадян, низькими рівнями довіри між ними та толерантності у міжособистісних стосунках. Зазначене засвідчує, що в нашій країні фактично не існує потужного соціального капіталу, а отже також відсутнє розвинене громадянське суспільство. Все це не дозволяє забезпечити у повній мірі розв'язання існуючих нагальних проблем, що має відбуватись у аспекті соціальної складової сталого розвитку та не сприяє досягненню належної реалізації його завдань у цілому. Перспективним у зв'язку із цим є стимулювання тих процесів які б сприяли активізації, відносно інших складових, інтегруючої ролі соціальної складової сталого розвитку, що слугувало б його оптимальному здійсненню.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛЮДСЬКОГО ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

д.е.н., доц. **Антонюк В.П.**

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Донецьк

Техніко-технологічний та соціально-економічний стан України на сучасному етапі характеризується значним відставанням від рівня розвинених країн світу. Україна володіє значними природними і трудовими ресурсами, однак не забезпечує ні високої ефективності та конкурентоспроможності, ні високого рівня життя. Це вказує на те, що сучасна модель господарювання та обрана стратегія економічного розвитку України не відповідають сучасним принципам суспільного прогресу.

На сучасному етапі все більше країн світу усвідомлюють необхідність переходу до моделі сталого розвитку та здійснюють реальні кроки у цьому напрямку. Починаючи з другої половини двадцятого століття ідея збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку перетворилася в одну з головних політичних, соціальних та економічних цілей в стратегіях розвинених держав.

Людський та сталий розвиток є взаємозалежними процесами. З одного боку, розвиток земної людської цивілізації у довготривалій перспективі неможливий поза межами сталого (або підтримуючого) розвитку, який забезпечує відтворення ресурсної основи існування людства. У другій половині ХХ століття людство почало усвідомлювати, що необмежене, неконтрольоване та неефективне використання ресурсів Землі може призвести до глобальної катастрофи. У працях Римського клубу була визначена проблема негативних наслідків техногенної трансформації соціо-природного середовища. Вичерпання ресурсів, деградація навколишнього природного середовища, поширення захворювань, обумовлених як технологічними, так і соціальними чинниками – все це ставить під загрозу існування людини як біологічного виду. Дефіцит продовольчих ресурсів, питної води, придатних для нормального життя територій стає все гострішим.

З іншого боку, сталий розвиток можливо забезпечити лише при умові: відродження етичних норм суспільства в усіх сферах життєдіяльності людини, і в першу чергу – у відносинах з природою;

розвитку знань, нарощування інтелектуального, людського, соціального капіталів, джерелом яких є людина, та які по своїй природі є невичерпними, що дає змогу формувати нову ресурсну базу економічного розвитку;

формування у суспільстві механізмів саморегуляції, які мають забезпечувати автоматичне налагодження соціоекономічної системи на траєкторію сталого розвитку, та який може базуватися виключно на духовно-

моральних цінностях.

Рівень людського та сталого розвитку країн визначається на основі міжнародних оцінок. Так, за Індексом людського розвитку (ІЛР) ПРООН, Україна у 2005 р. займала 76 місце, у 2020 р. – 69. За Індексом стану навколишнього середовища (ІСНС), який розраховується Всесвітнім економічним форумом, Україна відповідно займала 108 та 75 місця. Для порівняння: за ІЛР Росія займала у 2005 р. 67 місце, у 2010 р. – 65, Польща відповідно 37 і 41 місця; за ІСНС Росія у 2005 р. – 33 місце, у 2010 р. 28, Польща відповідно 102 і 42 місця.

Україна поки що не досягла суттєвих успіхів ні в людському, ні в сталому розвитку. Забезпечення розвитку людського потенціалу потребує нової соціальної політики, яка б орієнтувалася не лише на соціальний захист населення, а й зокрема – на активізацію його трудової, підприємницької, творчої діяльності, формування людського, інтелектуального та соціального капіталу. Новою має бути і економічна політика, в основі якої мають лежати принципи інноваційності та сталості.

Для України важливим є забезпечення високих параметрів людського потенціалу на засадах сталого розвитку. Досягнення високих параметрів людського потенціалу можливе на основі забезпечення високого рівня та якості життя населення, високого рівня освітнього і культурного розвитку кожної людини, створення умов для збереження та зміцнення здоров'я і подовження тривалості життя населення. Концепції людського і сталого розвитку не суперечать одна одній, а взаємно доповнюють кожен.

Сталий розвиток не є самоціллю. Він має забезпечувати не лише виживання населення у довгостроковій перспективі, але й розвиток людського потенціалу, підвищення добробуту, створювати підвалини неухильного соціального прогресу. В зв'язку з цим кожна складова сталого розвитку має підпорядковуватися цілям людського розвитку і соціального прогресу.

Сталий економічний розвиток має забезпечити можливості ефективної зайнятості, отримання гідних доходів та досягнення високої якості життя шляхом ефективного функціонування економічної системи на основі інноваційного розвитку та раціонального споживання матеріальних ресурсів.

Метою сталого соціального розвитку є встановлення рівноправності громадян перед законом, забезпечення соціального захисту і підтримки, рівних можливостей для досягнення матеріального, екологічного і соціального благополуччя. Сталий екологічний розвиток має за мету подолання екологічної кризи та запобігання екологічним ризикам, забезпечення конституційного права громадян на безпечне для здоров'я і життя навколишнє природне середовище, недопущення дій, які порушують здатності екосистем до саморегулювання і самовідновлення.

ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА

д.э.н., проф. **Балацкий О.Ф.**
Сумский государственный университет

Оценки экономического потенциала территории, страны начали производиться в 60-х годах двадцатого столетия.

Первые ресурсные оценки потенциала СССР были выполнены в начале 70-х годов двадцатого столетия. В 1985 году США опубликовали оценки ресурсного потенциала своей страны, они были определены в 12,5 трл. долларов. В 1995 году Япония опубликовала данные об оценке ее потенциала. Она составила около 65 трл. долларов. В 1995 году ценность разведанных запасов ископаемых в России была определена в 26 трл. долларов, а прогнозные же запасы определялись 140 трл. долларов.

В Украине первые оценки экономического потенциала были выполнены СОПСом еще в 70-х годах XX столетия. Однако это были исследования в основном природно-ресурсной направленности.

Под потенциалом вообще понимаются возможности, способности, скрытые, нереализованные резервы изучаемого объекта, которые при изменении условий окружающей среды могут перейти из возможности в действительность. Наличие потенциала у какого-либо объекта обязательно предполагает множество вариантов использования этого потенциала. Сам по себе потенциал без определения цели его использования существовать не может, поскольку, говоря о каком-либо потенциале, всегда имеется в виду то, для чего, собственно, и нужны резервы и возможности, а именно для достижения некоторого конечного результата.

При рассмотрении экономического потенциала региона можно выделить два иерархических уровня. К первому уровню относится основополагающий структурообразующий элемент – институциональный потенциал региона. На втором иерархическом уровне рассматриваются другие составляющие экономического потенциала региона.

Анализ ресурсной структуры экономического потенциала региона позволяет нам выделить такие его основные элементы: производственный, трудовой, природно-ресурсный, инновационный, инвестиционный. Возможно, в будущем будет выделяться интеллектуальный потенциал. К этому существуют все предпосылки. Каждый из них характеризуется количественным и качественным состоянием соответствующих видов ресурсов: производственных, трудовых, природных и инновационных. Эффективность использования экономического потенциала территории зависит не только от наличия соответствующих ресурсов, но и

оптимального их вовлечения в хозяйственный оборот.

Исследование структуры экономического потенциала предполагает анализ взаимосвязей между потенциалами различных уровней и между потенциалами одного уровня.

Выводы:

1. Оценка экономического потенциала позволяет определить в стоимостном выражении суммарную величину потенциала, сосредоточенного на данной территории; установить удельный вес каждого элемента и структуру потенциала, найти степень использования потенциала.

2. Формирование механизма эффективного использования экономического потенциала представляет собой процесс приведения в режим активного согласованного воздействия таких его составляющих, как структурно-инвестиционной, социально-экономической, финансово-стоимостной и организационно-управленческой. Сама оценка потенциала является основой формирования механизма его эффективного использования.

3. Теоретические проблемы оценки экономического потенциала территории, компании, предприятия остаются пока актуальными, так как окончательно не изучены вопросы согласования показателей оценки различных элементов.

4. В настоящее время не все элементы экономического потенциала оцениваются. На уровне территории пока отсутствуют методики инновационного и институционального потенциалов. На уровне компаний, предприятия не разработаны методики стоимостной оценки инновационного и организационно-управленческого потенциалов.

РОЗВИТОК ОСВІТИ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПІВ НЕКОМЕРЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ

к.е.н. **Башук Т.О., Тімошова О.Є.**
Сумський державний університет

Некомерційна діяльність соціальної сфери в Україні реалізується через задоволення потреб людей в таких важливих послугах як безкоштовна медицина і освіта, культура та забезпечення зайнятості, соціальне забезпечення.

Світовий досвід у соціальній сфері, підтверджує необхідність і можливість використання маркетингових підходів стосовно діяльності в некомерційній сфері й в Україні, тобто застосування некомерційного маркетингу. Маркетинговий підхід до некомерційної діяльності дозволяє, з одного боку, на більш якісному рівні задовольняти найважливіші соціальні

потреби членів суспільства, а з іншого, – найбільш раціонально використовувати обмежені ресурси держави, що виділяються на розвиток соціальної сфери. Особливої уваги потребують послуги освіти, тому що рівень розвитку освіти будь-якої державі визначає економічний добробут та соціальне благополуччя суспільства.

Питанням аналізу ринку послуг освіти та застосування маркетингових підходів у некомерційній сфері присвячено багато праць російських вчених: Андрєєва С.М., Белостоцької О.А., Клейменової О.А., Маяцької І.М., Чеботарьової А.В. та українських науковців: Босак О.В., Зоської Я.В., Кратта О.А., Оболенської Т.Є. та ін.

Важливою проблемою всіх рівнів професійної освіти (початкової, середньої і вищої) в Україні є його недостатня відповідність потребам ринку праці. Особливо гостро ця проблема стоїть у сфері вищої освіти. Основні правові принципи діяльності та розвитку вищої освіти визначені Законом України «Про вищу освіту» [1]. Вузи, як правило, готують фахівців з традиційним для кожного навчального закладу спеціальностями, не погодившись з потребами ринку праці, не відповідаючи тим самим соціальним замовленням економіки країни – сукупності потреб населення, організацій та держави. Сформувати соціальне замовлення і реалізувати його в рамках існуючої системи освіти неможливе без використання прогнозів потреби ринку праці у фахівцях різних професій кваліфікації. Виконати таку роботу можна тільки за допомогою використання основ та підходів некомерційного маркетингу, тобто розробляючи маркетингові стратегії, проводячи маркетингові дослідження ринку освітніх послуг, приймаючи маркетингові рішення, а також застосування маркетингових технологій. Учасниками цього процесу повинні стати освітні установи, зацікавлені в затребуваності своїх послуг (що відображається у їх фінансовому благополуччі), населення, зацікавлена в одержанні освіти, що дає йому шанси знайти собі гідне місце на ринку праці, а також підприємства, організації установи, які є споживачами робочої сили і зацікавлені в її високій якості. Четвертий учасник ринку освітніх послуг держава – зацікавлене у виконанні державних гарантій населенню у сфері освіти, в мінімізації розмірів як соціальних трансфертів населенню на цілі освіти, так бюджетних витрат на реалізацію програм зайнятості. Задоволеність потреб усіх учасників цього ринку визначає необхідність застосування некомерційного маркетингу та критеріїв його ефективності, що сприятиме розвитку освіти.

Некомерційний маркетинг ґрунтується на теорії та принципах класичного маркетингу. Але специфіка некомерційного маркетингу вимагає значного переосмислення, доповнення та уточнення базових положень і методології маркетингу та їх адаптації стосовно до послуг освіти та некомерційної сфери взагалі.

Застосування некомерційного маркетингу в сфері освіти потребує вирішенню таких задач (табл. 1):

Таблиця 1 – Задачі некомерційного маркетингу в сфері освіти

Задачі маркетингу
-сформувати концепцію маркетингу в сфері освіти. З урахуванням особливостей цієї сфери;
-розробити механізм формування маркетингових стратегій для освітніх установ;
-сформувати комплекс інструментів маркетингових досліджень у сфері освіти;
-забезпечення населення необхідною інформацією про освітні установи і послуги;
-виявити основні напрямки з організації та управління маркетинговою діяльністю в освітніх установах з урахуванням сучасної ситуації в сфері освіти та можливостей допомоги з боку держави й суспільних організацій;

Освіта – одна з найбільш зростаючих і перспективних сфер економіки. За оцінками фахівців, в усьому світі обсяги попиту та пропозиції освітніх послуг зростають досить суттєво, особливо у вищій та післядипломній освіті, а в найбільш динамічно розвиваються темп їх щорічного зростання досягає 10-15% [2].

Практичне освоєння та застосування некомерційного маркетингу освітніми установами передбачає підготовку організаторських та науково-педагогічних кадрів сфери освіти, здатних діяти з урахування принципів некомерційного маркетингу. Тільки тоді некомерційний маркетинг зможе стати не тільки гарантією розвитку самого освітнього закладу на хвилі попиту, а й засобом розвитку попиту на освіту.

1. Закон України «Про вищу освіту» // <http://osvita.ua/legislation/Vishya-osvita/10496>.

2. Маркетинг образовательных услуг А.П. Панкрухин, <http://www.koism.rags.ru>.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ОЦІНКИ

к.е.н. **Бараннік В.О.**

Регіональний філіал Національного інституту
стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську

Один із основних напрямків забезпечення сталого розвитку пов'язаний з формуванням системи кількісно-якісної оцінки стану об'єкта що досліджується.

На сьогоднішній день в якості основного підходу до проведення такої оцінки можна визначити *індикативний* аналіз, який полягає в розробці системи критеріальних показників (індикаторів) розвитку, які відображають певні основні кількісно-якісні властивості об'єкту та динаміку їх зміни.

Серед робіт, присвячених питанням оцінки та аналізу сталого розвитку регіонів України можна відзначити роботи Світового центру даних з геоінформатики та сталого розвитку [1].

В загальному плані вище визначена система розраховує *індекс сталого розвитку* – інтегровану оцінку стану системи, яка враховує сумісно усі три виміри сталого розвитку, і, тим самим, відображає взаємозв'язок між трьома нероздільними сферами розвитку суспільства, економічною, екологічною та соціальною. В той же час, необхідно відмітити і певні складнощі даного методологічного підходу: по-перше, розрахунок загального індексу сталого розвитку на основі інших (також інтегрованих) індексів (екологічного, економічного та соціально-інституціонального) дуже важко інтерпретується (які ж саме фактори та явища і в якому ступені впливають на рівень сталого розвитку); по-друге, даною методологією не визначаються наявні зв'язки та взаємозв'язки між окремими складовими (індексами) розвитку.

Ще одна, достатньо розповсюджена, методологія оцінки сталого розвитку пов'язана з розрахунками окремих потенціалів розвитку (природного, соціального або людського та виробничого). В якості прикладу можна навести роботи Ради по вивченню продуктивних сил України з оцінки природного потенціалу України та окремих її регіонів [2-3]. Не зважаючи на достатньо просте інтерпретування основних складових потенціалу розвитку (національне багатство країни), динаміка зміни основних складових потенціалів і, що найголовніше, взаємозв'язки його окремих складових в достатній мірі не досліджені.

Автором пропонується власний – квазідинамічний підхід до оцінки рівня сталого розвитку держави чи окремих її регіонів. Даний підхід базується на методології оцінки різних видів потенціалів розвитку (економічного, екологічного чи природного, соціального або людського тощо) та їх спільних часток і був запропонований для проведення кількісних оцінок рівня безпеки (енергетичної й економічної) [4]. Даний метод полягає в розділі основних складових безпеки на кількісні показники – потенціал визначеної сфери безпеки (потенціал складових безпеки) та якісні – стан захисту певного національного інтересу. В той же час, аналіз тенденцій динаміки зміни достатньо статичного рівня безпеки та його основних складових, складу основних показників та індикаторів сталого розвитку, концептуальних поглядів на сам сталий розвиток (визначення його основних складових: екологічної, економічної та соціальної) дозволяють використати даний підхід і для кількісно-якісних оцінок рівня сталого розвитку.

Концептуальну основу оцінки рівня сталого розвитку регіону, як і в випадку з оцінкою рівня безпеки, складає передбачення, що загальний інтегральний рівень сталого розвитку буде складатися з добутку двох

складових: кількісного рівня певного потенціалу й якісного рівня його стану. Але, на відміну від оцінок рівня безпеки, оцінка рівня сталого розвитку передбачає певну динаміку зміни його основних складових, а саме – зростання економічної складової (потенціалу) розвитку не повинно відбуватися за рахунок зменшення екологічного (природного) або соціального потенціалів.

Таким чином, відповідність динаміки зміни основних трьох складових розвитку (економічної, екологічної та соціальної) відповідній динаміці сталого розвитку і буде визначати рівень сталого розвитку. В той же час, окрім виключно кількісних змін відповідних потенціалів, важливе значення надається і якісним змінам (наприклад, якість оточуючого навколишнього середовища, соціальна справедливість, нерівномірність добробуту тощо). В загальному плані, вони враховуються в квазідинамічній моделі, але практична реалізації таких можливостей ще попереду.

1. Аналіз сталого розвитку регіонів України [Електронний ресурс] / Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку, режим доступу: <http://www.wdc.kpi.ua/uk/services/ukraine-sd>
2. Україна: прогноз розвитку продуктивних сил / С. І. Дорогунцов, Б. М. Данилишин, Л. Г. Чернюк та ін. — К.: РВПС України НАН України, 1998. — Т. 1. — 163 с.
3. Україна: прогноз розвитку продуктивних сил / С. І. Дорогунцов, Б. М. Данилишин, Л. Г. Чернюк та ін. — К.: РВПС України НАН України, 1998. — Т. 2. — 117 с.
4. Бараннік В.О. Економічна безпека держави та основні її складові: нові підходи до оцінки інтегрального рівня / Матеріали I-ої Міжнародній науково-практичній конференції "Ділове та державне адміністрування" 27-29 квітня 2011 р., Луганськ – Слов'янськ. – Луганськ: ПП Ільков В.Г., 2011. – 466 с. (С.205 – 211)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

к.е.н., доц. **Березянюк Т.В.**
ІПО НУХТ, м. Київ

У обставинах розгортання світової кризи ринкового господарства національні лідери зосереджує увагу на поліпшенні умов діяльності місцевих компаній. З червня 2009 по травень 2011 рр. уряди 117 країн провели понад 216 реформ у сфері, що стосується регулювання діяльності компаній. Головну увагу було зосереджено у напрямку полегшення створення та ведення бізнесу, дотримання прозорості, підтримки прав власності, підвищення ефективності регулювання комерційних суперечок та процедур банкрутства. Більше половини впроваджених змін стосувались спрощення процедури створення підприємства, ведення торгівлі та сплати податків.

Рейтинг України підвищено у сфері отримання дозволів на будівництво (180 місце, +2) і дозволу неплатоспроможності (156 місце, +2).

При цьому спостерігається регрес в міжнародній торгівлі (140 місце, -4), кредитуванні (24 місце, -3), захисту інвесторів (111 місце, -3) і реєстрації власності (166 місце, -1). країни з високим рівнем доходу створили найкомфортніші умови для ведення підприємницької діяльності. Проте саме

Таблиця 1. – Країни-лідери реформування ділового середовища 2010 р.

Напрямок регулювання	Країна
Легкість створення підприємства	Перу
Отримання дозволу на будівництво	Демократична Республіка Конго
Реєстрація власності	Самоа
Отримання кредиту	Гана
Захист прав та інтересів інвесторів	Свазіленд
Сплата податків	Туніс
Міжнародна торгівля	Перу
Контрактна культура	Малаві
Ліквідація компанії	Чеська республіка

малі та середні підприємства у молодих ринкових економіках вважаються двигуном економічного зростання, хоча 80% їх діяльності здійснюється у неформальному секторі економіки. Дослідженнями визнано, якщо система регулювання підприємництва носить обтяжуючий характер, а конкуренція обмежена, тоді успіх підприємства забезпечується наявністю «зв'язків», а не менеджментом та ринковими вміннями. Більшість молодих ринкових країн не має бюджетних можливостей для фінансування у розвиток інфраструктури, забезпечення соціального захисту або соціальних послуг за рахунок держави. Створення ефективних процедур створення підприємств та регулювання ситуацій неплатоспроможності сприяє полегшенню перерозподілу трудових ресурсів та капіталу. Саме тому поліпшення регуляторного середовища має забезпечити збереження та розвиток малого підприємництва – джерела само зайнятості та самозабезпечення в країні.

Таблиця 2 – Результативність законотворчого впливу на мале підприємництво [1]

сесія	Всього	Прийнято	Регістр., регулюван., дозволи	Ліцензуван ня	Зміни акцизу
2	17	40%	7	-	-
3	20	25%	8	2	-
4	39	43%	12	6	4
5	36	11%	14	4	2
6	29	41%	9	5	3
7	12	50%	6	3	-
8	17	30%	14	-	1
9	12	25%	2	1	-
10	5	25%	5	-	-

Процес формування сучасної системи державної регуляторної політики у сфері малого підприємництва супроводжувався численними суперечностями. Зокрема, найбільш непослідовною та суперечливою, на нашу думку, була і залишається державна політика в сфері оподаткування бізнесу. Про це свідчить результативність законодавчого впливу на мале підприємництво на протязі роботи 6 скликання Верховної Ради України.

Сьогодні в Україні спостерігається різновекторність вирішення одних і тих же проблемних питань різними політичними силами, які знаходяться у влади. При цьому відсутня спадковість між ними та спільна думка подальшого розвитку країни.

Це негативним чином позначається на якості рішень, які приймаються, та призводить до певних суперечностей. Головною причиною в цій ситуації є відсутність єдиного уявлення про цілі та зміст регулювання підприємницької діяльності, в тому числі діяльності малих і середніх підприємств.

1. Верховна Рада України – офіційний вебсайт – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc2

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ПІДТРИМКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

к.е.н., доц. **Борнос В.Г., Сокур А.О.**
Сумський державний університет

В сучасних умовах податкові важелі державного регулювання економіки відіграють важливу роль у антикризових програмах більшості країн світу. На відміну від зарубіжних країн податкова підтримка товаровиробників в Україні не має стимулюючого характеру та не є засобом модернізації матеріально-технічної бази виробництва як вагомої складової підвищення конкурентоспроможності національних продуцентів.

Значну роль у створенні цілісного, стабільного, прогнозованого поля діяльності суб'єктів господарювання відіграло прийняття Податкового кодексу, котрий вніс істотні корективи в політику податкової підтримки вітчизняного виробництва. Аналізуючи рівень податкового навантаження на економіку України, слід зазначити, що незважаючи на зниження ставок ПДВ та податку на прибуток підприємств у 2004 р., протягом 2005—2008 рр. він зріс із 22,21 % ВВП у 2005 р. до 23,96 % в 2008-му. Незначне його зниження в 2009—2010 рр. сталося під впливом світової фінансової кризи та спричинених нею процесів скорочення обсягів випуску й реалізації продукції, прибутковості господарської діяльності, що призвели до зменшення оподатковуваних оборотів.

Найближчими роками слід очікувати подальшого зниження рівня перерозподілу ВВП через систему оподаткування, оскільки Кодексом передбачене скорочення чисельності податків, поетапне зниження ставок ПДВ та податку на прибуток підприємств. Новачі Кодексу пов'язані також зі спрощенням самої системи адміністрування податків. Доцільність таких заходів аргументована вітчизняними науковцями, котрі вказували на те, що високі ставки оподаткування перешкоджають ефективному веденню бізнесу в країні [3, с. 152]. А вищий, ніж у країнах — нових членах ЄС, рівень оподаткування доходів від капіталу в Україні виступає одним із несприятливих чинників у боротьбі за іноземні інвестиції [2, с. 76].

Так наприклад, зниження ставки податку на прибуток підприємств сприятиме повнішій реалізації стимулюючого потенціалу вітчизняної податкової системи, виступатиме вагомим чинником поживлення інвестиційної активності суб'єктів господарювання та швидкого відновлення виробництва.

Зниження ставки ПДВ є вигідним як для споживачів, так і для самих суб'єктів господарювання. Оскільки воно створює сприятливі умови до зростання попиту за рахунок зменшення податкового навантаження на споживання, а також супроводжується характерними для вітчизняної практики особливостями адміністрування податків, зокрема затримкою з відшкодуванням ПДВ. Саме тому зниження ставки податку на додану вартість в умовах експортної орієнтації вітчизняної економіки слугуватиме зменшенню його обсягу, що підлягає відшкодуванню й тим самим повнішому задоволенню потреб підприємств у ліквідних оборотних коштах.

Аналіз запроваджених податкових пільг показав, що в Податковому кодексі України акцент зроблено на стимулюванні реалізації енергоефективних проєктів підприємств, створенні енергозберігаючих технологій та виробництві відповідного обладнання, розвиткові відновлювальної енергетики. Надання пільг, пов'язаних із енергозбереженням, зважаючи на поточний стан споживання енергоресурсів на вітчизняних підприємствах, безперечно, є обґрунтованим. Водночас вважаємо за необхідне передбачити механізми стимулювання попиту з боку вітчизняних підприємств на енергозберігаюче обладнання й матеріали. На нашу думку, це можливо або за рахунок надання податкових преференцій для всіх підприємств, котрі здійснюють реінвестування прибутку в придбання та впровадження у виробництво такої техніки й технологій, або на основі перегляду та уточнення об'єктів основних фондів, для яких дозволене застосування прискореної амортизації. Такі заходи сприятимуть модернізації підприємств у напрямі ресурсозбереження, а отже, зниженню собівартості випущеної продукції та підвищенню її конкурентоспроможності [1, с. 58].

Таким чином, для прискорення посткризового відновлення

національної економіки та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників потрібно доопрацювати податкове законодавство в частині належного стимулювання впровадження ресурсо- й енергозберігаючих технологій на всіх підприємствах. Ще одним важливим завданням залишається забезпечення модернізації виробництва на базі передусім тих передових технологій і сучасного обладнання, які вироблені на території України.

1. Соколовська А.М. Методологічні та методичні аспекти визначення податкового навантаження на працю, капітал і споживання // Фінанси України. — 2008. — № 1.
2. Бурленко І.М. Податкова система як інструмент інноваційно-інвестиційного розвитку України // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 3 (81).

ПРОЦЕСС ПРОНИКНОВЕНИЯ ЗАГРЯЗНЯЮЩИХ ВЕЩЕСТВ В КРУГОВОРОТ ВОДЫ В РОСТОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Бугаец В.В.

Институт экономики и внешнеэкономических связей, ЮФУ,
г. Ростов-на-Дону, Россия

Вода имеет важное значение во всех природных процессах, совершающихся на Земле и играет большую роль в практической деятельности человека. Непрерывно совершающийся круговорот воды в природе обуславливает поступление воды на континенты. Многообразие явлений и процессов, происходящих в гидросфере, привело к обострению водной проблемы.

Водная среда, так же, как и воздушная, загрязняются человеком. В Ростовской области имеется множество различных прудов и малых рек. Все они подвержены техногенному и бытовому влиянию, так как Ростовская область включает большое количество крупных промышленных центров, и отходы различных производств сбрасываются в эти реки и пруды практически без очистки.

Три важных стадии круговорота воды: 1) испарение, 2) конденсация, 3) атмосферные осадки. Основные природные и искусственные загрязняющие вещества водных ресурсов Ростовской области: 1. Радиоактивные частицы, пыль и газы поступают из атмосферы вместе со снегом. 2. Дождевые воды вымывают химические вещества из почвы и разлагающихся растений, транспортируют их в грунтовые воды, а также смывают со склонов в реки почвенно-грунтовые частицы. 3. Промышленные газы попадают в атмосферу, а оттуда вместе с дождем или снегом – на землю. Промышленные стоки поступают непосредственно в реки. В зависимости от отрасли

промышленности сильно различается состав газов и сточных вод. 4. Органические инсектициды, фунгициды, гербициды и удобрения, растворенные в водах, дренирующих сельскохозяйственные угодья, поступают в реки. 5. Опыливание полей пестицидами загрязняет воздушную и водную среду. 6. Коровий навоз и другие остатки животного происхождения – основные загрязнители мест больших скоплений животных на пастбищах и скотных дворах. 7. Тепловое загрязнение рек происходит из-за поступления от электростанций нагретых вод. 8. Города являются источниками разных отходов, включая как органические, так и неорганические. 9. Выхлопные газы двигателей внутреннего сгорания – основные источники загрязнения воздушной среды. Углеводороды адсорбируются содержащейся в воздухе влагой. 10. Крупные предметы и частицы удаляются из коммунально-бытовых сточных вод на станциях предварительной очистки, органика – на станциях вторичной очистки. 11. Разливы нефти из нефтепроводов и из танкеров загрязняют воды и пляжи.

Основными загрязнителями водных объектов в Ростовской области являются предприятия: предприятия ЖКХ; «Водоканал», ЗАО «Юг Руси», ОАО «Роствертол», ООО «РКЗ-Тавр», ОАО «Донской кирпич», г. Ростов-на-Дону; Семикаракорский филиал «Ростовмеливодхоз»; «Водопроводно-канализационное хозяйство», г. Волгодонск; «Водоканал», ОАО «Приазовье», ОАО «Тагмет», ООО «Тагаз», ОАО «ТСРЗ», ОАО «ТМТП», г. Таганрог; Филиал ОАО «ОГК-6» Новочеркасская ГРЭС, ОАО «ЭНЕРГОПРОМ-НЭЗ», ОАО «Новочеркасский завод синтетических продуктов», г. Новочеркасск; ООО «СПОВК», ОАО ВХ «Дон ВК Юг», Шахтинский филиал ООО «Очистные сооружения», г. Шахты.

В целом по области наблюдается снижение масс по следующим показателям: органические вещества, нефтепродукты, взвешенные вещества, сульфаты и хлориды – соответственно сухой остаток, фосфор фосфатов, нитраты, СПАВ, жиры, железо общее, медь, олово, магний, марганец, метанол, калий, кальций, натрий и фурфурол по причинам уменьшения объемов сточных вод или концентраций загрязняющих веществ, поступающих на очистные сооружения, в основном, за счет промышленных предприятий, оросительных систем, водоканалов. Улучшение качественного состава сточных вод объясняется, в том числе проведением ремонтно-восстановительных и реконструкционных работ на очистных сооружениях водоканалов г.г. Ростов-на-Дону, Таганрог, Красный Сулин и ряде предприятий, повышением эффективности работы локальных очистных сооружений на территории области.

1. О состоянии окружающей среды и природных ресурсов Ростовской области в 2010 году / Под ред. Курдюмова С.Г. и др. Экологический вестник Дона, 2011. – 370с. www.doncomeco.ru/ekology.

ПОВЫШЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПОСРЕДНИКОВ И АРБИТРОВ – ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УРЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ КОНФЛИКТОВ

к.э.н., доц. **Бунтовский С.Ю.**

Донецкий национальный университет

Стрельченко Д.И.

Национальная служба посредничества и примирения
в Донецкой области

Снижение уровня коллективных трудовых споров и конфликтов на отечественных предприятиях и в организациях является важным фактором обеспечения устойчивого развития экономики страны. Как отмечается в научной литературе, в настоящее время роль человеческого фактора в экономическом развитии становится все более очевидной и значимой [1, с. 3]. Соответственно, одной из главных задач является своевременное выявление и разрешение проблем, приводящих к возникновению противоречий между работодателями и наемными работниками.

Как свидетельствуют данные Национальной службы посредничества и примирения (НСПП), основными конфликтогенными, дестабилизирующими социально-трудовые отношения, причинами возникновения на предприятиях и в организациях трудовых споров и конфликтов являются задолженность по заработной плате, нарушение сроков выплаты текущей заработной платы, массовые нарушения законодательства по оплате и охране труда (несоответствие тарифных ставок и должностных окладов уровню, установленному законодательными и нормативно-правовыми актами и отраслевыми соглашениями, невыплата надбавок за вредные условия труда и др.). На ряде предприятий наблюдается нарушение социальных и трудовых прав наемных работников в связи с установлением новых или изменением существующих социально-экономических условий труда, не выполняются положения коллективных договоров, не соблюдаются требования охраны труда [2]. Аналогичное положение характерно для многих регионов страны.

Обобщение практики работы отделения НСПП в Донецкой области свидетельствует о том, что одним из основных факторов усложнения социально-трудовых отношений на уровне предприятий до сих пор остается наличие задолженности по заработной плате, что создает предпосылки для возникновения коллективных трудовых конфликтов.

Так, по состоянию на 01.01.2012 г. общая сумма задолженности по заработной плате в целом по Донецкой области составила 192904,2 тыс. грн., охватив 70408 работников, которые трудятся на 387 предприятиях. На угольных предприятиях области задолженность по заработной плате на конец

2011 г., по сравнению с началом года, увеличилась на 35,7% и составила 22,08 млн. грн. Ни на одном предприятии угольной промышленности области не были введены тарифные ставки и должностные оклады из расчета минимальной заработной платы, установленной законодательством. К числу конфликтогенных факторов дестабилизации социально-трудовых отношений относится также низкий в ряде отраслей экономики Донецкой области уровень среднемесячной заработной платы, по сравнению со среднеобластным. К примеру, на предприятиях строительства за январь-ноябрь 2011 г. он составил 90,9% от среднеобластного, химической промышленности – 87,2%. В учреждениях образования уровень среднемесячной заработной платы за этот период составил 66,2% от среднего уровня по области и 54,7% от среднемесячной зарплаты по промышленности, в учреждениях и организациях здравоохранения, соответственно, 58,0% и 48,0%.

Возникновение в Донецком регионе в 2011 г. 4-х коллективных трудовых споров (конфликтов) можно считать следствием названных выше и других нерешенных проблем, ущемляющих интересы наемных работников. В этом же году отделением НСПП в Донецкой области было взято на учет еще 13 случаев дестабилизации социально-трудовых отношений [3].

Для того, чтобы не допускать перерастания напряженности трудовых отношений в социально-трудовые конфликты, важно своевременно проводить работу по урегулированию спорных моментов во взаимоотношениях работодателей и наемных работников, устранению причин возможного возникновения протестных действий в трудовых коллективах.

Отделением НСПП в Донецкой области на протяжении 2011 г. такая работа проводилась на 24 предприятиях региона. В результате активной работы специалистов этой службы к началу 2012 г. из 24 случаев дестабилизации состояния социально-трудовых отношений на учете осталось всего 6 на 6 предприятиях области. Помимо этого, было предупреждено проведение трех забастовок и одной акции протеста.

При содействии отделения НСПП в Донецкой области было проведено 5 примирительных процедур, в том числе 7 заседаний примирительных комиссий и 3 трудовых арбитража, в работе которых принимали участие трудовые арбитры и независимые посредники.

Выполненное исследование и обобщение практики работы службы НСПП приводят к выводу, что одним из ключевых факторов успешного выхода из критических ситуаций, складывающихся на предприятиях и в организациях в сфере социально-трудовых отношений, является профессионализм специалистов, участвующих в разрешении коллективных трудовых споров (конфликтов).

Подготовка независимых посредников и трудовых арбитров осуществляется регулярно на базе Национальной службы посредничества и

примирення (г. Киев). Однак до сих пор відсутня єдина програма перепідготовки фахівців цієї категорії.

С метою підвищення професійної кваліфікації даної категорії фахівців співробітниками відділення НСПП в Донецькій області спільно з викладачами кафедри управління персоналом і економіки праці Донецького національного університету за наказом НСПП (г. Київ) була розроблена «Програма перепідготовки фахівців Національної служби посередництва і примирення, трудових арбітрів і незалежних посередників», впровадження якої в навчальний процес передбачається в 2012 г. Переобучення трудових арбітрів і незалежних посередників буде проходити на базі НСПП (г. Київ). Однак, крім цього, представляється цілорозумним організувати також курси по перепідготовці цих категорій і в інших великих містах України, наприклад, на базі вищих навчальних закладів, одним з яких може стати і Донецький національний університет. Цей висновок узгоджується з висновками експертів, учасників опитування в проведеному в 2011 г. експертному опитуванні, присвяченому вивченню даної проблеми.

1. Кучуков Р. Модернізація економіки: проблеми, задачі / Р. Кучуков // Економіст. – 2011. – № 9. – С. 3-14.
2. Комплексний аналіз причин виникнення на підприємствах, в установах, організаціях колективних трудових спорів та шляхів вирішення розбіжностей між сторонами соціального діалогу упродовж 1999-2010 років та 9 місяців 2011 року // Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. – 2011. – № 11-12. – С. 35-59.
3. Звіт відділення Національної служби посередництва і примирення в Донецькій області за 2011 г. // <http://www.don.ua>

ЕКОЛОГІЧНІ РУХИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЕКОПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

к.е.н., **Бурлакова І. М., Валюх Н. С.**
Сумський державний університет

Екологічний рух, будучи одним з видів соціального руху, об'єднує всі форми суспільної активності, пов'язаної з екологічними питаннями. Екологічні рухи виникли як реакція на забруднення навколишнього середовища і руйнування природних екосистем.

Напрямки діяльності екологічних рухів включають в себе дії в сфері реалізації громадянських прав: екологічна освіта, акції збору вторинної сировини, очищення річок, лісів, розробка екологічно чистих технологій; і дії, спрямовані на зміну державної політики в екологічній сфері: демонстрації, страйки, пікети з екологічних проблем, вибори в партії, несанкціоновані дії, мотивовані екологічними причинами і ін.

Інтелектуальними витоками екологічних рухів виступають ідеї Римського клубу, ідеї переходу до нового ступеня суспільного розвитку в рамках концепції «постіндустріального суспільства», вирішення кризи при цьому бачилося у виході за межі «організованого суспільства», у вдосконаленні самої людини, обмеженні її потреб.

У розвитку західного екологічного руху можна виділити кілька етапів.

Перший етап охоплює середину 60-х років ХХ століття. Він пов'язаний з масовим рухом екологічного протесту, розширенням соціальної бази руху. Екологічний рух цього періоду був аморфним і неоднорідним, а основними формами боротьби виступали вуличні демонстрації.

Другий етап розвитку екоруху припадає на кінець 70-х років і пов'язаний з боротьбою за мир і роззброєння, епізодичними вимогами соціально-економічного характеру.

Третій етап (початок 80-х років) пов'язаний з політизацією екологічного руху. У цей період екологічні партії на короткий період зміцнили своє становище в політичній структурі, обумовлене невдоволенням населення традиційними партіями і бездіяльністю останніх у сфері вирішення екологічних проблем.

З середини 80-х років (четвертий етап) «зелені» розширили свою політичну платформу, звернувши увагу на проблеми, що не відносяться безпосередньо до екологічної сфери, перш за все соціальні.

На рубежі 80-90-х років «зелені» опинилися в умовах жорсткої конкуренції з іншими партіями, включившими в свій арсенал екологічні гасла. Відбулося наближення екологічних партій з профспілками і робочими партіями.

Шостий етап почався з середини 90-х років і був пов'язаний з перетворенням «зелених» у самостійний політичний суб'єкт, що впливає на реалізацію державної екологічної політики.

Однак екологічні потреби можуть розглядатися в якості пріоритету лише після забезпечення економічних інтересів і інтересів безпеки, гарантії прав і свобод людини. Тому політичний потенціал «зелених» у країнах, що розвиваються, незначний.

Серед напрямків екоруху можна виділити екоконсерватизм, екореволюціонаризм, екореформізм.

Екоконсерватизм об'єднує ідеї колишнього депутата бундестагу ФРН від ХДС Г.Груля і неофашистські елементи. Єдиною можливістю обмеження індустріального виробництва розглядається екологічна диктатура замість демократії, не здатної, на їхню думку, врятувати людство від природної катастрофи. Провал спроб розповсюдження подібних ідей серед членів «зелених» призвів до виходу Груля і його прихильників з партії, зберігши власну організацію.

Екологічний соціалізм включає в себе екореволюціонаризм і екорекорформізм. Обидва напрямки виступають за гармонію між людьми як невід'ємну передумову гармонізації ставлення суспільства до природи.

Екореволюціонаризм розглядає свої альтернативні проекти як основу формування екологічного суспільства. Екорекорформісти, вбачаючи причини екологічної кризи в безвідповідальному економічному зростанні, виступають за визначене екологічними імперативами так зване «екологічне» зростання, за розвиток, орієнтований на екологічну адаптацію суспільства. Складність диференціації екорекорформізма полягає в їх позиціонуванні себе як ідеології поза стереотипів «праві – ліві».

Сьогодні, незважаючи на радикалізм окремих екологічних проектів, більшість «зелених» є прихильниками еволюційної стратегії розвитку.

1. Никаноров А.М. Глобальная экология / А.М. Никаноров, Т.А. Хоружая. – М., 2000. – 284 с.
2. Экология / [под ред. С.А. Боголюбова]. – М., 2002. – 286 с.
3. Глухов В.В. Экономические основы экологии / В.В. Глухов. – СПб., 1997. – 303 с.
4. Кондратьев В.К. Экология и политика / В.К. Кондратьев. – СПб., 1993. – 285 с.
5. Экономика и экология / [под ред. Н. Н. Агапова]. – М., 2000. – 173 с.

СОЦІАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Вишневський О.С.

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Донецьк

Основні напрями забезпечення соціальної орієнтації економіки регіону включають соціально орієнтоване виробництво і споживання товарів та послуг. Обидва ці напрями тісно пов'язані з вирішенням проблем сталого розвитку й гармонізації економічної, соціальної та екологічної систем.

Прогресивним підходом до соціалізації й екологізації економічної діяльності є переорієнтація політики захисту людини та навколишнього середовища від наслідків використання існуючих технологій до політики впровадження інших технологій, які априорі не завдають шкоди екології та соціуму.

Актуальним прикладом суперечностей між економічною, соціальною та екологічною сферами є неузгодженість економічної ефективності та соціально-екологічної безпеки при виробництві і споживанні електроенергії атомних електростанцій і теплових, які працюють на вугіллі та газі (див. таблицю 1).

Таблиця 1 – Економічна ефективність та соціально-екологічна безпека в енергетиці України

Економічна ефективність	Соціально-екологічна безпека		
	Висока (постійно)	Середня (постійно)	Низька (дуже рідко)
Висока			Атомні електростанції (АЕС)
Середня		Теплові електростанції, які працюють на вугіллі	
Низька	Теплові електростанції (ТЕС), які працюють на газі		

На цьому прикладі достатньо чітко простежується конфлікт інтересів не лише між соціально-екологічною та економічною системами, а також між центром та регіоном. Економічні дивіденди розподіляються приблизно рівномірно між регіоном та центром. Регіон отримує робочі місця та надходження до місцевих бюджетів. Центр отримує надходження до державного бюджету та підвищення рівня енергетичної безпеки. З іншого боку, соціально-екологічні ризики здебільше концентруються безпосередньо в регіоні, де функціонує електростанція. Таким чином, розміщення нових енергогенеруючих потужностей та пролонгація роботи вже діючих має погоджуватися з населенням місцевої громади, чого бракувало у часи планового розміщення продуктивних сил.

В Україні переважає спрямованість на економічну ефективність замість соціально-екологічної безпеки. Так, за часи незалежності побудовано два атомних енергоблоки на Рівненській та Хмельницькій АЕС і проводиться переобладнання ТЕС з газу на вугіллі.

З точки зору екологічної та соціальної безпеки частину прибутків, створених за рахунок використання традиційних джерел енергії, необхідно спрямовувати на дослідження нових та розвиток існуючих альтернативних і відновлювальних джерел енергії, які б були дешевшими за виробництво електроенергії на основі газу та мали собівартість електроенергії, виробленої на АЕС.

Соціально орієнтоване споживання товарів та послуг також спрямоване на гармонізацію економічної ефективності та соціально екологічної небезпеки. Сучасний споживчий ринок формує запит (платоспроможний попит) не лише на якість та ціну товарів і послуг, а також на спосіб їх виробництва. Повертаючись до наведеного прикладу, треба зазначити, що значна частка населення Німеччини та Японії (передусім населення, яке мешкає в безпосередній близькості від АЕС) готова платити більше за електроенергію, вироблену з вугілля та газу, заради відмови від атомної енергетики, яка містить значні, хоча й малоймовірні, ризики для суспільства та навколишнього середовища. В Україні досить низький рівень

громадської активності населення щодо питань екологічної та соціальної безпеки, тому переваги економічної ефективності в базових галузях економіки переважають.

Отже, доцільне поглиблення досліджень щодо переходу від встановлення екологічних обмежень на діючі виробництва й існуючі технології до впровадження новітніх соціо- та екологічно сприятливих та небезпечних галузей, технологій та засобів виробництва. У практичній площині потрібна консолідації зусиль органів центральної влади, органів місцевої влади та місцевого самоврядування, наукової спільноти на розв'язання зазначених суперечностей, та одночасне формування соціального запиту з боку більшості населення.

НЕСТАНДАРТНЫЕ ФОРМЫ ЗАНЯТОСТИ КАК ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ ПОВЫШЕНИЯ ГИБКОСТИ РОССИЙСКОГО РЫНКА ТРУДА¹

Войкина Е.А.

Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова,
г. Москва, Россия

В «Основных направлениях деятельности Правительства Российской Федерации на период до 2012 года», принятых Распоряжением Правительства РФ от 17 ноября 2008 г. №1663-р в качестве приоритетной меры для обеспечения устойчивого развития российской экономики предусмотрено развитие рынка труда. Политика на рынке труда будет направлена на обеспечение институциональных и экономических условий, способствующих созданию новых и высокопроизводительных рабочих мест и поддержанию эффективной занятости населения. Важное значение при этом имеет обеспечение баланса спроса и предложения на рынке труда. Будут созданы дополнительные стимулы для привлечения в экономику молодежи, работников старшего возраста, а также для расширения участия женщин в трудовой деятельности с учетом поддержки рождаемости [1]. Речь идет в широком понимании об обеспечении социальных стандартов жизни населения.

Одной из основных социально-экономических проблем устойчивого развития России является развитие рынка труда и повышение конкурентоспособности рабочей силы. За прошедшее десятилетие в России прослеживаются значительные структурные сдвиги в занятости населения.

¹ Работа выполнена при финансовой поддержке гранта Российского гуманитарного научного фонда (РГНФ), проект №12-32-01261.

Следует отметить рост занятости населения в сфере услуг, увеличение численности занятых в сфере малого бизнеса, рост мобильности населения. Одновременно прослеживается тенденция постоянного сокращения занятости населения в реальном секторе экономики. В связи с вышесказанным приоритетными принципами государственной политики занятости являются создание инновационных и высокотехнологичных рабочих мест, поддержка предпринимательской инициативы безработных, обеспечение достойного уровня заработной платы, повышение качества рабочей силы и её конкурентоспособности, улучшение делового климата в стране. Стоит также отметить, что в Концепции долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 г. среди приоритетных решаемых задач указано повышение гибкости рынка труда, что означает его эффективное функционирование и оперативное реагирование на экономические вызовы нового времени, в том числе глобализацию рынков труда и международную конкуренцию. Насущной необходимостью для решения одной из названных задач Премьер-министр России В.В. Путин считает «создание 25 млн. новых, высокотехнологичных, хорошо оплачиваемых рабочих мест для людей с высоким уровнем образования» [2]. В связи с этим возникает следующий вопрос – как и где создавать новые рабочие места?

Одним из ответов на этот вопрос может являться использование нестандартных форм занятости населения как стимул создания новых эффективных рабочих мест. Нестандартные формы занятости населения – это новый путь организации трудовых отношений, характеризующийся для работника увеличением возможности его мобильности и самостоятельности в распределении рабочего времени, а также стремлением к индивидуализации и независимости работника от работодателя. В свою очередь работодатели путем использования нестандартных форм занятости сокращают трудовые издержки. Работодателям выгодно нанимать «самозанятых» работников на второстепенные работы, таким образом, часто рассматривая частичную занятость работника как испытательный срок, что позволяет удостовериться подходит ли нанимаемый работник для работы на постоянной основе. Указанные выше обстоятельства показывают необходимость усиления гибкости российского рынка труда при формировании новой инновационной экономики государства. При этом, очевидно, что нестандартные формы занятости требуют большего внимания со стороны руководства страны, как один из способов повышения гибкости российского рынка труда.

1. «Основные направления деятельности Правительства Российской Федерации на период до 2012 года», утверждены Распоряжением Правительства РФ от 17 ноября 2008 г. N 1663-р// www.kremlin.ru.
2. Путин В.В. Россия сосредотачивается – вызовы, на которые мы должны ответить // Известия. – 16 января 2012 г.

ВПЛИВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Воропасва О.В.

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Соціальний аспект значущості туризму полягає в його позитивному впливі на регіони та місцеві громади шляхом покращання комунікаційних систем, забезпечення робочими місцями, розвитком культури й освітнього рівня місцевого населення. У деяких регіонах, віддалених від промислових і культурних центрів, тільки туризм спроможний виконувати ці функції.

Сталий розвиток туризму – це такий напрям (альтернативний варіант) розвитку туристичної галуззі, який дозволяє задовольнити економічні, соціальні і естетичні потреби людини у теперішньому часі, при цьому враховує інтереси самої туристської дестинації, не запобігає шкоди біологічному різноманіттю і системам життєзабезпечення та дозволяє зберегти історико-культурні та екологічні цінності для майбутніх поколінь.

Метою сталого розвитку туризму як складової цілісної парадигми розвитку суспільства є розробка механізмів управління туристичною галуззю, заснованих на збалансованій єдності економічних, соціальних (у тому числі демографічних) і екологічних характеристик задля загальноекономічного прогресу.

До особливостей сталого туризму можна віднести наступні: не перевищуються гранично допустимі рекреаційні навантаження; розвиток туризму ретельно планується, контролюється; використовується екологічний транспорт при обслуговуванні туристів та «замкнуті» екотехнології; харчування туристів здійснюється в основному за рахунок продуктів місцевого виробництва; туристична діяльність є додатковим джерелом для фінансування територій, що охороняються, або природоохоронних заходів; учасники турів беруть посильну участь в природоохоронній діяльності (волонтерський туризм); зберігаються місцеві культурні традиції дестинації, звичаї; переважно використовується місцева робоча сила; доходи від туристичної діяльності отримують різні соціальні групи, при цьому збереження природного середовища стає економічно вигідним для місцевого населення; доходи від туризму не вилучаються цілком з місцевого бюджету, а сприяють його наповненню, підтримці місцевої економіки.

Науковці різних країн світу і високопосадовці ООН неодноразово підкреслювали важливість використання потенціалу туризму для досягнення цілей соціального і економічного розвитку, що відомі як Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), і сприяння досягненню сталого розвитку суспільства. Наприклад, шляхом поліпшення базової інфраструктури і всебічного

залучення місцевих громад туризм може сприяти зниженню рівня бідності, – першої з восьми ЦРТ. Надання можливості залучення таких зовнішніх джерел доходів та справедливому їх розподілі всередині громади в туристично-привабливій місцевості у першу чергу сприятиме покращенню якості життя місцевого населення.

Під час Генеральної асамблеї ЮНВТО 10 жовтня 2011 р. в м. Кенджу (Республіка Корея) близько 70 міністрів з усіх регіонів світу погодились на стимулювання такої політики в сфері туризму, яка була б направлена на досягнення ЦРТ до 2015 р. Паралельно з цим, було підкреслено здатність туризму сприяти побудові «більш безпечного, справедливого, «зеленого» і процветаючого світу для всіх» [1].

Туристична діяльність при належному плануванні позитивно впливає на дестинацію, та сприяє підвищенню якості життя населення:

- виступає додатковим джерелом доходів для місцевого населення;
- дозволяє диверсифікувати економічні види діяльності в дестинації;
- надає нові робочі місця та збільшує можливості для місцевого населення;
- туризм є дієвим каталізатором відновлення традицій певної місцевості, підтримання та розвитку місцевої культури;
- підвищує рівень освіти та кваліфікацію місцевого населення з метою підвищення якості послуг що надаються туристам в дестинації;
- дозволяє розвивати мікро-, малий та середній бізнес;
- зменшує ізолюваність місцевості за рахунок поліпшення транспортної інфраструктури, появи ІТ технологій та сучасних засобів комунікації;
- поліпшує якість та доступність різних послуг у т.ч. медико-санітарних.

Дохід від туристичної діяльності розподіляється таким чином:

1. Дохід, що залишається в регіоні (та його частина, що необхідна для позитивної зміни якості життя населення дестинації): дохід місцевих підприємців, власників об'єктів інфраструктури; заробітна платня місцевого персоналу; дохід від реалізації продуктів харчування місцевого виробництва; дохід від реалізації сувенірної продукції місцевого виробництва; плата за підтримання об'єктів інфраструктури та екологічного стану місцевості;
2. Дохід, що витікає з регіону: дохід іноземних інвесторів та ТНК; витрати іноземних турагентств на розробку турпродукту, маркетинг та рекламу, трансфер до дестинації; витрати на імпорт продуктів харчування, енергії, технологій, систем комунікації, висококваліфікованих кадрів, промислові товари, послуги.

1. Девятнадцатая сессия Кёнджу (Респ. Корея), 8-14 окт. 2011 г. Пункт 10 с) предварительной повестки дня: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://dtxqtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/a19_10_c_hr_situation_of_the_org_ref_doc_r.pdf

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

керівник компанії «Waste management systems», **Громико М.Г.**
к.е.н., доц., **Пересадько Г.О., Лукаш С.М.**
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»
Сумський національний аграрний університет

В Україні однією з найгостріших комунальних проблем була і до цього дня залишається проблема ТПВ. Найбільш поширеним способом робіт із побутовими відходами є їх складування на полігонах поховання ТПВ. Загальна площа 770 – ти полігонів становить майже 3 тисячі гектар. Переважна більшість полігонів працює в режимі перевантаження, 80 – 90 % з них не відповідають вимогам екологічної безпеки.

Міські сміттєзвалища переповнені, їх кордони підійшли впритул до житлових масивів. На 1 млрд грн. ВВП припадає до 6 млн. тонн відходів. На звалищах нині накопичено більше 30 млрд. тонн промислових відходів і побутового сміття, що в перерахунку на душу населення становить 700-800 тонн. Щорічно ця кількість зростає на 1 мільярд. При цьому утилізується лише 5-8%.

У європейських країнах аналогічний показник становить більше 65%. У США і ЄС від сміття позбуваються шляхом повторної переробки 95-97% відходів. Тільки 2% надходить на утилізацію-надходять на екологічно безпечні полігони із захоронення відходів або сміттєспалювальні заводи (у Німеччині всі відходи переробляють, в країні взагалі немає полігонів для захоронення ТПВ)

Згідно з підрахунками експертів, з відходами економіка країни щороку втрачає 3,3 млрд. тонн макулатури, 550 тис. тонн чорних металів, 25 тис. тонн кольорових металів, 660 тис. тонн скла, 550 тис. тонн текстилю. Більшу частину цих металів Україна імпортує.

Щорічно в Україні утворюється близько 1 млрд. тонн відходів.

Рівень утилізації сміття- 5-8%.

Кількість підприємств, що надають послуги з вивезення відходів-1053.

Кількість зареєстрованих полігонів-770.

Несанкціонованих звалищ-3298.

Кількість сміттєспалювальних заводів-2.

Удосконалення системи управління відходами було, є і буде важливим завданням людства в сфері економії природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, тому інвестиції в сферу waste management та екологію будуть завжди залишатися актуальними для суспільства.

Екологічну ситуацію в Україні слід визнати катастрофічною: згідно з

даними Міністерства охорони навколишнього середовища країна накопичила 30 млрд. тонн відходів, що становить 50 тис. тонн на 1 квадратний кілометр, і це є найвищим показником у світі. Відходами зайнято більше 160 тис. га земель.

У деяких великих містах України існують поодинокі проекти розвитку відокремлених напрямів у сфері поводження з твердими побутовими відходами, але вони поки що мало ефективні.

З метою запобігання сміттевої та екологічної катастрофи Україна виконує ряд дій:

- затвердила напрямки державної політики у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки
- робить дії, спрямовані на гармонізацію законів України у сфері поводження з відходами з Директивами ЄС 91/156/ЕС.

Враховуючи теперішню ситуацію в Україні реалізовується національний проект «Чисте місто», який має на меті створення системи комплексів з переробки ТПВ. Даний проект є національним пріоритетом згідно Указу Президента України від 08.09.2010 року № 895.

Суть проекту полягає в наступному :

- будівництво нових сучасних комплексів з переробки та утилізації ТПВ у 10 містах;
- системне вирішення проблеми забруднення навколишнього середовища;
- припинення накопичення сміття на існуючих полігонах.

Бюджет проекту – 5 млрд грн, термін виконання – 4 роки.

Тому можна констатувати, що дана галузь в Україні буде активно розвиватись.

Ще за часів СРСР в Україні планувалося побудувати п'ять сміттєспалювальних заводів (ССЗ) – у Києві, Харкові, Севастополі, Дніпропетровську та Донецьку. У Донецьку завод так і не був побудований, у Харкові та Севастополі наразі підприємства зупинено, в Дніпропетровську завод перебуває на стадії реконструкції. Київський завод "Енергія", за словами експертів, не завантажений повністю, оскільки перевізники відмовляються везти туди відходи. Причина тому – тарифи, що перевищують вартість вивезення на полігон.

В рамках реалізації Національного проекту "Чисте місто" в Україні буде побудовано 10 сучасних сміттєпереробних заводів. Національний проект "Чисте місто" буде реалізовуватися в десяти містах: у Києві, Харкові, Дніпропетровську, Чернівцях, Тернополі, Хмельницькому, Вінниці, Сумах, Кіровограді та Полтаві.

В умовах дефіциту ресурсів, джерел енергії та екологічної ситуації на планеті, закопувати в землю або спалювати відходи стало великою розкішшю навіть для більшості європейських держав, що тепер використовують

практику сортування сміття, яке потім переробляється на сміттепереробних заводах у вторинну сировину, а не спалюється забруднюючи природне середовище та поглинаючи величезну кількість енергії.

Справа в тому, що з сміттевої маси, яку після переробки можна використовувати як вторинну сировину, спочатку необхідно вилучити суміші, що не можливо в подальшому використовувати. Саме цю частку відходів, яка після обробки, подрібнення, пресування та пакування вже не загрожує екології, відправляють на спеціальні полігони.

Отже, важливим та ефективним шляхом є популяризація та підтримання підходу до роздільного збору та сортування сміття, проводячи активні інформаційно-роз'яснювальні кампанії серед населення. Але це матиме потрібний ефект лише при підтримці державного та місцевого бюджетів, приймаючи відповідні нормативно-правові акти та постанови. Сучасні технології та використання європейського досвіду у вирішенні «сміттевого» питання, дозволять Україні значно зменшити площу сміттевих полігонів та перейти на якісно нові технології утилізації ТПВ.

Застосування цих технологій, зокрема, передбачає: будівництво нових сортувальних комбінатів та сміттепереробних заводів обладнаних сучасними засобами для автоматичного і ручного сортування ТПВ, санітарної обробки сировини, тощо.

Враховуючи обсяги накопичення сміття, країні необхідні значні потужності з його переробки, тим не менш, на сьогоднішній день в Україні офіційно працюють лише 2 сміттеспалювальні заводи.

Незважаючи на моральну та фізичну застарілість, вони продовжують переробляти істотну частку міських відходів, рятуючи жителів від тонн щоденного сміття.

1. Завод «Енергія» компанії «Київенерго», Київ (Введений в експлуатацію в 1987 році)

- загальна площа території заводу з урахуванням під'їзних доріг становить 8,83 Га;
- завод оснащений 4-ма сміттеспалювальними котлами чехословацького виробництва продуктивністю до 15 т спалювання відходів за годину;
- максимальна проектна потужність заводу – 355000 тонн спалювання відходів на рік;
- основна діяльність заводу – термічна утилізація твердих побутових відходів;
- на заводі «Енергія» спалюється близько 22% сміття зі столиці.

2. «Виробничий комплекс №1» компанії «Екологія України», Дніпропетровськ (Введений в експлуатацію в 1992 році)

- завод оснащений 3-ма сміттеспалювальними котлами чехословацького виробництва ЧКД «Дукла» продуктивністю по 15 тонн на годину;

- проектна потужність заводу – 200000 тонн спалювання відходів на рік;
- основна діяльність заводу – термічна утилізація твердих побутових відходів.

Головним конкурентом виступає Київський сміттєспалювальний завод «Енергія».

Сьогодні він згідно з нормативними документами належить до складних інженерних об'єктів, а котлоагрегати за своєю складністю прирівнюються до котлів великої енергетики продуктивністю від 200 до 250 т пари на годину. Слід зазначити, що введення в експлуатацію заводу дозволило припинити експлуатацію двох київських полігонів: у районі села Проліски на Бориспільській трасі та у Пирогово на Окружній дорозі.

В 2001 році завод був переданий АК «Київенерго» і аналіз роботи підприємства у його складі дає підстави стверджувати, що це передання було доцільним.

Основний персонал заводу – колишні фахівці Чорнобильської АЕС, які одержали житло у новобудовах Харківського масиву. Частина фахівців було прийнято на завод з ТЕЦ-5 та ТЕЦ-6. Нині тут працює 251 особа, з них спеціальну та вищу освіту мають 103 працівники заводу.

Компанія ТОВ "Екологія Україна" – динамічно розвивається, на ринку поводження з відходами, яка ось вже більше 10 років спеціалізується на вивезення твердих побутових (ТПВ) і негабаритних відходів (НВ), а також їх поховання та утилізацію.

Компанія ТОВ "Екологія Україна" керує єдиним комплексом із збирання, перевезення, утилізації та захоронення муніципальних твердих відходів які утворюються в місті Дніпропетровську.

Даний комплекс має вже більш ніж десятирічну історію, та давно став невід'ємним компонентом комунального господарства міста, що забезпечує його нормальне функціонування і включає в себе:

- * Спеціалізований полігон, який відповідає сучасним вимогам екологічної безпеки, на якому проводиться поховання відходів;
- * Сміттєспалювальний завод, де проводиться утилізація відходів методом термічного знешкодження з отриманням теплоносія (пар);
- * Парк спецавтотранспорту, який здійснює перевезення відходів від місць утворення до місць утилізації чи захоронення.
- * Сміттєспалювальний завод побудований за проектом, розробленим інститутом УкркоммунНІІпроект (м. Харків). Введений в експлуатацію в 1992 році.

Основною діяльністю заводу є термічна утилізація твердих побутових відходів. Завод оснащений 3 сміттєспалювальних котлами чехословацького виробництва ЧКД «Дукла» продуктивністю по 15 т на годину. Проектна потужність заводу – 200 000 тонн спалювання відходів на рік.

Передбачається створення ефективної системи управління твердими побутовими відходами в Сумській області, удосконалення існуючих і створення нових технологій та устаткування, що забезпечать раціональне збирання, транспортування, використання складових відходів для виготовлення конкурентоспроможної продукції, розв'язання економічних проблем удосконалення організації та управління ресурсозбереженням за рахунок залучення складових відходів у господарський обіг.

АНАЛІЗ СТАНУ ПРОВІДНИХ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ

к.е.н., доц. **Дерев'янка Ю.М., Колонтаєвська А.В.**
Сумський державний університет

Металургійна галузь протягом останніх двох десятиліть залишається однією із провідних галузей національного господарства.

Негативний вплив кризових явищ на розвиток вітчизняної металургійної промисловості значною мірою зумовлений критичною масою накопичених структурних, економічних, технологічних, організаційних та інституційних проблем, які несприятлива кон'юнктура на зовнішніх металоринках змусила виявитися гостріше.

Нами проведено аналіз показників обсягів реалізованої продукції, рівня рентабельності виробництва та коефіцієнту фінансової стійкості провідних підприємств металургійної галузі, таких як: ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча», ПАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь», ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. Кузьміна А. М.», ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь», ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Динаміку обсягів реалізованої продукції представлено у табл. 1.

Таблиця 1 – Динаміка обсягів реалізованої продукції провідних металургійних підприємств України, тис. грн.

Підприємство	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ «МК «Азовсталь»	15165494	21668646	28710628	21545458	35786308
ВАТ «Запоріжсталь»	9639360	10685546	13643524	9755637	14368243
ПАТ «АМ Кривий Ріг»	15085511	19775152	23316391	14980295	24280132
ПАТ «ЕМЗ «Дніпроспецсталь»	2999930	3973747	3867424	2342389	4373132
ПАТ «МК ім. Ілліча»	15107730	18845611	22982702	13969982	26175080

Проведений аналіз обсягів реалізованої продукції великих металургійних підприємств дає лише загальне уявлення про їх фінансовий стан. Крім того, у даному випадку не враховуються масштаби підприємств і

активність процесів модернізації, що у короткостроковому періоді можуть знижувати їх прибутковість.

Тому необхідним є аналіз відносних показників, що характеризують прибутковість провідних вітчизняних металургійних підприємств, до яких, у першу чергу, належить рентабельність.

З метою виявлення найбільш ефективно працюючих металургійних підприємств розраховано та проаналізовано рентабельність виробництва, яка характеризує рівень віддачі витрат у процесі виробництва й реалізації продукції (табл. 2).

Відповідно, найвища рентабельність виробництва протягом звітного періоду спостерігалась у ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Необхідно зазначити, що значення показника у динаміці у всіх підприємств хоча і коливалось протягом 2006-2010 рр., було позитивним, незважаючи на більш суттєве зниження у 2009 р. під впливом кризових явищ у світовій економіці та металургійній галузі.

Таблиця 2 – Динаміка рентабельності виробництва провідних металургійних підприємств України, %

Підприємство	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ «МК «Азовсталь»	24,9	27,8	18,3	2,92	0,03
ВАТ «Запоріжсталь»	26,3	15,8	11,1	5,4	8,3
ПАТ «АМ Кривий Ріг»	52,9	55,3	52,0	14,3	23,3
ПАТ «ЕМЗ «Дніпрспецсталь»	22,4	25,6	19,7	14,8	15,6
ПАТ «МК ім. Ілліча»	29,3	26,6	20,8	10,1	8,3

Важливим показником, що характеризує економічну безпеку роботи підприємства можна вважати коефіцієнт фінансової стійкості, який показує скільки гривень власного капіталу припадає на 1 грн залученого капіталу та характеризує здатність підприємства погашати свої зобов'язання. Результати розрахунків представлені у табл. 3.

Таблиця 3 – Коефіцієнт фінансової стійкості провідних металургійних підприємств України

Підприємство	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ «МК «Азовсталь»	0,749	0,564	0,793	0,483	0,591
ВАТ «Запоріжсталь»	0,906	0,738	0,897	0,690	0,770
ПАТ «АМ Кривий Ріг»	0,896	0,848	0,896	0,884	0,954
ПАТ «ЕМЗ «Дніпрспецсталь»	0,607	0,163	0,449	0,108	0,104
ПАТ «МК ім. Ілліча»	0,711	0,878	0,836	0,836	0,877

За даними розрахунку можна зробити висновок, що коефіцієнт фінансової стійкості на жодному металургійному підприємстві за аналізований період не відповідає нормативному значенню.

Як свідчать результати аналізу, темпи зростання основних фінансових результатів господарської діяльності п'яти провідних

металургійних підприємств протягом означеного періоду значно коливалися.

Одним з основних чинників таких коливань був негативний вплив світової економічної кон'юнктури, яка має суттєве значення для розвитку металургійної галузі України внаслідок її високої експортоорієнтованості.

Означені тенденції гостро проявилися у кризовий період, що продемонстрував накопичену критичну масу проблем галузі фінансово-економічного, організаційного та інституційного характеру. Наразі вітчизняні виробники металургійної продукції мають значні проблеми щодо майбутнього розвитку. Найбільш суттєві серед них такі: низький технічний рівень і застарілі технології; значна частка доменного виробництва; підвищена порівняно зі світовим рівнем праце-, енерго- та матеріаломісткість; відсутність належного інвестування у техніко-технологічну модернізацію та реконструкцію.

КОНДИТЕРСЬКА ГАЛУЗЬ В УКРАЇНІ

Домащенко М.Д., Савельсва Г.
Сумський державний університет

На даний момент кондитерська галузь займає особливе місце в харчовій промисловості та в економіці України в цілому. Вона досить динамічно розвивається, демонструючи порівняно високі темпи зростання, котрі в останні роки дещо уповільнилися. Тому, стабільно високий попит на цю продукцію та достатня забезпеченість власними сировинними ресурсами сприяли розвитку кондитерської галузі в Україні.

Незважаючи на те, що останнім часом збільшення обсягів виробництва кондитерської продукції відбувалося швидкими темпами, проблем в кондитерській галузі зараз, можливо, навіть більше, ніж це було у часи занепаду цієї галузі (1990-1996 р.р.)

Актуальні на сьогоднішній день проблеми кондитерської галузі можна поділити на чотири групи:

1. Фінансові проблеми.
 2. Проблеми, пов'язані з внутрішньою політикою держави: зростання цін на цукор як наслідок спроби держави допомогти цукровій промисловості вийти з кризового стану.
 3. Проблеми, пов'язані з російським ринком збуту: обкладення товару ввізним митом у розмірі 21% на 1 кг та введення ПДВ 20% на українську кондитерську продукцію.
 4. Проблеми, пов'язані з пакуванням кондитерської продукції.
- Варто зазначити, що стрімке зростання цієї галузі в Україні після

розпаду СРСР почалося лише з 1997 р., коли на вітчизняному ринку почали з'являтися світові гравці, першим з яких був „Kraft Foods”, за ним ішли „Mars”, „Nestle” та інші. До цього, галузь протягом декілька років переживала занепад: після розпаду планової економіки припинилось постачання імпоротної сировини, а саме какао та какао-продуктів, горіхів, ароматизаторів та пакувальних матеріалів. У результаті виробники змушені були замінити какао менш якісним матеріалом – цикорієм, наслідком чого стало загальне зниження якості виробленої продукції.

Поступове зростання добробуту населення України сприяє збільшенню обсягів виробництва кондитерської галузі, зміні структури споживання продуктів харчування, підвищенню вимог до якості кондитерських виробів.

Відповідно до виділених в одному з попередніх розділів чотирьох груп проблем, можна запропонувати чотири шляхи їх розв'язання.

Насамперед, необхідно вирішити фінансове питання. Розв'язати йо проблему можна двома шляхами:

а) через залучення інвесторів, адже кондитерська галузь є досить перспективною, а отже, інвестиційно привабливою;

б) шляхом втілення державою у життя ефективної політики з підтримки виробників.

Великі українські виробники кондитерської продукції знайшли спосіб подолати проблему введення мита з боку країн – основних торговельних партнерів. Вони почали купувати кондитерські фабрики в Росії, що дозволило їм отримати прямий доступ до ринку цієї країни та безмитно ввозити продукцію до Казахстану.

Виробництво кондитерських виробів є матеріаломістким: більше всього витрат припадає на придбання сировинних ресурсів. Як відмічалось вище, українські кондитерські підприємства потребують приблизно 500 тис. т цукру на рік. Частина сировини, що застосовується при виробництві кондитерських виробів, виробляється в Україні.

Проблему з цукром теж слід вирішувати на державному рівні, адже лише уряд може відмінити власну постанову та не втручатися без необхідності у функціонування підприємств кондитерської промисловості.

Українська кондитерська промисловість вже довела свою конкурентоздатність на внутрішньому та зовнішньому ринках: продукція цієї галузі задовільняє європейським показникам якості. Часи дешевих неякісних цукерок в яскравих обгортках давно пройшли, поступившись місцем більш якісній кондитерській продукції вітчизняних виробників. Зараз імпортні вироби займають незначну частку українського ринку – і це при тому, що часто у вітчизняних компаній не вистачає коштів на модернізацію обладнання. Крім того, існує проблема кваліфікованих кадрів: на кулінарів в

Україні ніде особливо не вчать.

Для вирішення цих проблем потрібна зміна напрямку дій українського та російського урядів, тобто відмова від тих заходів, які можуть спричинити тривалу кризу в кондитерській галузі і призвести до того, що українська продукція буде неконкурентноздатною на світовому ринку.

Отже, для подальшого розвитку кондитерської галузі необхідне здійснення державою рішучих кроків, адже саме від правильно проведеної державної політики залежить майбутнє “солодкої” промисловості України.

НАПЯМИ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Дудкін О.В., Панченко Т.В.
Сумський державний університет

Високі ціни на нафту та газ, нестача запасів енергетичних ресурсів у розвинених країнах світу, екологічні фактори роблять проблему альтернативної енергетики все більш ніж актуальною та підштовхують споживачів енергоресурсів до прискореного введення в господарський обіг поновлюваних джерел енергії.

Найпоширенішими напрямками альтернативної енергетики є:

1) Біопаливо. Для виробництва біогазу використовуються відходи сільського господарства (перегній, солома, бурякові відходи), а також спеціально вирощені зернові культури (наприклад, кукурудза). Біопаливо дозволить замінити природні енергоносії; воно викидає в атмосферу стільки вуглекислого газу, скільки його поглинають рослини.

2) Сонячна енергетика. Фотоелектричні установки можуть бути розміщені на дахах і стінах будинків, огороженнях автобанів. У поєднанні з оптимальною теплоізоляцією і системою теплообміну сонячне тепло дає ефект навіть у таких «бідних» сонячним світлом регіонах, як Північна і Центральна Європа. Високим темпам розвитку сонячної енергетики сприяли досягнення у виробництві та впровадженні полікристалічного кремнію в мікроелектроніці та фотоелектричній промисловості, особливо на заводах «Сіменс».

3) Вітроенергетика. Вітрова установка потужністю 1,5 МВт (промисловий стандарт) виробляє в місцевості з помірними вітрами приблизно 3 млн. кВт / год. на рік. В вітроенергетичній галузі у всьому світі в 2007 р. працювало 350 тисяч осіб, у порівнянні з 2006 р. зайнятість зросла на 50000 чоловік. Всесвітня вітроенергетична компанія «WWEA» внесла корективи у свій прогноз щодо встановленої потужності до кінця 2010 р.,

збільшивши його до 170000 МВт. Вітроенергетичні установки функціонують більш ніж в 40 країнах.

4) Воднева енергетика. Розглядається багатьма фахівцями саме як засіб досягнення завдань глобальної енергетичної революції, й тому в розвинутих країнах світу їй приділяється значна увага та виділяються значні кошти на розвиток і впровадження її технологій. Найбільш перспективним напрямом використання водневої енергетики є заміна вуглеводневих видів палива на водень у системах транспорту, перш за все у автомобілебудуванні (двигуни внутрішнього згорання). Іншими областями (сферами) застосування водню та змішаного газу, що містить водень, можуть бути: хімічна, нафтопереробна, металургійна, харчова промисловість, житлово-комунальний сектор й т. ін. Широке застосування у світі набувають паливні елементи для децентралізованої стаціонарної енергетики та для автотранспорту. В Україні поки що дослідження в області водневих технологій знаходяться у початковому стані, не зважаючи на те, що вони проводяться впродовж тривалого часу.

5) Геотермальна енергетика. Основним джерелом геотермальної енергії є постійний потік тепла від розжарених надр, спрямований до поверхні землі. У деяких місцях, особливо по краях тектонічних плит материків, а також у так званих “гарячих точках” тепло підходить так близько до поверхні, що його можна добувати за допомогою геотермальних бурових свердловин. Використання цієї енергії навіть у невеликих об’ємах може значно змінити і покращити енергетичний баланс країни.

6) Космічна енергетика. Під космічною енергетикою розуміється використання сонячного випромінювання в космосі, як джерела енергії. Поки цей вид енергетики є скоріше ідеєю майбутнього, проекти в цій сфері тільки плануються.

Перспективи використання поновлюваних джерел енергії пов’язані з їх екологічною чистотою, низькою вартістю експлуатації та очікуваним паливним дефіцитом у традиційній енергетиці.

За оцінками Європейської комісії до 2020 року в країнах Євросоюзу в індустрії відновлюваної енергетики буде створено 2,8 млн. робочих місць. Індустрія відновлюваної енергетики буде створювати 1,1% ВВП.

Отже, альтернативна енергетика – це сукупність перспективних способів отримання енергії, які поширені не так широко, як традиційні, проте представляють інтерес через вигідність їх використання при низькому ризику заподіяння шкоди екології району. Метою пошуку альтернативних джерел енергії є потреба отримувати її з енергії поновлюваних або практично невичерпних природних ресурсів і явищ, що в свою чергу значно покращить економічний та стан країни і зменшить негативний вплив на навколишнє середовище.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Свтушенко М.В.

Харківська національна академія міського господарства

Необхідність реформування і удосконалення земельних відносин актуально для населених пунктів. Сьогодні управління землями населених пунктів потребує відповідного аналізу органами місцевої влади, з метою запровадження державної земельної політики усіма суб'єктами, бо земля виступає матеріальною основою місцевого самоврядування. Умови соціально-економічного розвитку країни зумовили необхідність у зміні підходів до використання територій населених пунктів, які вплинули на розробку нових механізмів в управлінні територіями, необхідність зміни нормативних документів, що регулюють планування територій. Проведення земельної реформи потребує вдосконалення земельних відносин із врахуванням необхідності трансформації форм власності на землю. На їх запровадження впливають суперечності між приватною власністю та високим ступенем усупільнення використання міських земель. Вирішення цих суперечностей можливо при більш ефективному застосуванні економічних механізмів використання міських земель.

Основними пріоритетами завдань у сфері земельних відносин виступають розробка місцевими органами влади плану заходів щодо подальшого розвитку земельних відносин на території регіону та міста; встановлення меж (районів) міста; виконання робіт по землеустрою та землевпорядкуванню; ефективне інформаційне забезпечення територіальної громади про стан справ сприяння індивідуальному житловому будівництву; комерційній реалізації земель з метою забезпечення раціонального використання території міста тощо. При використанні земельного фонду на містах ще існують певні недоліки і неузгодженості, які проявляються у недостатньому розвитку соціального, економічного, містобудівельного розвитку населених пунктів; надмірній концентрації населення і виробництва у великих містах; недостатньому розвитку соціально-культурних закладів, транспортної та інженерної інфраструктури міст тощо.

Сьогодні, при управлінні землями населених пунктів ще використовуються багато елементів командно-адміністративної системи, котрі не відповідають новим економічним реаліям управління землекористуванням у ринкових умовах.

Одним із важливих умов сучасного розвитку є сталий розвиток територій. Реалізація сталого розвитку здійснюється відповідно до Указу

Президента України «Про пріоритетні завдання у сфері містобудування» [1]. Напрямами удосконалення системи управління земельними ресурсами населених пунктів є використання цих земель при зонуванні територій населених пунктів, оцінці цих земель залежно від зони міста, формуванні справедливого ціноутворення у послідовності: цінність → рента → вартість → ціна.

Не дивлячись на те, що Україна має високий земельно-ресурсний потенціал, однак він використовується недостатньо ефективно. 1/3 земель перебуває в запущеному стані і не використовується належним чином. Населені пункти не мають планів забудови, тому існуюча ситуація призводить до неефективного використання земель населених пунктів. Основною проблемою землекористування на місцевому рівні є нерациональне використання земель населених пунктів.

Дослідження показують, що в містах, сформованих у ринкових умовах, використання території здійснюється з урахуванням об'єктивних законів економіки. Як правило, в центральній зоні міста формується ядро комерційної забудови – офіси, банки, магазини, розважальні центри, які мають можливість сплачувати високу орендну плату. При цьому менш платоспроможні підприємства малого бізнесу, які не в змозі сплачувати високу орендну плату в центральній (діловій) зоні змушені переміститися із центра міста в інші зони, де орендна плата значно нижча. Внаслідок застосування зонування територій виникає саморегулювання відносин між суб'єктами при використанні земель населених пунктів. В процесі саморегулювання забезпечується принцип раціонального землекористування.

Таким чином, необхідно відмітити, що сьогодні існуючий стан використання земель населених пунктів не відповідає вимогам раціонального землекористування, а держава в процесі регулювання земельних відносин не в повній мірі застосовує правові, організаційні та економічні заходи на муніципальному рівні [2].

1. Про пріоритетні завдання у сфері містобудування: Указ Президента України офіц. текст за станом на 13.05.1997р. №422/97. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

2. Слюсаренко О.М. Концепція регулювання земельних відносин на муніципальному рівні / О.М.Слюсаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re20085zbirnik_re294.pdf

ВОПРОСЫ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СТРОЙМАТЕРИАЛОВ РФ

Ермолина Л.В.

НОУ ВПО «Поволжский институт бизнеса», г. Самара, Россия

Предприятия различных отраслей экономики работают в условиях высокой сложности, неопределенности и динамичности современной окружающей социально-экономической среды. Становление информационного мирового рынка, в котором можно получить практически мгновенный доступ к информации о любых товарах, у любых поставщиков в любых регионах мира, вызывает резкий рост конкуренции между хозяйствующими субъектами. Инерционная организация управления предприятием, с жесткой структурой, не позволяет оперативно реагировать на регулярные изменения требований рынка. Базовым условием стабильного развития в конкурентной борьбе является способность хозяйствующего субъекта долговременного предвидения и последовательной реализации различных инноваций в ассортименте продукции и услуг, в управлении, в технологии и пр.

В условиях современной инновационно-ориентированной рыночной экономики перед субъектами хозяйственной деятельности в РФ встает проблематика оперативного и гибкого реагирования на нестабильность рыночной среды, с одной стороны, и формирования долговременной стратегии развития предприятий при учете конкурентной среды, с другой. В этой связи важным компонентом в области как самого стратегического управления предприятиями промышленности стройматериалов, так и его системного обеспечения, становятся теоретико-методологические и практические продвижения. Система стратегического управления выступает одним из наиболее реальных способов, способных повысить эффективность управления современным предприятием.

Для развития в этой среде, предприятиям необходимо использовать методологию постоянной самореорганизации как форму адаптации к условиям современной экономики инновационного типа. Основным трендом такой самореорганизации становится практика стратегического управления предприятием. Значимость практики стратегического управления определяется, прежде всего, тем, что обычные методы повышения уровня производительности и конкурентоспособности – рационализация и автоматизация производственных процессов – как правило, уже не дают качественные улучшения, которые необходимы предприятиям для стабильного и динамичного развития в рыночной экономике.

Для повышения уровня эффективности использования всех видов

ресурсов экономического развития предприятий промышленности стройматериалов в стратегической перспективе обязательно формирование хозяйствующими субъектами системы стратегического управления, которая будет соответствовать рыночным механизмам и раскрывать перед субъектами рынка перспективы возможностей для выбора правильных, разносторонне мотивированных решений по всем направлениям хозяйственной деятельности. Выбор стратегии управления предприятиями в наши дни можно считать жизненно важным как для самих хозяйствующих субъектов, так и для территориальных образований (регионального, муниципального уровня), в рамках которых они функционируют. Стратегическое управление предприятиями невозможно без учета факторов внешней среды и их изменений, в связи с чем предприятиям необходимо не только прогнозировать состояние рынков, но и учитывать стратегию социально-экономического развития территории месторасположения, встраиваясь в нее и оказывая влияние на ее реализацию. Данная проблематика была и остается предметом исследования многих ведущих зарубежных и российских исследователей.

Вместе с тем, нерешенным остается целый ряд проблем концептуального характера, неопределенность в теоретической интерпретации которых осложняет прикладные решения в сфере развития системы стратегического управления предприятиями промышленности стройматериалов:

- сущность и этапность становления системы стратегического управления;
- особенности стратегического управления в условиях инновационного развития предприятий;
- возрастающее значение информационно-аналитического обеспечения стратегического управления;
- территориально-административный аспект стратегического управления предприятием;
- роль механизмов государственно-частного партнерства и пр.

Для развития системы стратегического управления на промышленных предприятиях необходимо решить следующие задачи:

- развить теоретические взгляды на сущность и цели стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов, выделить их отличительные черты, характеристики и тенденции развития;
- системно представить основные этапы становления системы стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов, дать их развернутую характеристику;
- разработать модель системы стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов с выделением процессов ее формирования, структурных элементов системы (подсистем) и форм взаимодействия между ними;

- системно раскрыть содержание основных факторов, обеспечивающих эффективное функционирование системы стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов;
- раскрыть взаимосвязи в развитии отдельных подсистем в системе стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов;
- выявить возможности информационно-аналитического обеспечения стратегических управленческих решений предприятиями промышленности стройматериалов;
- предложить новые инструменты поддержки инновационного обновления предприятий промышленности стройматериалов в системе реализации стратегии социально-экономического развития территории месторасположения;
- выявить современные проблемы и тенденции развития системы стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов с позиций оценки ее результата.

Базовыми элементами системы стратегического управления на предприятиях промышленности стройматериалов в условиях инновационного развития экономики страны являются:

- анализ окружения предприятия;
- разработка инновационной стратегии;
- реализация стратегии;
- оценка, контроль или корректировка стратегических задач.

Анализ, прогнозирование и мониторинг инновационного окружения является базисом, на котором строится вся система стратегического управления. Это связано с тем, что оценку инновационного окружения предприятия необходимо осуществлять не одномоментно, а постоянно. Кроме того, факторы внешнего окружения, в отличие от внутреннего, в основном не поддаются воздействию, их можно лишь констатировать.

При таком подходе, во-первых, увеличивается степень контроля над изменениями во внешнем окружении, так как анализ внешнего окружения осуществляется как бы параллельно с каждым процессом в системе стратегического управления. Во-вторых, обеспечивается соответствие практики основному принципу современного стратегического управления, который заключается в построении стратегии от будущего через прошлое к настоящему.

Обеспечивающими элементами в системе стратегического управления на предприятии промышленности стройматериалов являются: мышление, гибкость, информация.

Стратегическое мышление – это адекватная идентификация проблемы, которая является залогом верного стратегического решения и оптимального

построения стратегии. Это тактика «упреждающего удара», то есть активного, а не реактивного управления. Стратегическое мышление в бизнесе выигрывает из-за того, что оно сориентировано на гибкое реагирование на все изменения. Существенные характеристики, свойственные стратегическому мышлению в системе управления: системная перспектива, сфокусированное намерение, открытость новому опыту, мышление во времени, работа с гипотезами.

Стратегическое управление – это не только построение определенного набора управленческих процессов, но и постоянная адаптация этой конструкции к изменяющейся действительности, то есть стратегическая гибкость. Гибкость создается инвестициями в развитие возможностей, которых не будет у других компаний, не сумевших вовремя сделать аналогичные капиталовложения. Своевременные вложения в новые технологии дают возможность использовать их в будущем или применять эффективнее, чем конкуренты.

Гибкость и готовность предприятия к будущим проблемам развития создаются стратегическими инвестициями, которые позволяют достигать результатов, определяемых стратегическими целями его развития.

ЛОГІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

к.е.н., доц. **Євдокимов А.В., Родимченко А.О.**
Сумський державний університет

На сучасному етапі для забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності регіонів та країни в цілому, важливим питанням є формування та впровадження регіональних логістичних стратегій.

Ці стратегії допоможуть удосконалити використання потенціалу розвитку певної області, налагодити механізм управління фінансовими, транспортними, інформаційними та іншими потоками в регіоні, забезпечити ефективну взаємодію з іншими регіональними системами.

Серед основних стратегій можна виділити наступні:

- Стратегія розвитку транспортно-логістичної системи, що передбачає покращення транспортних послуг у регіоні.

- Стратегії глобалізації, лідерства, міжрегіональної інтеграції, що забезпечують розвиток стійких міжнародних зв'язків на різних рівнях розвитку регіональної логістичної системи.

- Стратегія інтенсифікації економічних потоків, що забезпечує взаємодію регіональних логістичних центрів та регіональних органів влади щодо налагодження та управління рухом економічних потоків як на

внутрішньо- регіональному, так і на міжрегіональному рівнях.

- Стратегія програмного та інформаційного забезпечення, яка надає можливість ефективно управляти різними видами запасів, координувати механізми поставок товарів між підрозділами регіональної логістичної системи. Впровадження даної стратегії передбачає використання корпоративних інформаційних систем.

- Стратегія нарощення логістичного потенціалу, яка полягає в покращенні якості обслуговування споживачів за рахунок спеціалізації регіону на конкретних видах діяльності.

Переваги застосування та впровадження регіональних логістичних стратегій полягають у покращенні соціо-еколого-економічного стану регіону, а саме зменшенні екодеструктивного впливу та забезпечення охорони довкілля за рахунок розвитку економічних процесів – удосконалення транспортної системи регіонів.

Впровадження регіональних логістичних стратегій дає можливість розширити спеціалізацію країни та регіонів в цілому, покращити процес обслуговування клієнтів; збільшити ринки збуту товарів та послуг; зменшити витрати на збут та доставку товарів; удосконалити логістичну інфраструктуру регіону, забезпечити формування сталого розвитку регіону.

ЧИННИКИ ТА ФАКТОРИ ЗРОСТАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

к.е.н., проф. Жулавський А.Ю., Шкурко М. В.
Сумський державний університет

За сучасних умов господарювання активізація людської праці є головною умовою досягнення позитивних зрушень у добробуті населення і господарчому розвитку країни. Перехід до ринкових відносин створює нові умови і надає нові функції підвищенню продуктивності праці. Зменшення продуктивності суттєво впливає на всі соціальні та економічні фактори життя.

Продуктивність праці – це ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції. Зростання продуктивності праці означає збільшення кількості продукції виробленої за одиницю часу, або економію робочого часу, витраченого на одиницю продукції.

Цілеспрямоване управління продуктивністю праці, розроблення конкретних програм ефективнішого використання трудового потенціалу

підприємства потребують чіткої класифікації чинників продуктивності праці. З огляду на можливості впливу на діяльність підприємства та за рівнем керованості всі чинники зростання продуктивності праці можна поділити на дві групи — зовнішні та внутрішні.

До групи зовнішніх чинників належать ті, що об'єктивно перебувають поза сферою управління окремого підприємства (загальнодержавні та загальноекономічні — законодавство» політика, ринкова інфраструктура; конкуренція; макроструктурні зрушення в суспільстві; культура і моральність; природні ресурси), а до внутрішніх — ті, на які підприємство може безпосередньо впливати (характер продукції, техніка і технологія; матеріали й енергія; персонал, організація виробництва і праці, інновації, система мотивації тощо). Проте зовнішні чинники теж мають для підприємства важливе господарське значення. Ураховавши їх, можна ґрунтовніше мотивувати відповідні управлінські рішення, які дають змогу виробити стратегію підвищення продуктивності праці.

Крім наведеної системної класифікації, у практиці господарювання для аналітичних цілей та укрупнених розрахунків можуть використовуватися й інші інтегровані групування чинників зростання продуктивності праці на підприємствах. У машинобудівному виробництві доцільно використовувати такі узагальнені групи чинників зростання продуктивності праці:

- матеріально-технічні (удосконалення техніки й технології, застосування нових видів сировини та матеріалів);
- організаційні (поглиблення спеціалізації, комбінуння, вдосконалення системи управління, організації праці);
- економічні (удосконалення методів планування, систем оплати праці, участі працівників у прибутках);
- соціальні (створення належного морально-психологічного клімату, нематеріальне заохочення, поліпшення системи підготовки та перепідготовки персоналу тощо);
- структурні, галузеві й інші фактори (введення та освоєння нових виробництв, зміна структури виробництва);
- природні умови та географічне розташування підприємства.

Вивчення факторів і резервів підвищення продуктивності праці є важливим завданням економічної теорії і практики.

Факторами підвищення продуктивності праці є об'єктивні умови виробництва, що визначають її рівень. Вони відносно стабільні і не залежать від трудових зусиль працюючих. До них належать:

- природні умови (кліматичні умови, характер родовища і фізико-механічні властивості корисних копалин та ін.);
- географічне положення підприємства;

— виробнича потужність, структура, комбінація і масштаби виробництва;

— характер і глибина галузевого і міжгалузевого поділу та кооперації праці;

— умови праці;

— технологічне застосування наукових досягнень у виробництві.

Всі зазначені вище фактори є об'єктивними умовами виробництва.

Розрізняють також суб'єктивні фактори виробництва. На продуктивність праці впливають відхилення від середнього сформованого рівня цих факторів. До них належать:

— освітній і культурний рівень працюючих;

— досвід і професійні навички;

— рівень спецпідготовки і кваліфікації.

У ринковій економіці підвищення продуктивності праці — основний чинник вирішення економічних проблем підприємства. Зміна співвідношення між затратами робочого часу і кількістю виробленої продукції характеризує рух продуктивності праці. Рівень і динаміка продуктивності праці визначаються складною взаємодією чинників: матеріально-технічних, організаційних, економічних, соціальних, природнокліматичних, структурних тощо.

СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ КЛЮЧЕВЫХ КАТЕГОРИЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

к.е.н., доц. **Загорная Т.О.**

Макеевский экономико-гуманитарный институт

В условиях глобализации и интернационализации производства особую значимость приобретают эколого-социальные проблемы. Ключевой предпосылкой успешности функционирования промышленного предприятия является обеспечение его устойчивости. Возникает требование к формированию адаптивной производственной системы и методологии экологического менеджмента на промышленных предприятиях. Отставание от вышеупомянутых требований может не только помешать устойчивому развитию предприятия, но и снизить конкурентоспособность продукции, технологии и производства, а также обострит влияние производства на окружающую среду. Создание организационно-экологического механизма для обеспечения устойчивого развития позволит предприятию выполнять постоянно повышающиеся экологические требования в рамках создания системы экологического менеджмента [1, с. 121-129].

Устойчивое развитие рассматривается на двух разных уровнях: временном и организационном (рис. 1).

Временной уровень включает в себя: жизненный цикл продукта, человеческую жизнь и цивилизацию. Организационный уровень – продукт, производство и общество. Если на уровне продукта, предприятия и производства используются экологически благоприятные технологии, проектирование для окружающей среды и промышленная экология, то на уровне общества в целом используются инструменты устойчивого развития.

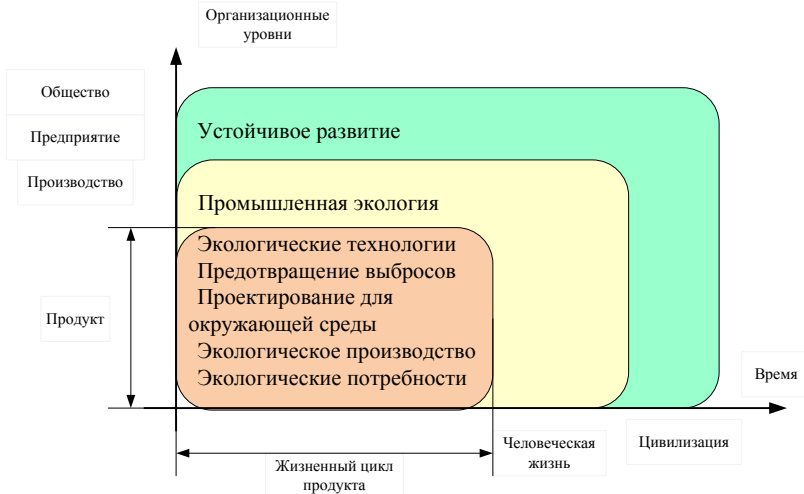

Рис. 1 – Временные и организационные уровни устойчивого развития

Считаем важным указать на необходимость углубления теоретического аппарата устойчивого развития путем конкретизации понятий «устойчивость», «развитие», «устойчивое развитие» для предприятия. Под *устойчивостью* предприятия будем понимать способность сохранять в условиях изменяющейся внешней среды надежную взаимосвязь целей, структуры, процессов, персонала и организационной культуры, а также самостоятельно перестраиваться не теряя целостности. Под *развитием* предприятия будем понимать рост и совершенствование целей, структуры, персонала, организационной культуры с целью перехода в новое улучшенное состояние. Под *устойчивым развитием* предприятия будем понимать мероприятия, направленные на сохранение предприятия, с одной стороны, как достижение данного уровня развития, но, с другой стороны, наращивание изменений, которые будут соответствовать прогрессу не только в одном направлении, а в совокупности направлений: экономическом, социальном, экологическом. Трансформация и логическое соотношение понятий «устойчивость», «устойчивое развитие» для предприятия с позиции

экологического менеджмента представлено в табл.1.

Таблица 1 – Предлагаемая трансформация понятий «устойчивость» и «устойчивое развитие»

Понятие	Существующая структура	Предлагаемая структура
Устойчивость	$Y_{общ} = Y_f + Y_э + Y_{ор}$, где $Y_{общ}$ – общая устойчивость Y_f – финансовая устойчивость $Y_э$ – экономическая устойчивость $Y_{ор}$ – другие виды устойчивости	$Y_{общ} = Y_э + Y_c + Y_{эк}$, где $Y_{общ}$ – общая устойчивость $Y_э$ – экономическая устойчивость Y_c – социальная устойчивость $Y_{эк}$ – экологическая устойчивость
Устойчивое развитие	$Y_{P_{эл}} = Y_{P_{cm1}} + Y_{P_{cm2}} + Y_{P_{cmn}}$ $Y_{P_{cm}} = Y_{P_{p1}} + Y_{P_{p2}} + \dots + Y_{P_{pn}}$, где $Y_{P_{эл}}$ – устойчивое развитие в глобальном масштабе; $Y_{P_{cm}}$ – устойчивое развитие страны; Y_{P_p} – устойчивое развитие региона.	$Y_{P_{эл}} = Y_{P_{cm1}} + Y_{P_{cm2}} + Y_{P_{cmn}}$ $Y_{P_{cm}} = Y_{P_{p1}} + Y_{P_{p2}} + \dots + Y_{P_{pn}}$, $Y_{P_p} = Y_{P_{n1}} + Y_{P_{n2}} + \dots + Y_{P_{nn}}$, $Y_{P_n} = Y_{P_{cn1}} + Y_{P_{cn2}} + \dots + Y_{P_{cnn}}$, где $Y_{P_{эл}}$ – устойчивое развитие в глобальном масштабе; $Y_{P_{cm}}$ – устойчивое развитие страны; Y_{P_p} – устойчивое развитие региона; Y_{P_n} – устойчивое развитие предприятия; $Y_{P_{cn}}$ – устойчивое развитие структурного подразделения предприятия.

В ходе исследования были выявлены следующие виды устойчивости предприятия: экономическая, финансовая, социальная, кадровая, производственная, маркетинговая, внешнеэкономическая, технологическая экологическая и другие. Под экологической устойчивостью многие авторы понимают исключительное соответствие политики предприятия законодательным требованиям. Наибольшую значимость при расчете интегрального показателя устойчивости предприятия имеют экономическая и финансовая устойчивость. Экологическая устойчивость в современных условиях должна иметь приоритетную направленность и учитываться наравне с социальной и экономической устойчивостью в интегральном показателе оценки устойчивости предприятия. Термин «устойчивое развитие» рассматривается не только с позиции национального и регионального масштаба, но и при оценке устойчивости предприятия как системы и устойчивости его структурных подразделений.

1. Бусоргина О. В. Понятие и развитие экологического менеджмента на предприятиях / О.В. Бусоргина // Современные проблемы экономики и управления народным хозяйством: Сб. науч. ст. асп. СПбГИЭУ. – Вып.12. – СПб.: СПбГИЭУ, 2004. – С. 121-129.

РОЛЬ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Замула Х.П.

Інститут агроекології і природокористування НААН, м. Київ

Сучасні тенденції формування радіоекологічної ситуації мають різноспрямовані вектори. Серед позитивних слід відзначити наступні: природний розпад радіонуклідів, фіксацію радіонуклідів у ґрунті, включення радіонуклідів у малий кругообіг у природних та напівприродних екосистемах (без виносу їх за межі радіоактивно забруднених ділянок), а серед негативних: зумовлене економічною ситуацією майже повне припинення контрзаходів, включення в обробіток радіоактивно забруднених торфових та лучних угідь після їх розпаювання, зростання обсягів використання населенням для власного споживання овочевої продукції, яка вирощується в приватних господарствах, споживання молока та м'яса, одержаного після випасання худоби на луках та в лісових угіддях, зростання обсягів заготівлі та споживання побічної продукції лісу [2].

У лісових масивах, внаслідок їх структури та будови, накопичилось більше радіоактивних елементів ніж на відкритих площах. Це, в свою чергу, визначило ліси як “критичну територію” з огляду можливих радіаційних дозових навантажень при перебуванні людини у них, або при використанні продукції лісового господарства.

Теперішня радіаційна ситуація у лісах є досить стабільною та прогнозованою, що пояснюється розпадом, з часу аварії на ЧАЕС, короткоживучих радіонуклідів, переміщенням радіоактивних елементів до ґрунту та закріпленням їх у ньому, а також настанням періоду квазірівноваги, тобто положення коли певна активність надходить до лісових рослин кореневим шляхом і, приблизно, така ж кількість повертається до ґрунту із щорічним опадом[1].

У результаті фізичної та біологічної міграції в листяних лісах через один рік після разових випадань суміші продуктів розпаду частка їх у кронах від загальної кількості в лісі знижується у кілька разів; зростає забруднення лісової підстилки та ґрунту.

У хвойних лісонасадженнях самоочищення крон відбувається в 3-4 рази повільніше. Після закінчення цього найбільш небезпечного періоду радіоактивні речовини, що випали на ліс, переміщуються в лісову підстилку та ґрунт, де надійно фіксуються. Надалі ліси запобігають розповсюдженню радіоактивних речовин з поверхневими водами під час весняного сніготанення: радіоактивні речовини затримуються у верхніх об'єктах лісових ґрунтів і не

надходять до річкової мережі. Вітрозахисні властивості лісу сприяють зниженню вітрового перенесення й зменшують загрозу вторинного забруднення території.

У цілому зростання запасу надземної і підземної фітомаси лісових насаджень сприяє депонуванню ^{137}Cs і може досягати 1-3% у малому біологічному кругообігу, що надовго виведе його з міграційних процесів та вплине на покращення радіоекологічної ситуації на забруднених територіях [1, с. 265].

Отож, враховуючи роль лісового господарства у забезпеченні екологічної безпеки на радіоактивно забруднених територіях та, оскільки, після аварії на ЧАЕС неодноразово поставало питання щодо подальшого використання радіоактивно забруднених сільськогосподарських угідь у разі недоцільності виробництва екологічно безпечної продукції агропромислового комплексу, землі, забруднені радіонуклідами, виснажені попереднім довготривалим сільськогосподарським користуванням чи непридатні для використання в сільському господарстві мають бути вилучені з інтенсивного сільськогосподарського обігу і передані під залуження або заліснення. Своєчасне прийняття цих пропозицій до впровадження надало б можливість заліснення і стабілізацію радіоекологічної ситуації згаданих територій, де тепер уже могли б зростати повноцінні захисні лісові насадження.

1. Краснов В.П. Прикладная радиэкология леса: монография / [Краснов В.П., Орлов А.А., Бузун В.А., Ландин В.П., Шелест З.М.]. – Житомир: Полісся, 2007. – 680 с.
2. Фурдичко О.І. Пріоритетні напрями наукового забезпечення сільськогосподарського виробництва на радіоактивно забруднених територіях / О.І.Фурдичко, М.Д. Кучма, Г.П. Паньковська // Агроекологічний журнал. – 2011. – №1. – С.21–26.

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

к.е.н. доц. **Зайцев О.В., Барикіна Н.І.**
Сумський державний університет

Перші спроби в іпотечній справі з'явилися ще при рабовласницькому суспільстві, проте тоді він був одним з видів лихварського кредиту. А перший іпотечний кредит у сучасному розумінні був виданий Німецьким банком. І, невдовзі, цей особливий вид кредиту поширився по всій Західній Європі. Проте, в Україні він виник не так вже й давно, але вже набув значного поширення.

З появою такого кредиту його використання не було значним. Люди взагалі не розуміли, що являє собою цей «іпотечний кредит». Проте проводилось залучення до його використання шляхом реклами та роз'яснювання того, що ж він значить, та які його переваги.

Спочатку розглянемо, що таке «іпотечний кредит». Взагалі, слово «іпотека» походить ще з VI століття до н. е. Його першим використав грецький архонт Солоний. Тоді цей термін означав, що боржник несе відповідальність своїми земельними володіннями перед кредитором. [1]

Сьогодні значення «іпотечного кредиту» деякою мірою змінилося, проте сама суть залишилась такою ж. В сучасному світі він являє собою можливість придбання житла у кредит, виплати по якому здійснюються протягом тривалого строку.

Використання такого кредиту сьогодні набирає обертів. І це можна пояснити низкою переваг. По-перше, він надається користувачеві на довгий строк (найчастіше від 10 до 30 років), що свідчить про те, що виплати будуть здійснюватися не дуже великими сумами протягом всього періоду. Це дає змогу більшій кількості родин придбати житло і виключає необхідність протягом багатьох років збирати кошти на придбання нерухомості, які згодом взагалі можуть знецінитися. [2]

По-друге, придбане в кредит житло відразу стає власністю того, хто бере цей кредит. Тобто, немає необхідності спочатку повністю здійснити виплату за житло, а потім тільки отримати змогу їм користуватися. Це ще більше приваблює потенційних позичальників звертати увагу на іпотечний кредит.

По-третє, не існує більше ніякої застави, крім самої нерухомості, яку мають на меті придбати.

По-четверте, існує підтримка з боку держави для деяких пільгових категорій громадян. Тобто, держава сплачує певну суму процентних виплат, а, отже, користувач вносить меншу суму процентів. [2]

І, по-п'яте, складовою частиною іпотечного кредиту є договір іпотечного кредитування, що являє собою документ, який затверджує права та обов'язки обох сторін, і дає змогу вирішувати суперечності між ними без втручання суду.

Проте, поряд з перевагами існують і недоліки іпотечного кредитування. Першою і, мабуть, головною проблемою такого кредиту є сплата процентів, які протягом тривалого періоду сплати (20-30 років) можуть досягати до 80-90 відсотків від загальної вартості житла. Така перспектива не дуже приваблює потенційних користувачів, проте на сьогодні іпотечне кредитування є, мабуть, єдиним шляхом придбання нерухомості для багатьох сімей [1].

А, по-друге, підтримка з боку держави на сьогодні надається лише тим категоріям пільгових громадян, які найбільш потребують допомоги в ній.

Також, виникає питання: чим же відрізняється іпотечний кредит від інших видів кредиту? Тут можна виділити декілька відмінностей:

— по-перше, цей кредит забезпечується майном, тобто виділяються

кошти для придбання житла;

— по-друге, цей кредит видається на тривалий строк. Як вже зазначалось, він переважно складає 10-30 років;

— по-третє, процентна ставка по даному кредиту більш низька, порівняно з іншими кредитами;

— по-четверте, підтримка із боку держави як користувачів кредиту, так і банківських організацій, що видають цей кредит.

Отже, дізнавшись таку інформацію про іпотечний кредит, перерахувавши переваги і недоліки іпотечного кредиту, та з'ясувавши різницю між іпотечним і іншими видами кредиту, ми зрозуміли, що він являє собою тільки підтримку для населення, бажаючого придбати житло. І якщо ж в іпотечному кредиті більше плюсів ніж мінусів, то що ж все-таки стримує деяких людей від отримання такого кредиту? Тут, мабуть, головним фактором є те, що народ не впевнений в стабільності нашої економіки та банківської системи. Отже, зростання економіки країни, встановлення стійкого курсу національної валюти буде сприяти підвищенню довіри населення до іпотечного кредиту. А також, підтримка з боку держави може привабити більше клієнтів до таких послуг.

1. Терещенко Г.М — Особливості ресурсного забезпечення банківського іпотечного кредитування: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/articles/article-13/>

2. Соболева Галина — Правові аспекти іпотеки землі та іпотечного кредитування: [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=829>

О СООТВЕТСВИИ РАЗМЕРА ПРОЖИТОЧНОГО МИНИМУМА, МИНИМАЛЬНОЙ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ И ПЛАТЕЖНОГО БАЛАНСА УКРАИНЫ

к.и.н., доц. **Иванова Т.И.**

Сумский государственный университет

В госбюджете Украины на 2012 год прожиточный минимум утвержден в размере 1073 грн., с 1 апреля – 1094 грн., с 1 декабря – 1095 грн., тогда как минимальная заработная плата (фактический прожиточный минимум для трудоспособных лиц) уже в июле 2011 года составляла 1180 грн. Сравнивая эти данные, можно сделать вывод, что к концу 2012 года минимальная заработная плата и прожиточный минимум будут такими, на которые невозможно было прожить еще в середине 2011 года. В 2012 году планируется рост ВВП на 3,9%, рост инфляции – 7,9%, рост цен – 9,4%. В бюджете Украины на 2012 год доходы составят 332,821 млрд. грн., расходы – 358,050 млрд. грн., дефицит госбюджета – 25,129 млрд. грн.

Эти данные говорят о том, что многие показатели рассчитаны по потребительской корзине десятилетней давности:

- 1 пальто украинского гражданина рассчитано на 8 лет;
- новое бельё – раз в 5 лет;
- хлеба – 270 гр. в день (белого и черного);
- сала – 5 гр. в день.

Продуктивная корзина, которая состоит из 260 наименований в расчете на 1 человека в Украине была составлена в 2000 году и с тех пор не менялась. А к примеру корзина француза включает 507 наименований, немца – 475, американца и англичанина – по 350.

В мире существует два вида прожиточного минимума: социальный, учитывающий культурные потребности и физиологический. Наша потребительская корзина соответствует лишь физиологическому минимуму.

К примеру, в Англии в корзину заложено шампанское и пиво, MP-3 плеер с музыкальными записями, а также акустическая гитара, большой перечень товаров для дома (дверные ручки, расходы на садовника и др.). Корзина жителя США предусматривает даже расходы на алкогольные и табачные товары, затраты на образование.

Анализируя эти показатели, напрашивается вывод, что материальное положение основной массы населения нашей страны в лучшем случае не изменится, а скорее всего снова ухудшится, если учитывать и такие факты, как снижение роста экспорта на 50% в 2011 году против 2010 года, а на 2012 год запланирован прирост экспорта только на 6% по сравнению с 2011 годом.

С другой стороны запланирован рост импорта, из-за чего в Украине могут вырасти внешние долги, которые в конце 2011 года составляли уже примерно 45 млрд. долл. США. В 2012 году надо будет кредиторам отдать 95,5 млрд. грн. Кто будет платить долг? Конечно, работники наёмного труда. Известно, что 90% всех поступлений от уплаты налогов в Украине дает их заработная плата. Научно-исследовательский центр проблем налогообложения подсчитал, что бедные платят в 50 раз больше налогов, чем богатые. К тому же состоятельные люди Украины сегодня фактически освобождены на законодательном уровне от уплаты налога на доходы физических лиц и не отчисляют из них в социальные фонды. Их доходы составляют начисления от стоимости принадлежащих им ценных бумаг и депозитов, которые вообще налогом не облагаются.

Все факты говорят о том, что улучшения материального положения работников наемного труда не предвидится и в 2012 году. А МВФ будет давить на правительство, и требовать повышения платежей за коммунальные услуги и выплаты всех долгов.

Для улучшения состояния платежного баланса Украины и положения большинства населения страны можно предложить следующие меры:

- рассчитывать прожиточный минимум необходимо таким образом, чтобы учитывались реальные расходы людей на содержание жилья, питание, обучение детей и прочие жизненно важные расходы;
- отменить принятый олигархическим большинством Верховной Рады Украины антисоциальный пенсионный закон;
- учитывая высокий уровень инфляции, ввести поквартальную индексацию прожиточного минимума, пенсий и зарплат с учетом реального роста стоимости потребительской корзины;
- законодательно установить, что максимально допустимая доля расходов семьи на оплату коммунальных услуг не должна превышать 10% совокупного семейного дохода;
- реанимировать сеть государственных и муниципальных аптек, чтобы обеспечить стабильные и доступные цены на лекарственные препараты;
- увеличить количество бюджетных мест в высших и средних специальных учебных заведениях;
- с помощью инновационных методов развивать собственное конкурентоспособное производство. На основе этого можно будет наращивать экспорт и сокращать импорт товаров и услуг, что будет способствовать образованию положительного сальдо платежного баланса и даст возможность сократить внешний долг.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

к. е. н., доц. **Ілляшенко К.В., Ісіпчук О.В.**
Сумський державний університет

Розвиток економіки в будь-якій країні неможливий без залучення інвестиційних ресурсів, що мають бути спрямованими на оновлення, модернізацію та розширення виробництва, автоматизацію та комп'ютеризацію виробничого процесу, підвищення кваліфікації персоналу, впровадження енергозберігаючих технологій та інших потреб, що викликані розвитком суспільства.

Україна вже більш ніж десятиліття є країною з ринковою економікою. Протягом цього часу відбувалися структурні перетворення у всіх сферах розвитку суспільства, а сам період називають періодом трансформаційних перетворень. Трансформація (від лат. *transformatio* – змінювати) – це процес перетворення структур, форм і способів та методів здійснення економічної діяльності.

Оцінка ефективності інвестиційної діяльності – досить складне завдання, яке потребує комплексного проблемно-орієнтованого підходу до його рішення. Проблемним на даному етапі є якраз те, що відсутня єдина законодавчо визначена методика, адаптована до умов сьогодення. Тому така ситуація потребує аналізу вже відомих методик та показників оцінки.

Проблеми оцінки ефективності інвестиційних проектів стали предметом досліджень багатьох як зарубіжних так і вітчизняних вчених, проте в умовах трансформації вітчизняна оцінка інвестиційних проектів потребує якісно нових підходів та модифікацій.

Серед наявних інструментів інвестиційного аналізу іноді зустрічаються доволі оригінальні. Так, зокрема Єфімовою Н.С. запропоновано принципово новий методологічний підхід до оцінки ефективності інвестиційних проектів, що ґрунтується на використанні альтернативного показника ефективності інвестування (IEI), який розраховується за наступною формулою:

$$IEI = \frac{\sum_{j=0}^p (T_j + R_j d_j) + MV_p d_p}{\sum_{j=0}^p I_j d_j} \quad (1)$$

де T_j – фінансовий ефект (віддача) від об'єкта інвестицій у j -ий період часу, грош. од.;

R_j – вивільнення, повернення інвестованих коштів у j -ий період часу, грош. од.;

MV_p – ринкова (оцінна) вартість об'єкта інвестицій на кінець розрахункового періоду p , грош. од.;

I_j – сума інвестиційних вкладень в об'єкт інвестицій у j -ий період часу, грош. од.;

d_j – коефіцієнт дисконтування в j -ий період часу, %.

Показник IEI є відношенням суми всіх можливих надходжень, пов'язаних з експлуатацією об'єкта інвестицій протягом розрахункового періоду, а також його ринкової вартості на кінець розрахункового періоду до суми інвестиційних вкладень в нього з урахуванням графіка розподілу всіх фінансових потоків у часі.

Якщо значення показника $IEI > 1$, то проект є більш ефективним.

Перевагами даного показника є те, що він є простішим в розумінні та інтерпретації, потребує особливих математичних навичок та є менш громіздким в розрахунках, що значно скорочує час на визначення ефективності проекту.

Сучасні умови розвитку економіки вітчизняного простору створили об'єктивну необхідність активізації інвестиційних процесів як того вимагає розширене відтворення та економічне зростання. Управління інвестиційними проектами вимагає вдосконалення, якісно нових підходів та методичних розробок.

Інвестиційний менеджмент містить значну кількість традиційних

показників і критеріїв для оцінки інвестиційних проектів (NPV, PP, IRR, PI тощо) що потребують доопрацювань, систематизації та адаптації. Характерні недоліки на рівні бази показників:

- 1) неоднозначність ставок дисконтування та визначення строків початку розрахунку показників внаслідок чого один і той самий проект може бути представлений в більш або менш привабливому вигляді;
- 2) визначення розрахункового періоду часто не відображає реальну картину для врахування повного економічного ефекту від реалізації проекту;
- 3) не врахування впливу ринкових та інших чинників на прибутковість проектів;
- 4) відсутність інтегрального показника оцінки.

На рівні методичному зрозуміло що основним недоліком є якраз те, що немає єдиної законодавчо визначеної і затвердженої методики оцінки. По принципу створення Податкового Кодексу, це може бути спочатку систематизована збірка показників, щоб було куди вносити зміни, адаптації відповідно до специфіки діяльності окремих організацій тощо. Існує потреба у введенні єдиного підсумовуючого інтегрального показника, котрий зміг би систематизувати оцінку за зазначеними методами на основі врахування залежностей між показниками. Отримані висновки дають підстави стверджувати, що подальші дослідження в даній сфері слід спрямовувати на розробку, модернізацію та впровадження єдиної методики оцінки інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

ПОРІВНЯННЯ ДЕРЖАВНИХ ПРІОРИТЕТІВ У ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА І ПОГЛЯДІВ НАСЕЛЕННЯ НА ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ²

д.е.н., проф. **Ілляшенко С.М., Гайтина Н.М.**
Сумський державний університет

Сучасний стан екологічної ситуації в Україні можна назвати кризовим, що формувався протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу.

Актуальність теми полягає в тому, що держава, як представник народу, повинна приймати заходи для забезпечення раціонального використання природи та охорони навколишнього середовища. Проте, нажаль, дуже часто погляди державних органів і населення відрізняються.

² Робота виконана за д/б темою «Розроблення механізму впровадження екологічних інновацій» №0112V001378

Тому метою даного дослідження є порівняння державних пріоритетів у галузі економіки природокористування і захисту навколишнього середовища і поглядів населення на екологічні проблеми.

Головним завданням політики держави у сфері охорони довкілля є проведення інституційної реформи державної системи охорони довкілля та використання природних ресурсів; запровадження механізмів та інструментів екологічної політики, реалізація пріоритетних національних і державних програм з метою створення умов для сталого збалансованого розвитку держави; створення державної системи регулювання екологічної безпеки як неодмінної складової національної безпеки України.

Основні пріоритети охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів України та підтримки концепції сталого розвитку:

1. Гарантія екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, зменшення шкідливого впливу наслідків аварії на ЧАЕС.
2. Поліпшення екологічного стану басейнів рік України та якості питної води.
3. Стабілізація та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону.
4. Будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд.
5. Запобігання забрудненню Чорного та Азовського морів і поліпшення їх екологічного стану.
6. Формування збалансованої системи природокористування та адекватна структурна перебудова виробничого потенціалу економіки, екологізація технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, с/г, на транспорті.
7. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, заповідна справа.

В Україні здійснюються роботи щодо створення єдиної державної системи використання і відтворення природних ресурсів, спрямовані насамперед на розвиток системи ведення кадастрів природних ресурсів, удосконалення нормативно-правового забезпечення дозвільно-ліцензійної діяльності природокористування. Продовжують збільшуватися площі територій природно-заповідного фонду. Триває удосконалення законодавчої бази у сфері екологічної безпеки та поводження з відходами. У сфері охорони атмосферного повітря впроваджується нова система регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, спрямована на скорочення викидів забруднюючих речовин, забезпечення доступу громадськості до відомостей про отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел.

Основна мета екологічної політики України – гарантування екологічної безпеки життєдіяльності громадян України; впровадження належних матеріальних, процедурних, інституційних та інших необхідних заходів щодо її

регулювання та встановлення організаційно-юридичних умов для реалізації і захисту права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Головним недоліком є недостатність коштів на проведення всіх заходів, тому увага держави залежить від об'єму і стану фінансування екологічних програм.

З проведеного опитування населення можна зробити висновки, що загалом населення переймається екологічними проблемами. Анкетування показало, що найбільш хвилюючими для населення є такі проблеми: забруднення питної води – 92% повністю та 8% частково хвилює це питання; забруднення атмосферного повітря 87% та частково 13%; забруднення населених пунктів 70% та частково – 26%; забруднення рік та інших водоймищ – 66% та частково – 27%; радіаційні обставини на території – 61% та частково 30%; санітарне становище місць відпочинку – 61% та частково 31%; гибель зелених насаджень в населених пунктах та лісах неподалеку міст – 59% та частково 31%; зникнення риби у водоймищах – 55% та частково 33%; розширення територій звалищ та відвалів гірських порід – 55% та 32% частково; зникнення в лісах на околиці міст тварин, птахів, грибів та ягід – 54% та частково 33%; шум по місцю проживання – 52% та 27% частково; будівництво у водоохоронній зоні річок та озер – 45% та 36% частково; електромагнітне забруднення (мобільні телефони) – 44% та 24% частково.

Отже, враховуючи вище сказане можна зробити висновки, що при правильній екологічній політиці держави можна досягти великих успіхів. Населення не байдуже ставиться до екологічної ситуації в країні, тому ймовірно буде йти на допомогу державі у вирішенні цього питання, адже їх погляди на першочергові проблеми збігаються. Але, нажаль, недостатність коштів та економічна криза значно затримують цей процес.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

к.е.н., доц. **Ілляшенко Т.О., Ковбаса Ю.В.**
Сумський державний університет

Значні трансформаційні зміни, що відбулися останніми роками в Україні, надають надзвичайної актуальності питанням нейтралізації та мінімізації фінансових ризиків для підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання. Цей факт особливою силою проявився у світлі останніх подій економічного життя, як світової спільноти, так і України. Внаслідок фінансової кризи в Україні спостерігається катастрофічне падіння об'ємів виробництва – до 30%, зростання частки збиткових підприємств до 50% від їх загальної кількості та рівня безробіття – до 9,5%

Питанням управління та мінімізації фінансових ризиків суб'єктів господарювання присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: І. Т. Балабанова, І. Б. Чайкіна, М. С. Клапкіна, Л. М. Горбач, В. С. Щербини, В. В. Шахова, Б. Едвардса, Р. Дж. Хобарта, Б. койлі, Т. Райса, а також інших.

Сьогодні немає єдиного підходу до визначення сутності фінансових ризиків, вибору методів та способів їхньої мінімізації. Щоб покращити розвиток підприємств та господарювання в цілому, необхідно розробити, впровадити конкретні методики та напрямки управління фінансовими ризиками на практиці, які допоможуть вітчизняним підприємствам скоротити негативні наслідки їхнього прояву та підвищити ефективність функціонування й прибутковність.

Фінансовий ризик виникає у сфері відносин підприємств з банками та іншими фінансовими інститутами. Вони зв'язані з ймовірністю втрат яких-небудь грошових сум або їх недоотриманням. Фінансовий ризик є однією з найбільш складних категорій, яка пов'язана з здійсненням господарської діяльності, якій властиві наступні основні характеристики: економічна природа, об'єктивність прояву, ймовірність реалізації, невизначеність наслідків, очікувані несприятливі наслідки, суб'єктивність оцінки, варіабельність рівня.

Управління фінансовими ризиками підприємства являє собою процес передбачення і нейтралізації їх негативних фінансових наслідків, пов'язаних з їх визначенням, оцінкою, профілактикою і страхуванням.

Страхування фінансових ризиків можна розглядати у вузькому та широкому розуміннях. У вузькому – це страхування лише кредитних ризиків, а широке розуміння охоплює всі види страхового захисту від ризиків, що виявляються в будь-якій сфері фінансових відносин або безпосередньо спричиняють фінансові втрати.

Важливу роль в управлінні фінансовими ризиками підприємства відіграє механізм нейтралізації ризиків. Його перевага – високий ступінь альтернативності прийнятих управлінських рішень, які залежать від здійснення фінансової діяльності і фінансових можливостей підприємства.

До основних методів нейтралізації фінансових ризиків відносяться:

- уникнення ризику (цей метод дозволяє повністю уникнути потенційних утрат, пов'язаних із фінансовими ризиками, однак, з іншого боку, не дозволяє одержати прибуток, пов'язаний із ризикованою діяльністю);
- утримання ризику (в поєднанні з внутрішнім страхуванням);
- мінімізація ризиків (шляхом диверсифікації, лімітування, хеджування);
- передача ризику (здійснюється за певними напрямами: передача ризику шляхом укладання договору факторингу; передача ризику шляхом

укладання договору поручительства; передача ризику постачальникам сировини і матеріалів; передача ризику шляхом укладання біржових угод);

- прийняття ризику на себе (пошук підприємством джерел необхідних ресурсів для покриття можливих втрат);

- об'єднання ризику (з метою мінімізації ризиків підприємство залучає до розв'язання спільних проблем інші підприємства);

- лімітування фінансових ризиків (здійснюється шляхом установлення відповідних фінансових нормативів (лімітів) по окремих напрямках фінансової діяльності з метою фіксації можливих фінансових утрат на допустимому для підприємства рівні);

- хеджування фінансових ризиків (передбачає зменшення ймовірності їх виникнення за допомогою деривативів або похідних цінних паперів (ф'ючерсів, опціонів));

- диверсифікація ризику (дозволяє знижувати окремі види фінансових ризиків, полягає у зменшенні рівня їхньої концентрації. .

Найбільшим потенціалом зниження негативного впливу фінансових ризиків суб'єктів господарювання зараз з точки зору їх легітимності мають методи, засновані на частковому або повному самостійному поглинанні суб'єктами господарювання наслідків впливу несприятливих фінансових чинників. Передача таких ризиків фінансовому сектору економіки на основі хеджування і страхування в Україні має обмежені можливості. Зважаючи на системний характер прояву таких ризиків в умовах фінансової кризи і, отже, обмежені фінансові можливості їх покриття фінансовими результатами суб'єктів господарювання, вкрай важливим є оптимізація розподілу негативних наслідків кризи між всіма секторами економіки, включаючи державу, шляхом недопущення надмірної боргового навантаження в найбільш уразливих стратегічних галузях господарювання.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Какутіч П.Ю.

НДІ сталого розвитку та природокористування, м. Сімферополь

Державна політика в сфері макроекономічного регулювання екологічної безпеки передбачає створення цілісної системи заходів правового, економічного, соціального, освітнього, інформаційно-пропагандистського та організаційного характеру, що в свою чергу вимагає розробки відповідної концепції. Тому на часі розробка концепції державної

політики в сфері макроекономічного регулювання екологічної безпеки. Ця Концепція має бути системою науково обґрунтованих стратегічних підходів, які повинні бути покладені в основу державної політики у сфері макроекономічного регулювання екологічної безпеки, законодавчих та економічних засобів стимулювання екологічно-ощадливого та природоохоронного господарювання, визначає основну мету, завдання і напрями його розвитку відповідно до головних цілей розвитку країни. Правовою основою Концепції є Конституція України, закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про основи національної безпеки України», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» інші нормативно правові акти в сфері охорони навколишнього природного середовища. Завданнями у сфері забезпечення екологічно збалансованого природокористування та забезпечення екологічної безпеки є підготовка та схвалення в 2012 році проекту Концепції 10-річних рамок політики сталого споживання та виробництва згідно з Йоганнесбурзьким планом дій, розроблення та реалізація Стратегії та національного плану дій до 2015 року, подальший розвиток національної системи кадастрів природних ресурсів, державної статистичної звітності з використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища. Передбачається технічне переоснащення виробництва на основі впровадження інноваційних проектів, енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів до 2020 року та запровадження до 2015 року системи економічних та адміністративних механізмів з метою стимулювання виробника до сталого та відновлюваного природокористування і охорони навколишнього природного середовища, широкого запровадження новітніх більш чистих технологій, інновацій у сфері природокористування.

Макроекономічне регулювання екологічної безпеки передбачає удосконалення регіональної екологічної політики, саме, зокрема, розроблення до 2015 року методології та підготовка місцевих планів дій з охорони навколишнього природного середовища та впровадження екологічної складової в стратегічні документи розвитку міст та регіонів, урахування вимог Ольборзької хартії під час проведення оцінки регіональних програм соціального та економічного розвитку, перегляд до 2020 року генеральних планів розвитку великих міст з метою імплементації положень зазначених міжнародних документів.

В сфері бюджетного забезпечення макроекономічного регулювання екологічної безпеки – законодавче забезпечення до 2015 року переходу від соціально-економічного планування до еколого-соціально-економічного

планування розвитку регіонів і міст, розроблення до 2020 року нормативно-правової бази щодо еколого-економічних макрорегіонів та проведення класифікації регіонів за рівнями техногенно-екологічних ризиків, створення відповідних банків геоінформаційних даних і карт.

У сферу макроекономічного регулювання екологічної безпеки потрапляють важелі та механізми сприяння виробництву товарів та послуг, зокрема: виробництво спеціальної екологічної техніки, приладів, пристроїв і апаратів для контролю стану навколишнього середовища й очищення скидів, викидів і відходів від забруднюючих компонентів; створення ресурсозберігаючих техніки і технологій; розширене використання вторинних ресурсів і екологічне відтворення; екологічна освіта і виховання; виконання спеціалізованих екологічних послуг. У рамках кожного з перерахованих напрямків діяльності виникає самостійне ринкове середовище з ідеями, патентами, ресурсами, товарами, послугами, працею і капіталом.

Метою Концепції є забезпечення політики переходу держави на шлях сталого розвитку за рахунок всебічного системного макроекономічного регулювання забезпечення екологічної безпеки розвитку та розміщення продуктивних сил та екологізації господарської діяльності в цілому.

Мета визначає завдання: визначення макроекономічного регулювання екологічної безпеки як одного з пріоритетних напрямків економічного розвитку держави; уточнення цілей та основних напрямів політики органів державної влади щодо макроекономічного регулювання екологічної безпеки, визначення критеріїв бюджетної підтримки діяльності планів, програм, проектів з охорони і раціонального використання природних ресурсів, попередження надзвичайних екологічних ситуацій; формування єдиного комплексного методологічного підходу до вирішення проблем розвитку макроекономічного регулювання екологічної безпеки органами виконавчої влади, міжнародними і загальнонаціональними громадськими організаціями, іншими юридичними та фізичними особами; визначення пріоритетів, правових, організаційних і фінансових інструментів державної підтримки макроекономічного регулювання екологічної безпеки, а також чітке встановлення видів діяльності, розвиток яких здійснюється винятково за рахунок ринкових механізмів і ресурсів міжнародних фінансових установ.

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ КРУПНЫХ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В РАМКАХ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА¹

Калаврий Т.Ю.

Филиал ФГБОУ ВПО «Байкальский государственный университет экономики и права» в г. Якутске, Россия

Республика Саха (Якутия) – крупнейший регион Российской Федерации с высоким уровнем природно-ресурсного экономического потенциала. Природа Якутии признана резервом биосферы всей планеты, имеющим важное значение для выполнения экологических функций глобального масштаба. Система особо охраняемых природных территорий Республики Саха (Якутия) является крупнейшей в Российской Федерации и включает 908,24 тыс. км² или 30% территории республики.

В Послании Государственному Собранию (Ил Тумэн) 9 ноября 2011 г. Президент Республики определил приоритетные направления социально-экономического развития республики, в их числе – возрастание роли экологического сопровождения проектов промышленного развития, в т.ч. непрерывный экологический мониторинг, усиление системы государственного надзора, а также расширение работы по повышению экологической культуры населения. В рамках развития государственно частного партнерства Республика Саха (Якутия) реализует Соглашения о взаимодействии, программы и мероприятия в области охраны окружающей среды с крупными предприятиями недропользователями, такими как ОАО «Транснефть», ОАО «Сургутнефтегаз», ОАО «Газпром», ОАО «Якутуголь», АК АЛРОСА» (ЗАО), ОАО «Нижнеленское», Госкорпорацией «Росатом», ЗАО «Эльконский горнометаллургический комбинат» ОАО «Якутская топливно-энергетическая компания» и др. Один из наиболее действенных примеров реализации этих Соглашений – выполнение «Комплексной программы по улучшению экологической обстановки в зоне деятельности АК «АЛРОСА» За 2006-2010 гг. компанией направлено свыше 2,7 млрд. руб. на мероприятия программы.

В целях снижения негативного воздействия на окружающую среду при реализации крупных проектов Схемы комплексного развития производительных сил, транспорта и энергетики в Республики Саха (Якутия) до 2020 года усилено взаимодействие с правоохранительными органами, территориальными структурами органов исполнительной власти, уполномоченными в области охраны окружающей среды, и муниципальными образованиями. В настоящее время в республике реализуется План

¹ Работа выполнена при финансовой поддержке гранта Российского гуманитарного научного фонда (РГНФ), проект №12-02-00178а.

мероприятий по повышению эффективности государственного экологического контроля и мониторинга на объектах крупных промышленных проектов и хвостохранилищах [2].

Следует отметить, что в Министерстве охраны природы Республики Саха (Якутия) накоплен определенный практический опыт организации и ведения экологического сопровождения получен при реализации таких масштабных инфраструктурных проектов, как строительство и ввод в эксплуатацию трубопроводной системы «Восточная Сибирь – Тихий океан», строительство железной дороги Беркамит-Томмот-Якутск (Н. Бестях), освоение Талаканского нефтегазового месторождения. Специалисты министерства принимали самое активное участие в принятии решений в части экологической составляющей реализации данных проектов, усилиями территориальных подразделений министерства обеспечивалось экологическое сопровождение, выдавалась разрешительная документация. Разработаны проекты долгосрочных инвестиционных программ «Чистая вода» и «Обращение с твердыми бытовыми и промышленными отходами» [3].

Важной задачей при этом является применение таких инструментов экологической политики, которые обеспечивают реализацию принципов устойчивого развития с учетом специфики Арктической зоны. К таким инструментам относится возмещение причиненного вреда (компенсационные платежи за причинение экологического вреда), финансирование природоохранной деятельности на основе оценки экологических затрат, социально-экономическая оценка природного капитала, экологическое страхование, добровольные соглашения природопользователей и органов государственного управления по обеспечению экологической и социальной ответственности бизнеса, экологический аудит и др. [2].

1. Бурцева Е.И. Геоэкологические аспекты развития Якутии. – Новосибирск: Наука, 2006. – 270 с.
2. Винокуров В.Н., Сидоров А.А. В защиту природы Арктики. – Якутск: ОАО «Алмазы Анабара», 2007. – 136 с.
3. Государственный доклад о состоянии и охране окружающей среды Республики Саха (Якутия) в 2010 году. – Якутск: Дани Алмас, 2011. – 308 с.

ГАРМОНИЗАЦИЯ СОЦИО-ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСЕКОГО РАЗВИТИЯ И ПРИРОДООХРАННЫЕ ЗАТРАТЫ НА МУНИЦИПАЛЬНОМ УРОВНЕ

Кликушина Е.Г.
МГУ имени М.В. Ломоносова, Россия

Изучение, исследование современного города с позиций экономики природопользования, позволило сформировать представление о нем как о

целостной социо-эколого-экономической системе [2]. Ключевым условием гармонизации развития этой системы в настоящее время является развитие природоохранной деятельности, как самостоятельного вида деятельности на муниципальном уровне в качестве сущностной основы обеспечения экологической безопасности.

Внимание акцентировано на муниципальном уровне, поскольку именно поселения (населенные пункты, прежде всего, города) являются местом непосредственного и опосредованного промышленным производством взаимодействия человека, общества и природной среды, и именно на муниципальном уровне формируется результат этого взаимодействия. При этом именно на уровне отдельных муниципальных образований в настоящее время ощущается необходимость развития экономического механизма природоохранной деятельности.

Одним из важнейших элементов экономического механизма любого вида деятельности являются затраты. Природоохранная деятельность – не исключение. Представляя собой, по сути, совокупность мероприятий, направленных на сохранение и улучшение природной среды в настоящем времени, устранение вреда, причиненного природной среде в прошлом, недопущение нанесения вреда природной среде в перспективе, природоохранная деятельность носит затратный характер. При этом согласно общеэкономическому определению затрат как категории бухгалтерского учета, природоохранные затраты представляют собой совокупность ресурсов и услуг, необходимых для осуществления природоохранной деятельности, то есть, с точки зрения автора, представляют собой «себестоимость» гармонизации социо-эколого-экономического развития.

Основными признаками классификации природоохранных затрат на муниципальном уровне являются: источник образования, направления использования, источник финансирования, экономическое содержание. Базой для построения и развития системы управления природоохранными затратами на муниципальном уровне, по мнению автора, может служить классификация природоохранных затрат в соответствии со структурно-логической схемой направлений реализации природоохранной деятельности на данном уровне. При этом муниципальная система управления природоохранными затратами отнюдь не должна быть самостоятельным обособленным явлением, она должна представлять собой элемент целостной системы управления природоохранными затратами, охватывающей все уровни от частного до федерального.

В настоящее время природоохранные затраты «размазаны» по различным расходным статьям местных бюджетов и зачастую не имеют однозначного толкования не только в деятельности муниципальных образований, но и в деятельности предприятий, хозяйствующих на территории конкретных поселений, и, соответственно, не достаточно полно учитываются, что

підтверджено результатами досліджень [1, 3]. Таким образом, среди проблем учета природоохранных затрат на муниципальном уровне наиболее значима, по мнению автора, проблема обеспечения полноты их учета, с последующей аккумуляцией и возможным отражением их в отдельной самостоятельной статье местных бюджетов.

Единое понимание сущности и полнота учета природоохранных затрат на муниципальном уровне будут способствовать получению объективных выводов о развитии процессов в сфере природопользования, принятию своевременных и обоснованных решений, затрагивающих не только отдельные аспекты развития на муниципальном уровне, но и развитие социо-эколого-экономической системы в целом, гармонизации развития этой системы.

1. Кашенкова О.В. Роль местных бюджетов в охране окружающей среды // Экономика природопользования. – 2010. – №3. – с. 59-64.
2. Кликушина Е.Г. Направления развития природоохранной деятельности на муниципальном уровне. Автореф. канд. экон. наук. – Москва, 2010. – 24 с.
Разработка природоохранных мероприятий для создания экологически безопасной обстановки в Коломенском территориально-промышленном комплексе. – М., 2008.

ЕКОЛОГІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

к.е.н. **Кліменко О.В.**

Сумський державний університет

В сучасних умовах розвитку світового господарства країни почали усвідомлювати, що подальше нарощування темпів соціально-економічного зростання, перехід до інтенсивної та високоефективної економіки неможливо здійснювати без урахування екологічного чинника. Процеси деградації навколишнього природного середовища почали призводити до яскраво виражених глобальних екологічних змін.

Поглиблення процесів глобалізації світового господарства зумовлює значні мегарегіональні зміни на континентах, які викликані насамперед розширенням та поглибленням економічної інтеграції, суттєвими змінами в структурі національних економічних систем, тривалими трансформаційними зрушеннями, які далеко не завжди мають беззаперечно позитивний характер, що також проявляється в екологічних орієнтирах розвитку країн.

Теоретичні основи глобалізації, її вплив на складові розвитку національних економік докладно досліджували численні зарубіжні науковці, зокрема П. Герст, А. Ельянов, А. Зуев, Н. Иванов, В. Медведев, Л. Мяснікова, Дж. Нейсбіт, П. Ратленд, Р. Робертсон, Г. Томпсон, Л. Туруо. Разом з тим малодослідженим залишається оцінка екологічних орієнтирів розвитку країн в

умовах формування глобалізаційного середовища.

Подальший розвиток світового суспільства включає дотримання концепції сталого розвитку, що вимагає забезпечення сьогоdnішніх постійно зростаючих потреб із збереженням такої можливості для майбутніх поколінь. Процес переходу до сталого розвитку є глобальним і кожна окрема країна не може перейти на цей шлях, на той час, коли інші країни будуть залишатися у рамках старих моделей розвитку.

Прояв процесів глобалізації є багатовимірним: з одного боку глобалізація призводить до формування єдиного простору, а з іншого – до появи нових великомасштабних екологічних проблем. Тому необхідність міжнародного співробітництва в області охорони навколишнього природного середовища диктується тим, що країни знаходяться екологічній залежності одна від одної.

Нині змінюється характер надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, небезпеки і загрози стають тісніш взаємопов'язаними, дослідження їх дедалі більше переходить у міждисциплінарну площину. А вже наприкінці ХХ століття людство втрачало в результаті аварій і катастроф 5–10% сукупного валового продукту, тоді як його щорічний приріст становив лише 2–3% [1].

Екологічні загрози розвитку світової економіки пов'язані зі значним антропогенним порушенням та техногенною перевантаженістю територій та акваторій, неефективним використанням природних ресурсів, широкомасштабним застосуванням екологічно шкідливих та недосконалих технологій, неконтрольованим ввезенням екологічно небезпечних речовин і матеріалів, негативними екологічними наслідками оборонної та військової діяльності. Одним із наслідків деградації навколишнього середовища є посилення загрози для здоров'я людей. Це вже проявляється не лише в окремих забруднених регіонах, але й у глобальних масштабах. Частота захворювань і голоду, породжуваних екологічними факторами, зростає.

У відповідь на глобальні екологічні виклики міжнародне співтовариство, держави та компанії розробляють і реалізують природоохоронні стратегії. Керівники та політичні діячі багатьох країн ставлять екологію в якості одного з центральних напрямів своєї політики. Природоохоронний аспект все більше стає важливим фактором конкурентоспроможності та стратегії розвитку міжнародного бізнесу. Великі компанії змінюють своє ставлення до екології і разом з національними урядами все активніше приймають участь у розробці та реалізації нової стратегії розвитку суспільства, що стала нагальною необхідністю.

Подолання екологічних загроз є складовою економічної політики держави та основним завданням політики екологічної безпеки. Вона досягається через реалізацію стратегічних цілей (результативність екологічної політики визначається з часом) та потребує постійного державного піклування. Для

здійснення екологічної політики на державному рівні потрібно усвідомлювати економічну можливість розв'язання екологічних проблем у контексті певних екологічних загроз та системи його фінансування [1].

Екологічна орієнтація розвитку світової економіки вимагає від України перегляду її економічної стратегії для того, щоб не тільки не втратити своє оновленій світовій економіці місце, але й придбати в ній більш вагоме.

Таким чином, ефективне розв'язання проблем охорони довкілля неможливе без єдиної політичної волі держав світового господарства. Тому першочерговим напрямом у вирішенні зазначених проблем повинно стати формування системи міжнародних відносин в області вирішення глобальних екологічних проблем при наявності чітко скоординованих дій країн всього світу.

1. Потехін О.В., Тодоров І.Я. Глобалізація систем безпеки : [навч. посібник] / О.В. Потехін, І.Я. Тодоров. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/glob_bezpeky_posibnyk.pdf.

СТИМУЛИРОВАНИЕ ПРИРОДООХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАМКАХ КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

д.э.н., проф. **Колотырин К.П.**

Саратовский государственный аграрный университет
имени Н.И. Вавилова, г. Саратов, Россия;

к.э.н., доц. **Калашникова С.П.**

Поволжский институт им. П.А. Столыпина РАНХ и ГС
при Президенте РФ, г. Саратов, Россия

Развитие современной экономики невозможно без учета экологических ограничений и экологически ориентированного подхода к управлению природными ресурсами. Необходимо также учитывать и тот факт, что зависимость между состоянием окружающей среды и темпами экономического роста является достаточно сложной и требует решения в рамках концепции устойчивого развития.

В мире в области охраны окружающей среды наиболее широко применяется прямое регулирование, базирующееся на законодательстве. Определенный опыт в этой сфере накоплен и в России. Опыт многих стран показал неэффективность жесткого централизованного планирования и управления экосбалансированного экономического развития.

Среди стимулирующих мер по поддержанию благоприятной экологической ситуации можно выделить: льготное налогообложение, ускоренную амортизацию, льготное кредитование, лизинг, страхование, концессионные инструменты, специальное ценообразование на производство

экологически чистой продукции, финансирование экологических программ и т.д. Рассмотрим более подробно некоторые стимулирующие направления.

Наибольшие проблемы при осуществлении экологического страхования связаны непосредственно с определением величины экологического риска. Из-за этого многие страховые компании отказываются от осуществления данного вида страхования, либо выставляют такие тарифы, по которым процесс страхования является невыгодным для страхователя. В этой связи необходима такая система, которая удовлетворяла бы интересы как страхователей, так и страховщиков.

Еще одним эффективным инструментом стимулирования в области рационального природопользования является кредитно-финансовый механизм. Так, практика зарубежных партнеров в сфере льготного кредитования, показала высокую эффективность данного способа финансирования. В частности, льготные кредиты предоставляются на покупку очистного оборудования, на выплату процентов по льготным кредитам для осуществления природоохранных мероприятий. Например, правительство Финляндии из 10% обычной ставки по займам на инвестирование в строительство объектов по предотвращению загрязнения субсидирует 7% в течение первых четырех лет и 8,5% – следующие четыре года.

Одним из действенных инструментов стимулирования природоохранной деятельности является концессия, которая представляет долгосрочную форму осуществления инвестиций, основанную на разрешении исключительно государством эксплуатации возобновляемых и невозобновляемых природных ресурсов, а также осуществления иных видов хозяйственной деятельности на условиях долгосрочной аренды. По договору коммерческой концессии одна сторона (правообладатель) обязуется предоставить другой стороне (пользователю) за вознаграждение на срок или без указания срока право пользоваться в предпринимательской деятельности комплексом исключительных прав, принадлежащих правообладателю, в том числе правом на фирменное наименование или коммерческое обозначение, на охраняемую коммерческую информацию, а также на другие предусмотренные договором объекты исключительных прав.

С помощью концессии становится возможным ускорение процесса модернизации коммунального сектора, упрощается доступ к передовым технологиям. В связи с тем, что механизм концессий предполагает открытость рынка для иностранных компаний, внедрение механизма концессий будет способствовать выходу на международные финансовые рынки, привлечению иностранных капиталов и крупных операторов. В области управления отходами это особенно актуально, в связи с постоянной необходимостью иностранного участия в проектах по обращению с отходами. Международное сотрудничество в этой области позволит также получать доступ к новым

технологиям и информационным ресурсам за счет использования опыта и связей западных компаний. В финансовой сфере, благодаря концессии, будут оптимизироваться финансовые потоки, за счет контроля и заинтересованности всех участвующих в концессионном соглашении сторон. Сокращение использования материальных ресурсов, например, уменьшение образующихся отходов, вовлечение их во вторичный оборот, позволит снизить нагрузку на окружающую среду.

Становится очевидным, что для создания благоприятных экологических условий необходимо создать стимулирующие направление природопользования с включением таких механизмов, как государственно-частное партнерство, страхование, концессия, льготное кредитование и других современных экономических инструментов.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

Комаринець С.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

До зовнішнього середовища підприємства входять всі сили й організації, з якими воно стикається у своїй поточній і стратегічній діяльності. Зовнішнє середовище можна розглядати як сукупність істотно важливих умов, зміна яких, з одного боку, впливає на стан підприємства, а з іншого, характеристики середовища самі залежать і змінюються внаслідок дій підприємства.

В економічній літературі зовнішніми чинниками, важливими з точки зору впливу на організацію, вважають економічні, а інші (соціальні, юридичні, політичні) – називають другорядними. За іншою точкою зору, чинники зовнішнього середовища поділяють за силою і періодичністю їх впливу на підприємство на середовище найближчого і віддаленого оточення. До першого відносять споживачів, постачальників, фінансові інститути, конкурентів та інвесторів, які контактують із ним безпосередньо і часто, до другого – соціальні, культурні, політичні, демографічні, екологічні, юридичні та технологічні чинники, які з'являються час від часу і непрямо впливають на нього.

Науково-технічний прогрес, глобалізація попиту і пропозиції, динамізм та індивідуалізація людської поведінки підвищують нестабільність зовнішнього середовища, яка проявляється у формі динаміки (здатності до модифікації і перетворення з часом), складності (великої кількості змінних чинників) і невизначеності (абсолютно індетермінованих економічних процесів та неповноти інформації).

Одним із найперших і досі найбільш вживаних у зарубіжній економічній літературі вимірників нестабільності зовнішнього середовища залишається перцептивний вимірник Дункана. Закордонні вчені погоджуються, що сприйняття (перцепція) зовнішнього середовища є важливішою за його реальний стан. Якщо керівники вважають, що середовище діяльності їхніх підприємств нестабільне, вони будуть приймати рішення, сформовані спеціально для нього.

Дункан розбиває зовнішнє середовище галузі на складові впливу – споживачів, конкурентів, постачальників, професійних спілок, урядового регулювання, політичної думки та ставлення суспільства – і оцінює передбачуваність (визначеність) кожного елемента окремо. Сучасні зарубіжні вчені виключають вплив профспілок із вимірника, оскільки їх число значно скоротилося за останні чверть століття. Кожен елемент оцінюється респондентом за п'ятибальною шкалою Лайкерта від 1 – «завжди передбачуваний» до 5 «ніколи не передбачуваний» [1, с.314].

Вимірник Дункана не стосується окремого об'єкта, натомість він є спробою виміряти нестабільність зовнішнього середовища, як наслідок ряду незалежних причин. Неможливо припустити, що, наприклад, передбачуваність конкурентів, споживачів чи регулюючих органів може бути співвимірною. Навпаки, згідно вищенаведеного теоретичного припущення, що причини нестабільності зовнішнього середовища численні і визначають стан середовища, їх можна аналізувати сукупно. Для цього вони сумуються у індекс, який визначає загальний рівень нестабільності зовнішнього середовища з численних джерел [2, с.696].

Оскільки індекс Дункана є перцептивним, тобто суб'єктивним, він має ряд недоліків – по-перше, його суб'єктивний характер може викликати розбіжності в оцінюванні різними категоріями менеджерів, по-друге, вони можуть не зовсім адекватно оцінити зовнішнє середовище, у якому працюють, по-третє, певні пункти індексу можна інтерпретувати кількома способами, наприклад пункт щодо передбачуваності споживачів може стосуватися як його кількісної, так і якісної оцінки, по-четверте, окремі пункти можуть містити похибку респондентів, наприклад пункт щодо урядового регулювання, оскільки на відповіді будуть впливати як справжня думка респондента про уряд, так і його бачення соціально бажаної відповіді на запитання.

Удосконалений вимірник Дункана дозволяє уникнути вищенаведених недоліків. Він дає змогу визначити не лише рівень невизначеності, а й динаміки та складності зовнішнього середовища за формулою:

$$N = (n_1 + n_2 + n_3)/3, \quad (1)$$

де N – загальний рівень нестабільності зовнішнього середовища;

n_1 , n_2 , n_3 – відповідні рівні невизначеності, динаміки та складності зовнішнього середовища.

Для уникнення розбіжностей цільовим респондентом опитування обирають керівників вищої управлінської ланки (головний інженер, заступник директора із виробництва), тобто осіб, які володіють відповідними для адекватної оцінки тверджень знаннями. Усі запитання чітко формулюють, розбивають на три групи і відносять окремо до невизначеності, динаміки та складності чинників впливу зовнішнього середовища (споживачі, постачальники, конкуренти, урядове регулювання і суспільна думка). Опитування проводять на засадах анонімності для уникнення соціально бажаних відповідей на запитання. Відповіді оцінюють за п'ятибальною шкалою Лайкерта та приводять до одиничного виміру із відрізками:

- 0,00-0,24 – стабільне середовище з однорідними, передбачуваними чинниками;
- 0,25-0,49 – середовище відносно стабільне, деякі непередбачені чинники;
- 0,50-0,69 – середовище середнього рівня невизначеності, динаміки, складності;
- 0,70-0,87 – невизначене динамічне і складне середовище;
- 0,88-1,00 – абсолютно невизначене високомінливе і надскладне середовище.

1. Duncan R.B. Perceived environmental characteristics of operational environments and perceived environmental uncertainty / Duncan R.B. // *Administrative Science Quarterly*. – 1972. – №17(2) – С.313-327

2. Noble M.A. Manufacturing strategy: testing the cumulative model in a multiply country context / Noble M.A. // *Decision Sciences*. – 1995. – №26(5). – С.693-721.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ З УРАХУВАННЯМ ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

к.е.н. Костель М.В., Тімошова О.Є.
Сумський державний університет

У процесі здійснення операцій банківські установи піддаються цілому спектру специфічних банківських ризиків. Наприклад, при проведенні кредитних операцій банки інтегрують не тільки специфічні ризики незбалансованої ліквідності, зміни процентних ставок і валютних курсів, ризиками, пов'язаними з організацією кредитного процесу, але й приймають на себе загальні ризики, пов'язані з діяльністю клієнта.

Існує декілька основних підходів до розгляду сукупності банківських ризиків.

Традиційно банківські ризики класифікують за групами операцій, що здійснюються банками: кредитування клієнтів, купівля і продаж цінних паперів, валюти, здійснення платежів і розрахунків.

Інший підхід до групування основних банківських ризиків стосується сфери виникнення потенційної небезпеки: діяльності клієнтів банку, діяльності самого банку, у зовнішньому середовищі функціонування банку і його клієнтів;

Виходячи з потреби перебудови системи ризик менеджменту комерційного банку з метою диференціації та концентрації управлінських зусиль на запобіганні ризиків та формуванні механізмів компенсації негативних наслідків їх дії, на нашу думку, доцільно класифікувати банківські ризики операційно-функціональною ознакою: ризики контрагентів (партнерства), операційні і позиційні ризики.

Ризики контрагентів (партнерства) характеризують залежність банків від фінансового стану і дій його клієнтів чи їх певних груп. До основних видів банківських ризиків, що належать до даної групи, належать кредитний ризик і ризик вилучення депозитів контрагентами банку.

Операційні ризики найчастіше пов'язані з порушенням процесу внутрішнього контролю і управління банком. Цю групу складають ризики можливих помилок при проведенні банківських операцій, порушення внутрішньобанківських процедур, перевищення повноважень посадовими особами, зловживання і технічні ризики.

Позиційні ризики пов'язані з реальними чи потенційними втратами, що можуть бути викликані мінливістю кон'юнктури фінансових ринків, а також неузгодженістю пасивів і активів банку за термінами, валютою, джерелами залучення і напрямками вкладення ресурсів.

До цієї групи належать валютний, процентний, правовий, ринковий ризики, а також ризик банківської ліквідності.

Запропонований підхід до ідентифікації банківських ризиків дозволяє досліджувати природу їх виникнення та механізм дії у взаємозв'язку, оскільки кожен банківський ризик містить у собі елементи інших банківських ризиків, виступає основою формування науково-методичних підходів до управління ними, з урахуванням сили та вектору об'єднаного негативного впливу на результати господарської діяльності банку.

Кредитний ризик виступає основним об'єктом контролю з боку комерційних банків і органів банківського нагляду, тому що більшість фінансових втрат банку пов'язана з проведенням кредитних операцій.

Ризик по кредитних угодах багато в чому може бути обумовлений їх технічним виконанням, навмисними і ненавмисними діями співробітників кредитних служб, виникнення нестандартних екстремальних ситуацій, тобто впливом операційних ризиків.

Значна частина ймовірності настання кредитного ризику лежить у специфіці організації систем прийняття рішень, внутрішнього контролю і корпоративного управління. Збої в технологічному процесі надання та

моніторингу кредиту хоча й відносяться до сфери операційного ризику, можуть призвести до фінансових втрат, що зникають через помилки, шахрайства, порушення тимчасових графіків роботи чи іншими наслідками, які наносять збиток інтересам банку. Елементи операційного ризику присутні також у структурі кредитного ризику банку у вигляді ризиків незаконних маніпуляцій із кредитами, а також ризиків структурно-процесуального, персонального, технологічного характеру.

Комерційні банки, що працюють переважно з залученими ресурсами від фізичних, юридичних осіб, завжди повинні підтримувати необхідний рівень ліквідності. Розбалансування строків та сум надходження коштів та строків та сум зобов'язань банку, формують ризик ліквідності банку, ключовою причиною якого є затримки у погашенні кредитів чи процентів за ними, тобто прояву дії кредитного ризику.

Взаємозалежність, взаємообумовленість та інтегральна дія банківських ризиків, їх здатність перетікання з одного в інший чи накладання виступає перспективним напрямком подальших досліджень в сфері ризик-менеджменту банку, знаходить своє відображення в побудові ефективних методів та інструментів банківського регулювання та нагляду.

Так, Базельським комітетом з банківського нагляду передбачається 8 груп ризиків, відома класифікація ризиків GARP (Generally Accepted Risk Principles) виходить із 7 груп і 2 підгруп, ризику в Сітібанку контролюються через так звану систему 16 вікон ризику.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

к.е.н. Костюченко Н.М., Фролов С.С.
Сумський державний університет

Зростання глобальних екологічних проблем, виникнення локальних криз та катастроф антропогенного характеру призвели до необхідності перегляду шляхів подальшого розвитку цивілізації. Природа є фундаментом всієї життєдіяльності людини, джерелом ресурсів його господарювання. Тому основу розвитку людського суспільства має складати взаємозв'язок природних, виробничих і соціальних факторів. Україна, як і багато інших країн світу, стала на шлях переходу до сталого розвитку.

На сьогодні при формуванні ефективної економічної системи господарювання зовнішньоекономічні відносини стають одним з визначальних факторів економічного зростання. Зовнішньоекономічна діяльність включає всі види господарської діяльності, що пов'язані з участю

країни у міжнародному поділі праці. Разом з тим постає питання: Чи є на сьогоднішній день зовнішньоекономічна діяльність України фактором сталого розвитку країни?

Зовнішня торгівля дає країнам можливість спеціалізуватися на тих видах діяльності, в яких вони мають порівняльні переваги, і стає стимулом для розвитку національних виробників на фоні постійної конкуренції з іноземними компаніями. Це зумовлює підвищення продуктивності виробництва і зростання життєвого рівня населення.

На практиці, за останні 50 років процвітання у світовому масштабі базується, головним чином, на швидкому розвитку міжнародної торгівлі. Країни, які стрімко розвивалися протягом останньої половини століття, забезпечили свій розвиток саме завдяки стратегії інтегрування у світову економіку, центральною ланкою якої є зовнішня торгівля.

Нові індустріальні країни, наприклад, такі як Південна Корея та Чилі, запроваджуючи експорторієнтовану стратегію розвитку, довели можливість економічного зростання завдяки глобалізації. Дослідження, проведене Світовим банком, засвідчило наявність тісного зв'язку між розвитком зовнішньої торгівлі та економічним зростанням.

Починаючи з середини 90-х років ХХ століття, питання торговельної політики України традиційно перебували в центрі економічної стратегії уряду. Диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків і розвиток зовнішньої торгівлі і досі залишаються для України найактуальнішими завданнями.

На сьогодні Україна має сировинну направленість національної економіки (див. Табл. 1).

Крім того, деякі західні країни наполегливо бажають перетворити Україну у сировинний придаток світового ринку. Наслідки цього різні. З однієї сторони – зростання експорту сировинних ресурсів забезпечить валютні надходження експортерам і дасть можливість купувати за кордоном і розвивати високотехнологічні виробництва. А з іншої сторони – може накопичуватися відносно, а в подальшому і абсолютне падіння доходів населення, що неминуче звузить споживчий простір і, таким чином, зменшить можливості сталого економічного розвитку.

Табл. 1 – Частка сировини у товарному експорті окремих країн світу

Країна	Частка сировини в експорті (%)
Мозамбік	88,0
Єгипет	59,5
Бразилія	45,1
Україна	74,0
Сполучені Штати Америки	19,1
Німеччина	9,7

В умовах глобалізації економіки дуже важливо здолати сировинний крен у зовнішній торгівлі. Природні ресурси є фундаментом матеріального виробництва. Стан природно-ресурсного потенціалу країни, якісний рівень його використання, охорони та поновлення визначає темпи економічного зростання, ефективність виробництва, і як кінцевий результат – добробут населення.

Україна має широкий спектр природних ресурсів. Разом з тим, великі запаси окремих їх видів поєднуються зі значними обсягами видобутку та використання. При цьому необхідно відмітити, що економіка України в минулому базувалась на антирентному підході до природних ресурсів, за якого не враховувалася їх вартість. Це стимулювало неекономне їх використання та перевагу розвитку технологій, що характеризуються високим рівнем споживання природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища. В результаті запаси багатьох видів природних ресурсів значно зменшилися. А з огляду на те, що більшість природних ресурсів обмежені, їх споживання сьогодні означає, що в майбутньому ми не будемо мати змогу на них розраховувати.

Таким чином, з метою виведення країни на траєкторію сталого розвитку необхідно, перш за все, подолати сировинний крен у зовнішній торгівлі України і зробити зовнішньоекономічну діяльність фактором сталого розвитку країни.

ВПЛИВ ПОДАТКУ ЗА ЗЕМЛЮ НА ДОХІДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

Котенко Н.В., Горова В.М
Сумський державний університет

Побудова чіткої податкової системи – це одна з головних умов ефективного функціонування економіки і фінансів, оскільки через податки здійснюється найтісніший зв'язок між державою і суб'єктами господарювання щодо формування, розподілу й використання їх доходів. За допомогою податків і зборів забезпечується близько 90% надходжень у центральний державний бюджет і більше 70%-у місцевий. Таким чином, у бюджеті акумулюється 40-60% національного доходу.

На сьогодні все більш актуальним в Україні є питання ефективності роботи місцевого самоврядування, надання їм фінансової незалежності, введення нових майнових податків, а отже, і поповнення їх дохідного арсеналу податком на нерухоме майно. Одним з найвагоміших податків на власність є податок на землю. Головною перевагою є те, що надходження від плати за

землю мають стабільний характер та від нього майже неможливо ухилитись.

Оподаткування земельних ділянок здійснюється з урахуванням господарського призначення. Існують відмінності системи оподаткування забудованих земельних ділянок, земель, що використовуються в сільському господарстві, і незабудованих земельних ділянок, що не мають с/г призначення.

Ставки податку встановлюються: в % до грошової оцінки одиниці площі землі (Га, м²)- застосовується у випадках, коли проведена грошова оцінка землі на основі даних про урожайність. Грошова оцінка збільшується щорічно на коефіцієнт індексації (враховує лише темпи інфляції); у фіксованому розмірі (копійках, за одиницю площі землі).

У такий спосіб грошову оцінку українських сільськогосподарських земель було розроблено та проведено в 1994 році. З того моменту звичайно відбулися значні зміни як зовнішнього економічного середовища (інфляційні процеси), так якісних характеристик ґрунту, наприклад, деякі земельні ділянки було оброблено хімічними добривами, які могли як нашкодити так і покращити стан ґрунту. Тому при визначенні грошової оцінки с/г земель повинні бути враховані рівень інфляції; бали бонітету; величина капітальних вкладень, вкладених в дану земельну ділянку.

Коефіцієнт індексації для ділянок та фіксовані ставки ділянок, розташованих в межах населених пунктів, повинні складатися з: коефіцієнтів: рівня інфляції; районування; інфраструктури; відділеності від джерела забруднення повітря.

Ми виокремили основні фактори, які, на нашу думку, впливають на грошову оцінку землі і повинні бути враховані при визначенні податку на землю, який спрямовується до місцевого бюджету: віддаленість від історичного чи бізнесового центру міста; доступність інфраструктурних об'єктів; екологічність (пропонуємо визначати за відділеністю до джерел забруднення атмосферного повітря); інфляція.

Коефіцієнт районування (K_p) виражає відстань від центру населеного пункту до будунку. Від 0-2

Коефіцієнт інфраструктури ($K_{інфр}$) показує доступність та відповідність ділянок території вторинним центрам культури, побутового тягіння, місць прикладання праці (він багато в чому залежить від рівня розвитку та якості транспортної мережі), а також показує як розвинений той чи інший район населеного пункту. $K_{інфр}$ може бути від 0.75-2.

Коефіцієнт відділеності від джерела забруднення повітря ($K_{зд}$) показує вплив джерел забруднення на навколишнє середовище на ділянці та залежить від відстані на якій розташована ділянка від джерел.

Коефіцієнт інфляції ($K_{інфл}$) відповідає індексації земельних ділянок, згідно нормативного урегулювання темпу зростання цін. У 2011 році він

прийнятий за 1.

Коефіцієнт індексації (K_i), який ми пропонуємо, дорівнює добутку всіх коефіцієнтів. Негативні сторони одного з коефіцієнтів перекриваються показниками іншого, тобто якщо ділянка розташована далеко від центру, але має гарні екологічні умови та налагоджену систему транспорту- то в цілову коефіцієнт буде достатньо великим.

Згідно методики адміністрування земельного податку ми маємо оцінені і неоцінені землі. Ми пропонуємо застосовувати наш коефіцієнт до обох варіантів земель.

Також ми пропонуємо щоб земельний податок та орендна плата за землю, що враховується в доходах бюджету зараховувалася до спеціальних фондів. За рахунок цих коштів повинні фінсуватися: заходи землеустрою; ведення земельного кадастру, моніторинг та охорона земель, підвищення родючості, освоєння нових земель.

Отже, удосконалення грошової оцінки дасть можливість українському ринку землі отримати справедливую ціну. На основі неї буде проводитися розрахунок оредної плати, а також усі надходження до бюджету від користування землею. Що у кінцевому підсумку дозволить органам місцевого самоврядування базового рівня здійснювати видатки з місцевих бюджетів на тільки на фінансування делегованих державною функцій та завдань, але й власних повноважень, спрямованих на забезпечення екологічно сталого розвитку міст, сіл чи селищ.

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОГО ЧИННИКА В РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Кохан А.І.

Національна академія державного управління при
Президентові України

Участь широких кіл громадськості, соціальне партнерство між різними групами громадян, що мають окремі групові інтереси, – ключовий елемент стратегії сталого розвитку. Це положення проходить через всі міжнародні документи ООН, присвячені проблемам сталого розвитку. Ефективна публічна влада створює умови, що сприяють громадськості висловлювати свою думку щодо кращого управління в сфері науки і техніки, оскільки це безпосередньо відображається на житті суспільства. Публічна політика забезпечує не лише участь громадськості в прийнятті рішень щодо розробки, впровадження і оцінки національних стратегій і програм у сфері охорони довкілля і розвитку, політики зайнятості, соціальних гарантій, галузевих

стратегій, програм регулювання робочої сили, передачі технологій, але й встановлює ефективний зворотній зв'язок з громадськістю – запроваджує цілий комплекс комунікативних стратегій що включають соціологічні дослідження та опитування громадської думки.

Органам публічної влади належить важлива роль у забезпеченні ефективних комунікацій: у просвітницькій діяльності, соціальній мобілізації громадськості і орієнтуванні її на досягнення сталого розвитку. А активність громадян є запорукою реалізації національних і глобальних стратегій сталого розвитку. Органи управління на місцях ведуть діалог з громадянами через місцеві громадські організації та приватними підприємствами з метою створення та реалізації проектів і стратегій місцевого сталого розвитку. Вони мають можливість ознайомитися з думками громадян, підходами місцевих громадських організацій. Стратегії сталого розвитку держави чи окремого регіону працюють ефективно в умовах функціонування публічної політики, політичної конкуренції, що зобов'язують владу визначати пріоритети з урахуванням інтересів усіх політичних акторів, груп впливу та громадськості. Консультування влади з інститутами громадянського суспільства, бізнесом, інвесторами, передбачає проведення двобічного суспільного діалогу, заснованому на конструктивній критиці та пошуку взаємного компромісу, напрацюванні спільних програм та рішень.

Президент України Віктор Янукович наголошує, що «в основу реалізації всіх державних реформ має бути закладено головний державницький підхід – активізація громадської участі. Завдання влади – створення умов для того, щоб кожен посадовець, державний службовець і кожен громадянин усвідомили свою роль і власні можливості у сприянні розвитку своєї держави, модернізації України».

Ефективність діяльності органів виконавчої влади в Україні залежить від багатьох чинників, у першу чергу – від рівня прозорості та від ступеня суспільної підтримки владних рішень. Серед інших шляхів підвищення ефективності роботи органів державного управління варто наголосити на необхідності встановлення двобічного комунікативного зв'язку з різними групами інтересів, що разом з владою діють в непростих умовах: політичної нестабільності, впровадження численних суспільно-політичних реформ, складного розвитку демократичних засад, негативних кризових явищ у вітчизняній економіці. Скажімо, такі питання, як: процеси реформування суспільних галузей чи ринкового регулювання промислового розвитку вимагають від органів державного управління розроблення механізмів стимулів та обмежень, що мають базуватися на фахових аналітичних, соціологічних дослідженнях, результатах консультувань з громадськістю. Сьогодні переважаючими методами діяльності комунікаційних підрозділів є прес-посередницькі функції інформування

громадськості, що має односторонній ефект та носить переважно реагуючий характер. Актуальним завданням щодо поліпшення комунікативної складової в роботі органів влади має стати реалізація пріоритету стратегічних методів, що охоплюють вивчення та аналіз стану громадської думки в умовах перехідного суспільства, узагальнення результатів соціологічних, психологічних, економічних досліджень, розробка перспективних програм просвітницько-виховної та пропагандистської роботи серед різних цільових груп громадськості. Каналами зворотного зв'язку думки й оцінки громадськості мають доводитись до органів самоврядування, впливаючи тим самим на ухвалення відповідних політико-управлінських рішень.

Отже, важливим завданням держави у площині оптимізації комунікативного чинника в реалізації стратегій сталого розвитку органами публічної влади є активізація громадської участі у процесах розроблення та реалізації державної політики, інституалізація державних комунікацій, розробка та впровадження державної комунікативної політики в Україні. Сьогодні негайного вирішення потребують наступні питання.

1. Комунікативні заходи з визначення суспільних проблем та завдань влади щодо їх вирішення за участю громадськості мають низький показник ефективності.

2. Органи влади приймають рішення без врахування суспільної думки, яка, на жаль, не завжди носить ознаки виваженості, компетентності, фаховості.

3. У системі публічної політики в Україні відсутній механізм співпраці з громадськістю, громадяни України не мають знань та умінь, необхідних для контролю за діяльністю органів влади. Інститути для забезпечення зворотного зв'язку влади з громадськістю та залучення її до процесу прийняття рішень працюють формально, неефективно.

ДИАГНОСТИКА СОСТОЯНИЙ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР В ИЗМЕНЯЮЩИХСЯ УСЛОВИЯХ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ

Кочубей Р.В.

Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина

В качестве методологической базы проведения диагностики современных предпринимательских структур использованы исследования американских компаний Д. Берча и Дж. Медоффа и современных фирм-газелей России А. Юданова. Сферы деятельности предпринимательских структур, качественные показатели изменения которых характеризуют состояние предпринимательской структуры в изменяющейся среде

хозяйствования: 1) эффективность работы предпринимательской структуры и рост эффективности во времени; 2) устойчивость рыночного положения предпринимательской структуры, рост доли рынка во времени; 3) инновационный потенциал предпринимательской структуры и его рост во времени. Показатели, характеризующие качественные изменения в данных сферах: 1) прирост чистой прибыли, $\Delta\text{ЧП}$; 2) прирост чистого дохода, $\Delta\text{ЧД}$; 3) прирост производительности, $\Delta\text{ПТ}$. Исследование изменения данных показателей согласно методике Берча проводится на протяжении 5 лет. Изменение показателя более чем на 20% говорит о том, что компания развивается более высокими темпами, чем другие предпринимательские структуры. Также учитывается рост показателей относительно друг друга.

Для оценки эффективности работы предпринимательской структуры в условиях изменяющейся внешней среды используется следующее соотношение: $\Delta\text{ПТ} > \Delta\text{ЧП} > \Delta\text{ЧД}$, которое показывает, что ключевым для современной предпринимательской структуры является рост инновационности. Именно благодаря росту инновационного потенциала компания может противостоять рискам изменяющихся условий хозяйствования. И, если он опережает рост чистой прибыли и чистого дохода, то предпринимательская структура работает эффективно. Если рост последнего показателя при этом превышает 20% и эта тенденция сохраняется на протяжении не менее 5 лет, то достигается максимальная эффективность работы: $\Delta\text{ПТ} > \Delta\text{ЧП} > \Delta\text{ЧД} > 20\%$.

Таблица 1 – Шкала изменений показателей предпринимательских структур

Показатель	Баллы		
	Отрицательный прирост	0-20%	> 20%
$\square\text{ЧД}$	0	1	2
	Отрицательный прирост	Меньше прироста чистого дохода	Больше прироста чистого дохода
$\square\text{ЧП}$	0	1	2
	Отрицательный прирост	Меньше прироста чистой прибыли и чистого дохода	Больше прироста чистой прибыли и чистого дохода
$\square\text{ПТ}$	0	1	2

Шкала дополнительных баллов

Изменение показателей	Бонус
Все показатели на протяжении 1 года > 0	1
Все показатели на протяжении 1 года набирают наибольшее количество баллов	2
Все показатели на протяжении 1 года ≤ 0 (не более одного раза на протяжении 5 лет)	-1
Все показатели на протяжении 1 года ≤ 0 (второй и последующие разы на протяжении 5 лет)	-2

На основании диапазона варьирования баллов каждого показателя на протяжении 5 лет, диапазона «бонусных» баллов, определен общий возможный диапазон варьирования баллов для каждого типа состояний предпринимательской структуры на протяжении 5 лет.

Таблица 2 – Общая таблица диапазона варьирования баллов для каждого показателя и состояния предпринимательской структуры

Показатель / Состояние	ΔПТ	ΔЧП	ΔЧД	Диапазон «бонуса»	Общий диапазон
Стабильно устойчивое	1-2	1-2	1-2	1	4-6
Нестабильно устойчивое	0-2	0-2	0-2	0-1	0-6
Нестабильно неустойчивое	0-2	0-2	0-2	(-1)-1	(-1)-6
Стабильно неустойчивое	0-2	0-2	0-2	(-2)-2	(-2)-8

Диагностика состояний предпринимательских структур позволяет определять стратегическое направление развития, основанное на наличии или отсутствии тенденций изменения состояний структуры относительно внешней среды. Выбор стратегического направления развития предпринимательской структуры в изменяющихся условиях хозяйствования неразрывно связан с определением ее состояния во внешней среде. Для каждого из типов состояний характерен определенный набор вариантов развития. И каждый из вариантов развития взаимосвязан с возможностью перехода в более или менее устойчивое состояние.

СВІТОВИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ «БРУДНИХ» КОШТІВ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ РИЗИКООРІЄНТОВАНОГО АУДИТУ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Кравченко Ю.П.

ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ

У процесі інтеграції в світову спільноту виникають нові пріоритети в усіх сферах застосування ризикоорієнтованого аудиту. Не є виключенням і бюджетна сфера, яка сьогодні в Україні потребує якісних змін і тому піддається активному реформуванню як у галузі законодавчого регулювання, так і на рівні процедур організації державного фінансового аудиту.

Як засвідчує міжнародний досвід досить ефективним, з огляду на виявлення фактів фінансових шахрайств і корупційних дій у бюджетній сфері є проведення аудиту із застосуванням ризикоорієнтованого підходу. Так, Європейський суд аудиторів, що має статус вищого органу державного

фінансового контролю в ЄС, усі встановлені ним порушення поділяє лише на дві групи: перша – порушення, які мають ознаки умислу (їх називають фінансовим шахрайством), і друга – всі інші порушення (або несвідомі, неумисні помилки). Для виявлення нецільового використання бюджетних коштів державні аудитори виходять з того, чи створено в результаті таких видатків додану вартість в інтересах суспільства. Якщо ні, то таку операцію слід вважати такою, що містить ризики наявності фінансових шахрайств і зловживань із коштами фондів ЄС [1].

Оскільки для України такий підхід є досить новим, тому особливості його застосування мають бути розкриті, на мій погляд, на підставі проведення ґрунтовних досліджень світового досвіду, який накопичено, зокрема, у галузі боротьби з відмиванням «брудних» коштів та фінансування тероризму. Таке дослідження корисно здійснювати з урахуванням досвіду застосування ризикоорієнтованого підходу незалежними аудиторами (аудиторськими фірмами), зважаючи на їх нові обов'язки, які з'явилися в них, згідно зі змінами у вітчизняному законодавстві у сфері боротьби з відмиванням «брудних» коштів та фінансування тероризму [2].

Протягом останніх кількох десятиліть всіма країнами в рамках Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (далі FATF), створеної на саміті країн «Великої сімки» в Парижі (1989 р.), активно ведеться протистояння тіншовій економіці, зокрема відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму. Діяльність FATF в основному зосереджена на розробці стандартів для національних програм з боротьби із відмиванням «брудних» коштів і антитерористичних програм фінансування. У рамках рекомендацій FATF кожна країна самостійно формує національну систему регулювання у сфері боротьби з відмиванням «брудних» коштів і фінансуванням тероризму. Так, Європейський парламент та Рада ЄС, ґрунтуючись на рекомендаціях FATF, розробили Директиву 2005/60/ЄС «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму», яка у практичному вжитку отримала назву «Третя директива ЄС» [3].

Третя директива ЄС вимагає від фінансових установ здійснювати ідентифікацію своїх клієнтів із застосуванням ризикоорієнтованого підходу, тобто дотримуватися умов належної обачності щодо клієнтів на підставі визначення вузьких місць, які можуть характеризувати високий рівень ризику відмивання коштів та фінансування тероризму [3]. Такий підхід дозволяє відповідним фахівцям і компаніям зосередити свою увагу на тих клієнтах, рахунки і операції яких є найбільш схильними до ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму, і вимагає проведення оцінки різних типів ризиків (бізнесу, рахунків і операцій). У більшості країн ЄС національне законодавство в цілому дозволяє фахівцям визначати належну обачність щодо клієнта на

підставі ризикоорієнтованого підходу. Виняток складають Ірландія, Мальта, Португалія, Франція, Чеська Республіка і Швеція [4].

Ризикоорієнтований підхід застосовується у країнах ЄС для ідентифікації компаній (Іспанія, Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Словаччина), власників компаній (Іспанія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Словаччина, Фінляндія, Швейцарія), а також останньої особи – бенефіціара, у разі необхідності (Іспанія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Польща, Словаччина, Фінляндія, Швейцарія) [4].

Таким чином, розробка ефективної системи управління ризиками забезпечить проведення високоефективного державного фінансового аудиту на основі принципу вибірконості. Це дозволить акцентувати увагу державному аудитору на основних напрямках роботи, що сприятиме раціональному використанню бюджетних ресурсів. Побудувати таку дієву систему можливо лише досконало вивчивши позитивний міжнародний досвід, оскільки більшість країн Європейського союзу мають практично досконалу правову базу, що регулює дане питання, ефективну методологію управління ризиками, інформаційні каталоги ризикованих фінансово-господарських операцій тощо. Саме тому їх досвід є дуже важливим на шляху формування ефективної моделі управління ризиками у вітчизняній бюджетній сфері.

1. Дистанційний круглий стіл. Тема «Фінансове шахрайство у III тисячолітті: суть і методика виявлення» // Фінансовий контроль. – 2009. – № 2. – С. 28-37.
2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 18.05.2010 № 2258-VI // [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://zakon.rada.gov.ua/>.
3. Директива Європейського парламенту та Ради 2005/60/ЄС «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» від 26.10.2005.
4. Дослідження Європейської федерації бухгалтерів «Огляд європейського та національного законодавства на предмет запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму». – липень 2009. Режим доступу: http://www.fee.be/publications/default.asp?library_ref=4&content_ref=1105

МОДЕЛІ «НОВОЇ ЕКОНОМІКИ»

к.е.н., доц. **Крапивний І.В., Бачал О.О., Захарченко С.І.**
Сумський державний університет

В економіці знань, про формування якої заявлено у Стратегії соціально-економічного розвитку України, ключовою формою капіталу стане інтелектуальний капітал. Але, на рівні реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни однією із найважливіших проблем «нової економіки» є вибір моделі розвитку, яка була б конкурентоспроможною та орієнтувалася на перспективу створення робочих місць. Практична реалізація існуючих моделей «нової економіки», зокрема „економіки, що базується на

знаннях» та «економіки навчання», які пропагуються ОЕСР та ЄС, може привести до створення економіки знань «для обраних».

Формування альтернативного шляху розвитку – економіки знань «для всіх» – «економіки, що розвивається завдяки креативності» можна описати наступним чином: збереження високих і стабільних темпів економічного зростання за умов підвищення продуктивності праці і зростання конкурентоспроможності економіки „можливе у тому випадку, якщо відбуватимуться процеси, за допомогою яких активізуватимуться маси населення. Енергія цих мас зможе реалізуватися насамперед в економічному відношенні за сучасної власної, в тому числі й технологічної, культури, яка визначалася і визначатиметься, особливо на перспективу, освітою, науково-технічними новаціями, підприємництвом, завдяки чому можливі рівноправне співробітництво та конкуренція в сучасному глобальному світі” [1, с. 4].

Стратегічними принципами та критеріями розбудови регіональної моделі «економіки, що розвивається завдяки креативності» повинні, на нашу думку, стати: впровадження в практику регіонального розвитку моделі інновативних конкурентних переваг, що буде сприяти досягненню максимально можливих ступеня «ідеальності» економічної системи та рівня її конкурентоспроможності; досягнення такою «ідеальною системою» здатності імпортувати організаційні технології, ноу-хау і соціокультурні інститути розвинені ТНК в інших країнах перебування, або зароджені і сформовані у надрах самих корпорацій неформальні інститути у сфері організації та управління. Перенесення таких інституційних модулів в «приймаючий» регіон забезпечить залучення транснаціонального капіталу, його зрощення з національним фінансово-промисловим капіталом та безперервне й успішне впровадження інновацій; формування регіональної моделі «економіки, що розвивається завдяки креативності», яка б продукувала «амортизаційні» ефекти, здатні «згладити» негативний вплив глобальних транскордонних потоків, та могла б гнучко «вплітатися» своїми інноваційними мережами, кластерами і системами в ці транскордонні потоки з метою отримання стратегічних переваг; досягнення «гнучкості» регіональної моделі «економіки, що розвивається завдяки творчості» за рахунок поєднання в ній принципів функціонування транскордонного співробітництва і спеціальних економічних зон (територій пріоритетного розвитку) на основі кращого світового досвіду розбудови крос-кордонних регіональних інноваційних систем. Вищою організаційною формою транскордонного діалогу повинна стати «філософія» розвитку євро регіонів; формування економічної моделі, сприятливої для появи і розвитку «полісів» та кластерів академічного підприємництва, основу яких складають знаньмісткі мережі підприємств, створених викладачами, аспірантами і студентами університетів. Орієнтація (фокусування) такої моделі на

траєкторію конкурентного співробітництва і «кумулятивного саморозвитку»: інноваційні мережі – інноваційні кластери – інноваційні системи.

1. Гесць В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Гесць // Економіка України. – 2004. – № 4, С. 4-14.

ОТ УПРАВЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ ЗАТРАТ К УПРАВЛЕНИЮ НА ОСНОВЕ ЦЕННОСТИ: УЧЕТ КЛЮЧЕВЫХ КАТЕГОРИЙ КАК ПРЕДПОСЫЛКА ПОСТРОЕНИЯ УСТОЙЧИВЫХ СТРАТЕГИЙ

Лебедев П.В., зам. директора Центра «Банковский менеджмент»,
ФФБ РАНХ и ГС при Президенте РФ

По мере изменения правил игры и движения к высокому уровню конкуренции с переходом от рынка производителя к рынку покупателя категория «ценность» стала важнейшей составляющей триады цена-ценность-затраты.

Корпоративная ментальность в части последовательности рассмотрения трех данных категорий существенно различается. Эти различия обусловлены, главным образом, такими стратегическими характеристиками контекста, в котором функционируют организации, как уровень конкуренции, сила поставщиков и покупателей в переговорах, жизненный цикл продукта, степень географической диверсификации игроков и др. В целом можно отметить, что на протяжении последнего столетия видна отчетливая тенденция к переходу от рассмотрения затрат в качестве отправной точки в стратегическом планировании к анализу соотношения цены и ценности.

В таблице 1 представлены 6 логических последовательностей рассмотрения категорий «цена», «ценность», «затраты». В столбце «Входящая категория» отражена первая в каждой последовательности категорий, из трех рассматриваемых. В каждой комбинации предполагается что «входящая категория» задана или может быть надежно определена (например, четко известна рыночная цена или измерена себестоимость продукта). Второй столбец отражает ту из трех рассматриваемых категорий, которая определяется «входящей категорией» (например, входящая категория «затраты» определяет цену, по которой будет продаваться продукт). Третий столбец отражает оставшуюся категорию из трех, при этом важным является наличие логической взаимосвязи между третьей и второй категориями.

Как следует из таблицы 1, и затратный, и ценностный подходы имеют свои проблемные зоны, требующие внимательного рассмотрения и анализа. Их решение во многом зависит от комплексного подхода.

Таблица 1

Цена, ценность, затраты: различные последовательности в основе бизнес-модели

	«Входящая» категория	Определяется «входящей» категорией	Следует	Комментарий	Типичные проблемы	Инструменты и особенности их применения	Тип понимания затрат и ценообразования
1.	Затраты	Цена	Ценность	Цена определяется понесенными компанией затратами. Воспринимаемая ценность должна соответствовать цене	На конкурентном рынке цена может оказаться намного выше, чем предлагаемая в обмен ценность	Полное распределение затрат как осознанная основа для ценообразования	Ценообразование на основе затрат
2.	Затраты	Ценность	Цена	Ценность определяется понесенными затратами, в том смысле, что независимо от того сколько было понесено затрат, производится оценка того, что же именно было создано компанией данным количеством потребленных ресурсов с точки зрения восприятия данного продукта рынком. Конфликт функции производства («делаем что и как можем») и маркетинга и продаж («и как нам это продавать?»)	Несмотря на то, что цена соответствует ценности, она может быть намного ниже фактически понесенных на создание этой ценности затрат. По сути установление цены, соответствующей ценности представляет собой предоставление значительных скидок, т.е. принесение прибыльности в жертву необходимости продавать	Полное распределение затрат как учетная процедура. Результаты расчетов не принимаются во внимание при определении цены. Как правильно функциональный тип организации с большим голосом у служб, отвечающих за продажи	Фактическое ценообразование на основе ценности как реакция на необходимость продавать. Ключевое слово – «скидки». Реальная экономика бизнеса и цепочка создания ценности не принимаются во внимание при разработке продуктов
3.	Ценность	Затраты	Цена	Маркетинговые исследования определяют требования к продукту, далее, исходя из своих текущих способностей и возможностей компания разрабатывает и производит данный продукт, калькулируя, во что в итоге обошлась эта деятельность	Компания производит продукты, востребованные рынком, однако они оказываются слишком дорогими для потребителей или (с учетом рыночных цен) их производство оказывается не выгодным для самой компании	Полное распределение затрат	Ценообразование на основе затрат. Разработка продуктов на основе потребностей рынка

	«Входящая» категория	Определяется «входящей» категорией	Следует	Комментарий	Типичные проблемы	Инструменты и особенности их применения	Тип понимания затрат и ценообразования
4.	Цена	Затраты	Ценность	Исходя из рыночных цен и целевого уровня желаемой прибыли компания определяет допустимые затраты на производство продукта. В эти затраты следует вписаться, производя продукт, ценность которого бы соответствовала цене, которая была исходной в данном расчете	Как правило, без радикальной и структурной перестройки бизнес-модели, вписаться в допустимые затраты нереально или же необходим компромисс с ценностью (снижение)	Таргет-костинг («примитивный»)	Кризис в понимании. Трансформация установок к пониманию затрат и ценообразования на основе ценности
5.	Цена	Ценность	Затраты	Исходя из глубокого анализа рынка определяется «идеальный» продукт, востребованный по конкретной цене, соответствующей определенной ценности. Далее этот продукт разрабатывается исходя из целевых допустимых затрат и выводится на рынок	Проектирование ценности в рамках заданной цены и затрат является следствием инноваций, что на практике представляется достаточно редкой ситуацией	Таргет-костинг и проектирование ценности	Ценообразование на основе ценности
6.	Ценность	Цена	Затраты	Исходя из глубокого анализа рынка определяется «идеальный» продукт, востребованный по конкретной цене, соответствующей определенной ценности. Далее этот продукт разрабатывается исходя из целевых допустимых затрат и выводится на рынок	Проектирование ценности в рамках заданной цены и затрат является следствием инноваций, что на практике представляется достаточно редкой ситуацией	Таргет-костинг и проектирование ценности	Ценообразование на основе ценности

ПЛАНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ

к.е.н. доц. Лук'янихін В.О., Тхариф Альсабхаві
Сумський державний університет

Планування оптимального функціонування організацій і результатів їх діяльності довгий час будувалися без врахування потреб й інтересів найманих працівників. Передбачалося, що все, що стримує підприємницькі цілі, поставлені власниками організації, або не має значення, або повинно бути їм підпорядковане. Сьогодні визнається, що для ефективної діяльності організації потреби й інтереси її працівників повинні враховуватися у корпоративних стратегіях і цілях. Визнання цього положення означає, що управління сучасною фірмою поряд з економічними цілями має й цілі соціальні, спрямовані на вивчення й задоволення інтересів і потреб найманих працівників.

Соціальні цілі організації формуються в результаті двостороннього процесу. З одного боку, вони являють собою відображення потреб працівників, задоволення яких вони мають право вимагати від адміністрації. З іншого боку, соціальні цілі організації є параметром як всієї системи її цілей, так і можливостей створення умов для їхньої реалізації. Виходячи з цього можна сказати, що соціальна ефективність керування персоналом досягається за допомогою реалізації потреб працівників організації. Очевидно, що соціальна й економічна ефективність взаємозалежні. Соціальну ефективність можна забезпечити, коли організація економічно ефективна й одержує прибуток, що дає можливість задовольнити потреби працівників, але задоволення цих потреб є істотним чинником для досягнення економічної ефективності сучасної організації.

Сучасний погляд на використання людських ресурсів припускає активізацію всієї сукупності стимулів до високоефективної праці. Аналіз досвіду роботи найбільш відомих компаній Європи, США і Японії показує, що найважливішим пріоритетом їхньої діяльності є забезпечення умов всебічного розкриття потенціалу працівника. Однією зі складових вирішення цього завдання є планування ефективної соціальної політики.

Соціальна політика організації – це робота з управління персоналом, яка включає розробку й реалізацію заходів по задоволенню потреб й інтересів працівників за допомогою надання їм фірмою соціальних послуг (або додаткових пільг).

Треба зазначити, що добровільні соціальні послуги принципово відмінні від установлених законодавством або тарифною угодою соціальних зобов'язань організації (відрахування в пенсійний фонд і фонд державного

соціального страхування; надання відпусток, вихідних і святкових днів; заходу щодо охорони праці й ін.).

Добровільні соціальні послуги надаються фірмою своїм нинішнім і колишнім співробітникам і членам їхніх родин понад установлені винагороди за працю (заробітної плати) і поза залежністю від внеску й віддачі працівників.

До добровільних соціальних послуг можуть належати:

- забезпечення співробітників у старості;
- користування соціальними установами фірми;
- соціальна допомога у сфері родини й дозвілля;
- позички зі зниженою процентною ставкою на навчання дітей співробітників;
- надання оплачених юридичних послуг й ін.

Отже, соціальне планування розвитку кадрів являє собою обґрунтовану й матеріально забезпечену систему заходів, спрямовану на регулювання соціально-трудова відносин, формування соціально-психологічного клімату в організації. Її розробка здійснюється адміністрацією з урахуванням діючих правових актів: угод, колективних договорів, що регулюють соціально-економічні відносини усередині колективу. Метою соціального планування є мобілізація соціальних важелів впливу на персонал як засобів найбільш повної реалізації кадрового потенціалу. Воно покликано забезпечити умови для стабільної й ефективної роботи персоналу на основі формування його прихильності, відданості інтересам організації.

В процесі соціального планування дуже важливим етапом є розробка плану соціального розвитку. При розробці соціальних розділів соціальних планів у центрі знаходяться проблеми поліпшення умов праці для всіх категорій персоналу, створення сфери соціального обслуговування безпосередньо на виробництві, розвитку соціальної інфраструктури й забезпечення умов для здорового побуту, відпочинку не тільки для працівників, але й для їхніх родин. Трудовий колектив бере на себе зобов'язання сприяти зміцненню родини, створювати сприятливі умови жінкам, що дозволяють успішно поєднувати материнство з участю в трудовому й громадському житті, піклуватися про ветеранів війни і праці, пенсіонерів і дітей, виділяючи для цього власні зароблені кошти. Не залишаються без уваги й такі важливі питання, як підготовка й перепідготовка кадрів, підвищення їхньої професійної кваліфікації, залучення в активне громадське життя всіх трудящих, і насамперед молоді.

Таким чином, планування та реалізація збалансованої соціальної політики підприємства сприяє ефективному і гармонійному розвитку його персоналу.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Ткаченко М.О., к.е.н., проф. Мехович С.А.
Національний технічний університет «ХПІ»

Обрання курсу розвитку української економіки за інноваційною моделлю означає, що головним джерелом стійкого економічного зростання мають стати нові наукові знання, їх продукування, комерційне застосування та отриманий технологічний досвід. Але незважаючи на те, що на протязі двох десятиріч чинним законодавством було визначено засади розвитку національної інноваційної системи, фактично рівень інноваційної активності залишається низьким. І рішення цієї проблеми з кожним роком все гостріше стає перед державними діячами нашої держави, керівниками вітчизняних підприємств та вченими, що працюють у напрямку вдосконалення механізму інноваційного розвитку.

Отже, потребують вдосконалення та доопрацювання як концептуальні засади розвитку України за інноваційною моделлю, так і інструментарій управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств.

Потенціал інноваційного розвитку (ІПР) підприємства – це впорядкована система елементів, яка складається з ресурсного забезпечення (у тому числі резервного), компетентного забезпечення (існування зовнішніх можливостей та внутрішніх здібностей підприємства своєчасно реалізувати свій ІП та постійно оптимізувати його структуру з метою отримання економічного та соціального ефекту) та системи взаємозв'язків між ними, які виникають в процесі здійснення інноваційної діяльності на підприємстві.

Процес функціонування ІПР складається з трьох послідовних етапів. Першим етапом є формування ІПР, тобто накопичення критичної маси необхідних ресурсів, другий етап – використання ІПР, метою якого є отримання економічного ефекту. В умовах суттєвого скорочення життєвого циклу інновацій, наступним етапом функціонування стає етап оптимізації, який полягає у вдосконаленні структури ІПР і приведенні її у відповідність вимогам внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Останній етап функціонування автоматично стає першим етапом для наступного циклу розвитку ІПР.

Як вже зазначалося раніше, найбільші труднощі, які сьогодні стають перед вітчизняними підприємствами, виникають саме на стратегічному рівні управління, адже на сьогоднішній день серед українських промислових підприємств не існує яскравих прикладів грамотно розробленої та ефективно реалізованої інноваційної стратегії.

Для організації процесу управління ПП промислового підприємства необхідно чітко сформулювати ціль управління, оцінити реальне становище підприємства на ринку (слабкі та сильні сторони та можливості), розробити організаційну структуру, обрати методи управління та інше. Розробка організаційно-економічного механізму управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств(ОЕМУПП) стає комплексним вирішенням цих завдань.

Головною метою управління ПП промислового підприємства є підвищення його інноваційної активності. Аналізуючи інноваційну активність, дослідники відокремили декілька її параметрів, таких як якість інноваційної стратегії і інноваційної мети; рівень мобілізації інноваційного потенціалу; рівень залучених інвестицій; методи, культура, орієнтири, що використовуються під час проведення змін; відповідність реакції фірми характеру конкурентної стратегічної ситуації; швидкість проведення стратегічних інноваційних змін; обґрунтованість рівня інноваційної активності, що реалізовується [1, с.100]. Таким чином, підсистеми ОЕМУПП повинні включати інформацію, яка дасть змогу визначити реальний стан всіх цих параметрів.

ОЕМУПП підприємства є складовою частиною загальногосподарського механізму, проте, він направлений на впровадження, освоєння і розвиток новітніх технологій. ОЕМУПП передбачає сукупність організаційних форм, економічних методів і важелів зовнішнього й внутрішнього впливу на ПП, які спрямовані на найбільш повну його реалізацію та розвиток з метою досягнення цілей та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Іншими словами, ОЕМУПП – це сукупність взаємопов'язаних функціональних підсистем, що працюють на підприємстві в процесі здійснення інноваційної діяльності, враховують економічні інтереси всіх суб'єктів інноваційного процесу, визначають стосунки між підрозділами підприємства та стимулюють ефективну реалізацію ПП

Для реалізації функцій ОЕМУПП у процесі його функціонування як відкритої, динамічної, адаптивної системи, що саморегулюється, самоорганізується і саморозвивається, необхідна розробка критеріальної бази і відповідного інструментарію [2, с. 33]. Доцільно відмітити, що і критеріальна база, і інструментарій будуть відрізнятися на кожному етапі функціонування ПП промислового підприємства.

1. Гунин В. И. и др. Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров Г 93 «Управление развитием организации». Модуль 7. – М.: «ИНФРА-М», 1999. – 238 с
2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД „Університетська книга”; К.: Видавничий дім „Княгиня Ольга”, 2005. – 324 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБНОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РИНКОВОЇ АДЕКВАТНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

к. е. н. **Нагорний Є. І.**

Сумський державний університет

Масштабні невдачі інноваційних продуктів на ринку змушують шукати різні інструменти підвищення їх ринкової адекватності. В теорії та практиці маркетингу широко застосовуються різні форми пробного маркетингу для підвищення шансів новинки на ринковий успіх. Пробний маркетинг – імітація виходу фірми на цільовий ринок з новим продуктом – обмежений продаж продукту обмеженому числу тестових споживачів в обмеженому географічному регіоні в обмеженому числі магазинів, через обмежене число дистриб'юторів або торговельних точок. Це своєрідного роду експеримент, який дозволяє визначити ринкову успішність нового продукту за різного роду впливу факторів. Основне завдання ринкового тестування – визначення відношення споживачів та ринку в цілому до нового продукту перед його масштабною комерціалізацією.

Для товарів як споживчого так і промислового призначення можна використовувати такі варіанти пробного маркетингу, що були запропоновані класиком маркетингу Ф. Котлером: традиційний пробний маркетинг, а також контрольований. Їхня особливість – під час проведення процедури пробного маркетингу на реально існуючий ринок виводиться реально виготовлений продукт, який виставляється на полки реально існуючих магазинів, а його покупцями (товару) – є звичайні споживачі.

Однак в сучасних умовах проведення процедури традиційного чи контрольованого пробного дещо ускладнились. В першу чергу це пов'язано з характером отримуваної інформації, що використовуються або аналізуються. Підприємства не змінили виду і характеру інформації, яку вони збирають, і ключових вимог, якими вони користуються для її оцінки. Проте змінилися методи збору і поширення інформації. Сучасні мережі передачі інформації дозволяють напряду звертатися до широко розташованої цільової аудиторії, та підвищили якість і ефективність проведення пробного маркетингу.

Зіткнувшись з цими проблемами, а також з питаннями високої вартості та довгої тривалості проведення тестування на реальних ринках, в силу розповсюдження комп'ютерів і комп'ютерних технологій, штучного інтелекту, та Інтернету на ринку з'явився модельований пробний маркетинг або модельований пробний ринок. Моделювання пробного маркетингу (STM – Simulated Test Market) було розпочато ще на початку 60-х років ХХ століття, і в подальшому його методи значно покращилися. Його методи та

методики ґрунтуються на математичних моделях та експериментах, що спираються на величезні масиви інформації дослідних компаній. Спочатку роботи по моделюванню пробного маркетингу рухалися в двох різних напрямках, але потім вони об'єдналися. Ось ці напрямки:

1. Математичне моделювання ринку або його маркетингова модель. Для моделювання ринку експерти використовують раніш накопичену інформацію про витрати на рекламу та PR, просування, дані про ринкову частку та обсяги продаж та ін. Це дає змогу вивести систему рівнянь, які дають змогу спрогнозувати можливі продажі нового продукту. Перша модель математичного моделювання ринку мала назву DEMON (1966 рік). Вона вивчала складні взаємозв'язки, що включають співвідношення між коштами що витрачені на рекламу, на обізнаність споживачів про продукт, на просування продукту з обсягами закупівлі нового продукту.

2. Лабораторний експеримент або лабораторний пробний ринок (Laboratory Test Market – LTM, 1968 рік). Для лабораторного пробного ринку експерти моделюють в лабораторії процес, завдяки якому споживачі дізнаються про новий продукт і купують його, а потім прогнозують продажі на основі експериментальних даних.

3. В 1977 році виникла ідея скомбінувати технологію LTM і нормативні дані за 10 років маркетингових досліджень в математичну модель процесу впровадження нового продукту. Перші моделі LITMUS і Discovery – спроба поєднання математичного моделювання та лабораторного експерименту.

В останні часи в міру розповсюдження віртуальної реальності, з'являються ще більш цікаві форми пробного маркетингу. Так для промислової продукції, особливо це стосується високовартісної та специфічної продукції з низьким коефіцієнтом оновлення купівель, нами пропонується віртуальний пробний маркетинг або пробний маркетинг у режимі віртуальної реальності. Віртуальний пробний маркетинг передбачає запрошення потенційних споживачів до віртуального магазину (для споживчих товарів) або віртуального експериментального стенду виробника (для товарів виробничого призначення), з метою визначення реакції споживачів на новий товар та порівняння його з конкурентами. Специфічною особливістю для промислових товарів є те, що у споживачів є унікальна можливість побачити в віртуальних експлуатаційних умовах роботу нового товару. Віртуальний пробний маркетинг схожий на сітьову комп'ютерну гру, з необмеженою кількістю учасників.

Також для реалізації процедури пробного маркетингу товарів промислового призначення можна застосовувати такі методи, що запропоновані Ф. Котлером: альфа-бета тести використання товарів та галузеві виставки та виставки для дистриб'юторів.

НЕВОСТРЕБОВАННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ УКРАИНСКОГО УГЛЕРОДНОГО НАЛОГА

доц. **Некрасенко Л.А.**

Полтавская государственная аграрная академия

Промышленные выбросы CO₂, бытовое отопление и выбросы транспортных средств являются основными составляющими парниковых газов и главной причиной угрозы глобального потепления. Мощным инструментом для решения этой и других экологических проблем может стать введение экологической налоговой реформы. Поэтому налоговая политика государства должна быть согласована с экологической политикой. Налоги, в свою очередь, должны реализовывать основную функцию государства – обеспечить право человека на здоровую окружающую среду, которая постоянно нарушается в условиях рыночной экономики.

Проведение экологических налоговых реформ получило большую поддержку в Европе в 90-х годах. Основная идея состояла в том, чтобы перенести налоговую нагрузку с труда, как основного фактора производства, на использование природных ресурсов, производство экологически вредных товаров и видов деятельности. В государствах Евросоюза идеи зеленых налоговых реформ встретили по разному. Некоторые страны, такие как Дания, Финляндия, Германия, Нидерланды, Швеция и Соединенное Королевство ввели экологические налоги и использовали дополнительные налоговые поступления для финансирования снижения ставок налогов на труд или личный доход, с целью повышения занятости. В то же время они приняли меры в виде снижения ставок или схем возврата, чтобы защитить товаропроизводителей от негативного влияния на конкурентоспособность из-за повышения себестоимости [1].

Экологические налоги всё чаще рассматриваются, как действенные инструменты для улучшения состояния окружающей среды и решения многих экологических проблем. Сегодня в Украине экологическому налогу не уделяется должное внимание. Общий уровень налоговых поступлений от экологических сборов в Украине не достигает и 1% ВВП. Нашей целью было обосновать необходимость и актуальность экологического налогообложения.

Существует обширная литература посвящённая экологическим налогам и развитию экологической политики в Европе (Hoerner, J. Andrew and Benoit Bosquet 2001, Thomas Sterner & Gunnar Kohlin 2003, Nicholas Stern 2006, Petr Šauer and Ondřej Vojáček 2009, Jenny Sumner, Lori Bird and Hillary Smith 2009, IVL 2010, EUROSTAT 2011) [2, 3, 4, 5, 6, 7]. В Украине, большое внимания было уделено моделированию ситуаций и созданию проектов по определению экономического и социального значения различных вариантов

экологических налогов (Веклич О.А., Маслюкивская Е.П., 2008) [8].

Налоги являются наиболее общеизвестными экономическими инструментами для охраны окружающей среды. Они могут обеспечить стимулы, для уменьшения давления на окружающую среду и способствовать её сохранению. С тех пор, как налоги стали влиять на установление цен на негативные последствия для окружающей среды они превратились в инструмент для осуществления принципа «Платит загрязнитель». Одной из составляющих экологического налогообложения является налог на двуокись углерода. Он уже прошёл испытание во многих странах Европы и показал себя как эффективный инструмент для сокращения выбросов. Так же этот налог в странах, где был введен, оказался серьёзным источником пополнения государственного бюджета. Полученные от углеродного налога деньги позволили ряду стран Европейского союза снизить ставки пенсионных сборов. В странах ЕС-27 в 2009 году, доходы от экологических налогов составили 2,43% ВВП и 6,1% от общих налоговых доходов [1].

Украина ввела углеродный налог в 2011. Стартовая ставка была установлена 0,20 грн за тонну CO₂ [9]. В 2011 году по прогнозам, Украина могла получить «за углерод» при ставке 0,2 грн не больше 0,005% ВВП. При повышении ставки налога кроме роста доходов бюджета произойдёт стимулирование предприятий и населения менять своё отношение к ископаемым источникам энергии, как дорогим инструментам для получения собственной прибыли. Что касается рисков потери конкурентоспособности национальной промышленностью при условии увеличения ставки экологических налогов, то по этому поводу есть достаточно примеров успешного внедрения экологической политики в странах Европы.

Таким образом, не следует пренебрегать скрытым потенциалом углеродного налога. При разумном распределении налоговой нагрузки на товаропроизводителей и домашние хозяйства он может во-первых – стать значительным источником пополнения бюджета Украины, во-вторых – будет стимулировать предприятия к использованию менее энергоёмких и более чистых технологий, и в-третьих – как итог, приведет к уменьшению выбросов в атмосферный воздух парниковых газов. На фоне этих изменений можно получить повышения уровня и качества жизни населения.

1. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States Iceland and Norway. 2010 edition. – <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
2. Hoerner, J. Andrew and Benoit Bosquet (2001). Environmental tax reform: the European experience, Washington, DC: Center for a Sustainable Economy.
3. Sterner T. (2003) Environmental Taxes in Europe, Public Finance and Management, Vol. 1.
4. Jenny Sumner, Lori Bird, and Hillary Smith. (2009). Carbon Taxes: A Review of Experience and Policy Design Considerations, Technical Report NREL/TP-6A2-47312. -National Renewable Energy Laboratory, 38p.
5. Stern N. (2006) Review on the economics of climate change. – <http://www.hm-treasury.gov.uk>
6. IVL Annual Report 2010. – <http://www.ivl.se>

7. EUROSTAT 2011 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
8. Веклич О.О., Маслоківська О.П. (2008) Оцінювання фіскального потенціалу податку на двоокис вуглецю при змінній базі та ставці оподаткування // Фінанси України.-2008.-№6.-С.63-69.
9. Tax Code of Ukraine (2011). -zakon.rada.gov.ua/go/2755-17

СИСТЕМИ УТИЛІЗАЦІЇ РАДІОАКТИВНИХ ВІДХОДІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Нічігайлова М.С.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Сучасні соціально-економічні й еколого–економічні умови зумовлюють необхідність якнайшвидшого переосмислення традиційних природоруйнівних підходів в управління, а також формування адекватних господарських механізмів.

Регіони України, забруднені внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції, у яких, поряд із запровадженням унікальних наукових досліджень, необхідно впровадити найновітніші технології та здійснити комплекс заходів щодо екологічного, економічного та соціального відродження території.

Основними напрямками вдосконалення економічного механізму екологічного управління є модернізація існуючих регуляторів, здійснювана одночасно з розробкою і впровадженням у практику нових ринкових інструментів. Світовий досвід свідчить, що система екологічного менеджменту залежить від збалансованого поєднання регуляторів примусово-обмежувального характеру з регуляторами стимулюючо-компенсаційного характеру.

У багатьох країнах світу щодо вирішення еколого-економічних проблем природокористування нагромаджені значний досвід: створені ефективні організаційні структури та дієвий механізм правового регулювання охорони та раціонального використання природних ресурсів. Ті відомі моделі управління, які існують нині в Японії, США, деяких країнах Західної Європи, є здобутком багаторічних пошуків, спроб і помилок [1].

До перспективних стимулюючих заходів природоохоронної діяльності в умовах України екологи відносять ринкову реалізацію права на забруднення. Ця ідея існує як частина плану заохочення фірм до використання високоефективних очисних споруд і ґрунтується на різниці між фактичним та екологічно допустимим рівнями забруднення. Коли цей рівень є нижчим від встановленої межі, то певна компанія дістає право на забруднення навколишнього середовища у вигляді сертифіката, який може

бути проданий іншим фірмам. Враховуючи, що штрафи на забруднення у багато разів перевищують вартість сертифіката, практику використання ринкового стимулу зниження рівня забруднення проти встановлених стандартів слід визнати доцільною і для наших умов [2].

Проблема утилізації радіоактивних відходів (РАВ) вже більше 50-ти років знаходиться в центрі уваги фахівців і всього суспільства, проте за цей час не тільки не знайдено прийняттого способу її вирішення, але навпаки, сьогодні вона здається все більш і більш нерозв'язною. Проблема поводження з РАВ є багатогранною і складною, носить комплексний характер. Системи утилізації РАВ залежать як від матеріального стану країни, так і від її географічного положення та наукового потенціалу громадян.

У даний момент ведеться безліч розробок у цій галузі. Розглядаються як нові ідеї, так і відбувається поліпшення та доопрацювання старих. Але поки що нові ще не до кінця вивчені технології не є найбезпечнішими і їх вартість іноді перевищує доходи держав. Сьогодні важливе значення має формування і запровадження дієвих економічних інструментів раціонального природокористування, серед яких можна виділити: податки, платежі, фінансову допомогу, кредити, ліцензії, виробництва екотехнологій, утилізації відходів. Платні дозволи створюють для забруднювачів стимули для зменшення своїх викидів до рівня, нижчого від установлених меж, щоб продавати різницю між реальними та дозволеними викидами іншим забруднювачам [3].

В Україні також потрібно сформулювати економічні й правові основи, передумови розвитку екологічного менеджменту, ключові напрями і стратегію в системі заходів підтримки природозберігаючого підприємництва і формування в перспективі відповідної інфраструктури для економіко-екологічного союзу.

1. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу [<http://www.scribd.com/doc/43785928>]
2. Мельник Л. Принципи екологобезпечного розвитку. – Економіка України. – № 2. – 1996. – С. 71 – 78.
3. Удосконалення структури екологічного управління, фінансові аспекти. [Електронний ресурс] – Режим доступу [<http://www.refine.org.ua/pageid-3112-1.html>]

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В ЦІЛЯХ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ.

Нічітайлова Н.С.

Одеській національний університет ім. І.І. Мечникова

Сталий розвиток, що поєднує економічне зростання і гармонійні стосунки доквілля і суспільства, є центральним моментом в сучасному підході до управління природокористуванням. При цьому рівновага економічних і природоохоронних інтересів має бути досягнута на рівні конкретного природокористувача – підприємства.

Різним аспектам еколого-економічного аналізу виробництв присвячені багаточисельні роботи як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Перші з цих досліджень можна віднести на початок 70-х років, коли еколого-економічні проблеми в цілому почали найінтенсивніше досліджуватися в СРСР і за кордоном, а найбільших масштабів такі дослідження досягли лише останнім часом. Такі дослідження проводилися Т.А. Акимової, В.с. Арсеновим, А.А. Голубом, К.Г. Гофманом, Е.І. Панфіловим, Н.В. Пахомовою, Е.В. Рюміной, Г.П. Серовим, Е.Б. Струкової, Т.С. Хачатуровим, В.А. Харченко, В.В. Хаськиним, і ін. Серед багаточисельних зарубіжних розробок слід зазначити дослідження Wiecke H., Kottmann H., Loew T., Clausen J., Hawken P., Steinle C. і ін.

Аналіз публікацій в досліджуваній області дозволяє зробити висновок про те, що в даний час робляться лише перші, неусвідомлені для більшості керівників спроби комплексного еколого-економічного аналізу і діагностики підприємств. У випадку впровадження і використання системи екологічного контролінга має місце аналіз всіх сфер діяльності підприємства з точки зору дії на довкілля, вивчення комплексу характеристик з метою діагностики і прогнозу, підготовка рекомендацій по оптимізації природокористування. Саме цей сенс і повинен вкладатися в сучасне поняття екологічного контролінга, тобто дослідження саме комплексу взаємопов'язаних характеристик різних сфер функціонування виробництва. Проте такий підхід застосовувався до теперішнього часу досить рідко і набуває все більшого поширення лише останніми роками у зв'язку з потребою в оптимізації природокористування і екологізації виробництва. У числі особливостей стратегічного екологічного контролінга слід виділити наступні: – розрахунок і аналіз екологічних витрат і результатів діяльності підприємства в довгостроковій перспективі; – угруповання витрат і результатів по сегментах діяльності підприємства; – знаходження стратегічних, вузьких місць по сегментах діяльності і чинниках

виробництва за ряд попередніх років; – прогнозування показників прибутку, рентабельності, віддачі на капітал, урахування витрат на виробництво принципово нових виробів, реалізацію інвестиційних проектів, охорону довкілля; – аналіз впливу розвитку підприємства на екологічний стан регіонів.

Діагностика фірм з еколого-економічних позицій стає необхідним інструментом, що дозволяє на основі наявних даних аналізувати характер їх діяльності і приймати обґрунтовані рішення по управлінню якістю довкілля. У той же час, в більшості сучасних досліджень, що зачіпають економічні і екологічні, природоохоронні сфери діяльності підприємств, ці аспекти розглядаються ізольовано від інших сфер діяльності, або із значними обмеженнями. На практиці найбільш поширені різні нормативи витрат на проведення природоохоронних заходів, і господарський суб'єкт стикається з необхідністю обґрунтування запланованих витрат, лише виходячи за ці рамки. Реальні ж витрати, як показує практика, можуть бути у декілька разів більше або у декілька разів менше (залежно від конкретної ситуації), ніж загальноприйняті норми.

Отже в практиці аналізу діяльності підприємств всі аспекти їх функціонування необхідно розглядати в сукупності, у взаємозв'язку; лише це дозволяє виявити причини екологічно значимих проблем, їх можливі наслідки і варіанти рішень для підприємства як цілісної системи.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити наступні висновки. Еколого-економічний аналіз виробництв є найважливішою складовою частиною системи управління природокористуванням на макро- і мікрорівнях. Здійснення такого аналізу необхідне на всіх етапах діяльності підприємства – від інноваційного задуму до припинення функціонування підприємства. Мета побудови системи екологічного контролінга у формуванні інформаційної основи для ухвалення рішень в області управління природокористуванням, орієнтованих на вдосконалення еколого-економічних характеристик виробництва і підвищення ефективності природокористування.

Таким чином найважливіше практичне значення створення і ефективного функціонування системи екологічного контролінга на підприємстві полягає в повнішому використанні інформації при діагностиці стану підприємств, а також використанні результатів комплексного аналізу системи екологічних показників при здійсненні екологічного супроводу господарської діяльності в цілях управління природокористуванням.

1. Контроллинг в бизнесе: методологические и практические основы построения контроллинга в организациях /А.М. Карминский, Н.И. Оленев, А.Г. Примак, С.Г. Фалько. – М.: «Финансы и статистика», 2006 г., с. 256
2. Дайле А. «Практика контроллинга». – М: «Финансы и статистика», 2001 г., с. 353
3. Хан Д. «Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем.» – М.: «Финансы и статистика», 2007 г., с. 351

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

д.е.н., проф. **Павліха Н.В., Дубинчук Л.І.**

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вирішення проблеми створення надійних передумов сталого просторового розвитку є одним із найважливіших завдань, що нині стоїть перед світовою спільнотою [3]. Воно є складним й багатоаспектним, інтегрує в собі як природні так соціально-економічні орієнтири. Поняття сталого розвитку за основу має концепцію необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Важливою й невід’ємною складовою вирішення поставленого завдання є проблема утворення та поводження з відходами, що існували на всіх стадіях розвитку різних цивілізацій і нині є актуальними для світового співтовариства.

Україна має великі труднощі у сфері управління відходами, зокрема запобігання, збирання, сортування, переробкою й остаточним видаленням [2] й отриманням вторинних ресурсів та альтернативних видів енергії. Це пов’язано зі значною кількістю проблем, які потребують вирішення, зокрема, інертністю мислення – спадщиною від СРСР, недосконалим рівнем інституційного та організаційно-економічного забезпечення цього управління.

Гострою проблемою є не тільки утворення відходів в регіонах України, а також й нездатність ними розпорядитись як ресурсами. Щороку обсяги відходів все більше зростають відповідно до економічного росту та пов’язаних з цим змін в характері споживання. Органи місцевого самоврядування іноді затверджують завищені норми утворення ТПВ, які значно відрізняються від рекомендованих Держжитлокомунгоспом, що теж приводить до підвищення утворення ТПВ. Відсутність єдиної інтегрованої системи управління, статистичної звітності щодо відходів є фактором, який перешкоджає плануванню та моніторингу за відходами як вторинним ресурсом.

Не менш важливими проблемами в цій галузі є обмеженість та неефективність послуг зі збирання відходів; низький рівень переробки та утилізації; неправильне розміщення відходів, що спричиняє негативний вплив на навколишнє середовище та здоров’я людей; відсутність цілей та завдань розвитку системи поводження з відходами, а також стратегічного інтегрованого планування управління ТПВ.

Необхідно відмітити, що існуючий підхід до планування в сфері поводження з ТПВ є примітивним та безсистемним. При прийнятті рішень щодо діяльності проектів в системі управління відходами недостатньо уваги приділяється незалежній оцінці можливостей впровадження нових технологій або оцінці альтернативних варіантів, в результаті чого використовуються неприйнятні та дорогі технології, здебільшого зорієнтовані на „куш” чи відкат.

У відношенні витрат та фінансування в сфері управління ТПВ, у порівнянні з європейськими, існуючі вітчизняні моделі є дуже низькими й недостатніми для покриття витрат на експлуатацію та обслуговування. Відсутність цілісного бачення є бар'єром для капіталовкладень, які б забезпечили надання повного спектру послуг управління ТПВ. Спостерігається нечітке розподілення ролей, відсутність мотивації та відповідальності між сторонами залученими до роботи в даному секторі. Обмежена та неефективна координація залучених сторін, неналежне укладання контрактів з приватними компаніями-перевізниками ще в більшій мірі загострює проблему. Великого рівня досягають несплатежі за надання послуг щодо поводження з відходами. Дебіторська заборгованість вдвічі перевищує кредиторську і досягає суми, яка в 2,5-3 рази перевищує щомісячні витрати на надання послуг. На нашу думку, акцент необхідно зробити на усвідомленні даної проблеми соціумом (агітаційні методи впливу на населення, екологічна освіта, екологічний моніторинг тощо [1]), що стане основою подальшої рентабельності, адже дана галузь є дуже прибутковою і при правильній побудові інвестиційно привабливою.

Головна мета інтегрованого управління ТПВ полягає у оптимальному використанні обмежених ресурсів, використанні екологічних — природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих технологій, переробку і знищення відходів, шляхом зменшення об'ємів утворення відходів і перероблення все більшої їх кількості в ресурси для повторного використання.

1. Андрощук І.В. Зведений звіт про стан організації інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами в місті Луцьку та Волинській області / І. В. Андрощук, В. Л. Крюков – Луцьк – Київ : Бюро економічного менеджменту та правових досліджень / ВСЕОМ, 2006. – 66 с.
2. Національна стратегія поводження з твердими побутовими відходами в Україні. Стратегія та План дій [Електронний ресурс] : Звіт №59219R3. Видання №1b від 03.12.2004 р. – Режим доступу: <http://193.84.90.197/ecolib/2/34/pdf>
3. Павлов В. І. Ефективність використання вторинних ресурсів у регіоні: оцінка та інноваційні механізми. Монографія / В. І. Павлов, Н. В. Павліха, І. С. Скороход – Рівне: НУВГП, 2007. – 155с.

SOCIAL CAPITAL OF A COMMUNITY: METHODS OF MEASUREMENT

PhD, associate professor **Petrushenko Y.N.**

Sumy State University

postgraduate student **Holets T.A.**

Center for Economic Research & Graduate Education – Economics Institute

Social capital is an important background for providing social aspects of sustainable development. High level of social capital ensures the facilitation of initiatives of community members and authorities in prioritization and solution of local level problems. As an important precondition to high level of social capital, the community members should possess a high level of trust to each other, to the authorities, an ability to self-organize themselves, to cooperate with each other and with the governance. At the same time all these characteristics can stand for the consequences of high level of social capital. Thus, social capital is a complex concept. Our research aims to determine the sense, structure and the methods of measurement of social capital.

Defining the concept of social capital we follow the way how Carpenter (2002) defines the primitives of social capital: "... the primitives of the concept of social capital are those characteristics of individuals including trust, trustworthiness, reciprocity, generosity and the propensity to cooperate in social dilemmas that make economic activity possible when contracts are hard to enforce" (Carpenter, p. 119). This definition reflects the main characteristics which, as mentioned above, can stand both for the preconditions and consequences of high level of social capital.

We will use survey and experimental methods to measure the level of social capital in Sumy region. According to Carpenter (2002) these methods are complements to each other, they offset the drawbacks of each other and thus their combination can give the most reliable results in the analysis of social capital.

As a survey method we will use the questionnaire designed based on the Integrated Questionnaire for the Measurement of Social Capital worked out by the World Bank, The World Values Survey, The European Social Survey, and The Social Capital Question Bank, which is based on the Office for National Statistics survey matrix. We designed the questionnaire taking the specificity of Ukrainian communities into account. Eight components are considered in our questionnaire: traditions of the community; information and communication; empowerment and political action; trust; solidarity and inclusion; general norms; collective action and cooperation; and general characteristics of the community which also include information on groups and networks and the quality of life in the community. Specification of these components will allow us to understand the structure of social capital. We are planning to disentangle the determinants, dimensions and results of social capital using factor analysis.

The survey method, first, will allow us to double check the results of planned economic experiment. Second, the public good game, which we are going to use as an experimental method, will not allow us to measure such important social aspect as the ability to interact with the authorities. The game captures just the interaction between the community members. However the survey contains the set of questions related to interaction with the governance. The questionnaire also includes the questions, which ask respondents to define the changes of certain issues over time. It is important since we will be able to see whether the social capital changes over time and to analyze the trend of changes for different communities, and then to choose the communities with similar trend for comparison. We are already conducting a survey.

Along with the survey, we are planning to use the experimental method. The experimental method will allow us to reflect real life situation and to overcome the subjectivity of the survey method. Carpenter (2002) has identified four types of the experiments which can be used to measure the level of social capital: the trust game which can be used to measure the level of trust and trustworthiness; the ultimatum game which measures reciprocity; the dictator game which measures altruism; and the public good game which measures the ability to cooperate. We are going to use one of these types of the games.

To conclude we should say that the research will allow us to understand sense, structure and the methods of measurement of such complex concept as social capital. It is important because high level of social capital can provide a strong social background for sustainable development of communities.

1. Carpenter, J.P. Measuring social capital: Adding field experimental methods to the analytical toolbox, forthcoming in Sunder Ramaswamy,
2. Johnatan Isham, and Thomas Kelly, eds, Social Capital, Economic Development and the Environment (Edward Elgar), 119-135.

МОДИФИКАЦИЯ МОДЕЛЕЙ ПРОИЗВОДСТВА И ПОТРЕБЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ КОНЦЕПЦИИ «ЗЕЛЕННОГО РОСТА»³

д.э.н., проф. **Потравный И.М.**

Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова, г. Москва,
Россия

В преддверии саммита ООН по устойчивому развитию «Рио+20» в Рио-де-Жанейро в июне 2012 г. многие страны, ученые и специалисты обсуждают стратегии и модели развития, отвечающие требованиям гармонизации

³ Работа выполнена при финансовой поддержке гранта Российского гуманитарного научного фонда (РГНФ), проект №12-02-00178а, проект №12 -02-00225а.

экологических, экономических и социальных интересов и потребностей общества. Как известно, в Декларации Рио-де-Жанейро (1992 г.) указывалось, что для того, чтобы добиться устойчивого развития и более высокого уровня жизни, государства должны уменьшить и исключить не способствующие устойчивому развитию модели производства и потребления [1]. К сожалению, за истекший 20-летний период особого прорыва в этом направлении не произошло. Наоборот, наряду с расточительной системой природопользования, истощением отдельных видов природных ресурсов, ухудшением качества жизни населения появляются новые вызовы и проблемы, связанные с климатическими изменениями, обеспеченностью продовольствием, чистой водой, энергией и др. [3].

Как показывает анализ, одним из направлений решения данной проблемы является переход на принципы «зеленой экономики» и радикальное изменение модели общественного производства и потребления [2]. По мнению ряда экспертов, переход человечества к модели устойчивого развития требует новой, «зеленой» революции, а также интеграции экологических проблем в более широкий круг экономических и социальных вопросов. Как следует из доклада Группы высокого уровня по глобальной устойчивости (GSP), который представлен ООН в начале 2012 г. «приходит время второй «зеленой революции» – вечнозеленой революции». Данная Группа была сформирована в августе 2010 года генеральным секретарем ООН и состоит из представителей Финляндии, ЮАР, Австралии, Японии, США и России.

Для реализации принципов «зеленой» экономики, обеспечения устойчивого развития и искоренения бедности требуется новое «озеленение» для чего необходимо осмыслить новую взаимосвязь между продовольствием, водными ресурсами и энергией и не рассматривать их в качестве разрозненных элементов. Такой подход позволит вдвое повысить производительность, в том числе и урожайность, но при этом резко сократить потребление ресурсов, избежать дальнейшей утраты биоразнообразия, эрозии поверхностного слоя почвы, истощения и загрязнения водных ресурсов за счет наращивания инвестиций в научные исследования и разработки. Очевидно, что реализуемые товары и услуги должны отражать стоимость всех природоохранных и социальных издержек в цене. Это важное условие, которое должно выполняться, поскольку без этого невозможно обеспечить понимание ценности природоохранных элементов.

Главным вызовом современности являются нерациональные модели общественного производства и потребления. Так, к примеру, с учетом роста численности населения планеты до 9 млрд. чел. к 2040 году спрос на ресурсы будет повышаться в геометрической прогрессии, и уже к 2030 году потребность в продовольствии увеличится не менее чем на 50%, в энергии – на 45%, в водных ресурсах – на треть. Тем самым без новой стратегии развития

невозможно будет обеспечить эти возрастающие потребности. Применительно к современным условиям хозяйствования речь идет не просто об устойчивом развитии, а о глобальной устойчивости развития. Это несколько более широкое понятие, которое включает не только природоохранные аспекты. Устойчивое развитие сегодня – это мир, в котором экономика обеспечивает улучшение благосостояния всех людей, способствует искоренению нищеты, уменьшению социального неравенства, обеспечивает рационализацию производства и потребления, при этом сохраняя климат, экосистемы, которые нас поддерживают. Разрыв или отдельное рассмотрение этих проблем приводит к замедлению движения по траектории устойчивого развития.

В качестве примера реализации принципов глобальной устойчивости можно назвать проект участие Республики Беларусь в посадке лесов на пустынных землях Ирана, которые никак не задействованы в экономике страны, поэтому рассматривается вопрос о возможности посадки лесов на этих территориях с использованием опыта белорусских лесоводов. На этой основе предполагается создание совместного лесохозяйственного предприятия с функциями заготовки и переработки древесины в целях дальнейшей реализации различных видов лесопродукции не только на иранском рынке, но и в других странах. Предполагаемый объем инвестиций в данное совместное предприятие ежегодно может составить 50 млн. долл. США.

1. Лукьянчиков Н.Н., Потравный И.М. Экономика и организация природопользования: учебник для вузов. 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 687 с.
2. Мотосова Е.А., Вега А.Ю., Потравный И.М. «Зеленая экономика»: энергоэффективность, инновации, модернизация// Современная экономика: концепции и модели инновационного развития. Материалы IV межд. научно-практ. конф. т. 2. – М.: РЭУ им. Г.В. Плеханова, 2012, с. 18-24.
3. Порфирьев Б.Н. Природа и экономика: риска взаимодействия (эколого-экономические очерки). – М.: Анкил, 2011. – 352 с.

ПОПРАВКИ В РОЗРАХУНКУ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ ТЕРИТОРІЇ

Приймєнко С.А.

Сумський державний університет

Забруднювач платить. Це правило діяло й має діяти. Через викиди в навколишнє середовище забруднюючих речовин страждають не лише реципієнти, визнані багатьма авторами раніше, але й сам забруднювач, який несе економічні збитки в якості прискореного зношення основних фондів, виплат лікарняних листів своїм робітникам, зменшення рівня основного капіталу через виплати за викиди в межах та понад ліміти та інше. Отже, за

впливом на об'єкти сприйняття еколого-економічні збитки можна класифікувати наступним чином:

- аутозбиток ($Y_{\text{ауто}}$) – це вид еколого-економічного збитку, який наноситься самостійно підприємством-забруднювачем тому ж самому підприємству-забруднювачу (сам собі);

- винесений збиток ($Y_{\text{винес.}}$) – це вид еколого-економічного збитку, який наноситься реципієнтам, що розташовані в межах певної території з підприємством-забруднювачем, у результаті чого знижується якість фактору виробництва (від себе іншим);

- внесений збиток ($Y_{\text{внес.}}$) – це вид еколого-економічного збитку, який наноситься підприємству-забруднювачу від інших підприємств-забруднювачів, розташованих в межах певної території (собі від інших).

Таким чином, сумарний еколого-економічний збиток від господарської діяльності підприємства може бути представлений у вигляді формули 1.

$$Y_{\text{підпр.}} = Y_{\text{ауто}} + n \cdot Y_{\text{винес.}} + n \cdot Y_{\text{внес.}} \quad (1)$$

де n – кількість підприємств-забруднювачів, розташованих на одній території з даним підприємством-забруднювачем, які впливають на якість його фактору виробництва або сприймають забруднення на власний фактор виробництва.

Особливістю розрахунку сумарного еколого-економічного збитку від господарської діяльності підприємства-забруднювача щодо внесеного та винесеного збитків є те, що підприємство може впливати на певні фактори виробництва, у той час коли вони на нього ні. Так, наприклад, діяльність Сумської ТЕЦ негативно впливає на якість такого фактору виробництва, як навчальні заклади: захворюваність викладачів та учнів, витрати на медичне обслуговування, заходи індивідуального застереження від забруднення довкілля (фільтри для води) та інше. У свою чергу вплив навчальних закладів на фактор виробництва ТЕЦ дорівнює нулю.

Еколого-економічні втрати від господарської діяльності певного підприємства розраховуються за формулою 2.

$$И_i = \sum B + Y_{\text{ауто}} + Y_{\text{винес.}} \quad (2)$$

де $И_i$ – еколого-економічні втрати i -го підприємства, грн.;

B – сума еколого-економічних витрат підприємства на заходи екологічного спрямування, грн.

Сумарні еколого-економічні втрати території мають бути розраховані з урахуванням як внесених, так і винесених екологічних збитків. Територіальний розрахунок здійснюється в межах певної території, залежно від масштабу забруднення: міста, району, області, країни.

$$I_{\text{тер.}} = \sum B_i + \sum Y_{\text{зуро}} + \sum Y_{\text{внес.}} + \sum Y_{\text{винес.}} \quad (3)$$

У розрахунку суми винесених і внесених екологічних збитків для певної території потрібно враховувати, що величина винесених витрат підприємства x на підприємство y і величина внесених витрат підприємством y від підприємства x є одна і та ж величина, тобто:

$$Y_{\text{внес.}x,y} = Y_{\text{винес.}y,x} \quad (4)$$

Тоді еколого-економічні втрати території мають бути розраховані за формулою 5:

$$I_{\text{тер.}} = \sum B_i + \sum Y_{\text{зуро}} + \sum Y_{\text{внес.}} \text{ або } I_{\text{тер.}} = \sum B_i + \sum Y_{\text{зуро}} + \sum Y_{\text{винес.}} \quad (5)$$

Отже, ефективність впровадження екологічних заходів на території має вигляд:

$$e = \frac{\Delta P}{I_{\text{тер.}}} \quad (6)$$

де e – показник еколого-економічної ефективності впровадження екологічних заходів на території;

ΔP – виручка території від впровадження еколого-спрямованих заходів на підприємствах, які функціонують на даній території, грн.;

$I_{\text{тер.}}$ – сума еколого-економічних втрат підприємств, які розташовані на території, грн.

ПРІОРИТЕТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

к.е.н., доц. **Пробойв О.А., Кривко О.Р.**
Івано-Франківський інститут менеджменту ТНЕУ

Русійним чинником соціально-економічного розвитку міста залишається інвестиційна діяльність. Економічна криза внесла свої корективи у розвиток підприємницької діяльності міста та наклала певні обмеження на поступлення інвестицій в його економіку. Однак, місто вже переступило критичний поріг і у 2011-2012 рр. економіка характеризується позитивною динамікою залучення інвестицій, в т.ч. іноземних, що виступає підтвердженням виходу промисловості міста із стагнації (рис.1).

Так за 2010 рік в економіку міста надійшло 20,4 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій у формі грошових внесків та майна [3, с.5] (рис.2).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій станом на 1 січня 2011р.

склав 113,7 млн. дол. (20,9% загальнообласного показника), а з врахуванням позичкового капіталу – 184,4 млн. дол. США. У розрахунку на одну особу населення надійшло 477,6 дол. США (по області – 393,9 дол.).

Структура вкладених інвестицій в основний капітал по галузях за 9 м.2010р.

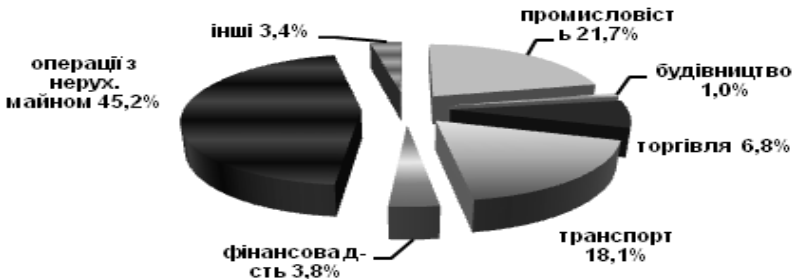

Рис.1. – Структура інвестиційної діяльності Івано-Франківська у 2010р.

Інвесторами виступили 41 країна світу, основні з них – нерезиденти Польщі (52 млн. дол., або 45,% загального обсягу інвестицій), Італії (15,8 млн. дол., або 13,9%), Віргінських Островів, Британських островів (12,1 млн. дол., або 10,6%), Сполученого Королівства (4,6 млн. дол. або 4%), на які припадає 87% обсягу прямих іноземних інвестицій.

Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку міста, млн.дол.США

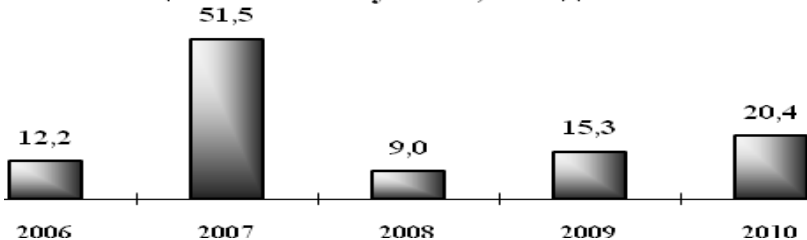

Рис.2. – Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку Івано-Франківська

Однією із суттєвих проблем, які негативно впливають на виробничу діяльність місцевих виробників продукції, залишається неповернення з державного бюджету податку на додану вартість, зокрема підприємствам з іноземними інвестиціями: ТзОВ «Тайко Електронікс Юкрейн Лімітед» (близько 6,2 млн. грн.) та одного із найбільших виробників сухих яєчних продуктів в Європі ТзОВ «Імперево Фудз» (62 млн. грн.) [2,с.21].

З метою залучення в економіку м. Івано-Франківська внутрішніх та зовнішніх інвестицій, покращення інвестиційного клімату, розроблена комплексна програма розвитку інвестиційної діяльності м. Івано-Франківська на 2011-2012 рр., в якій пріоритетне значення приділяється індустрії туризму.

Місто Івано-Франківськ у Карпатському регіоні займає одне з провідних

місць за рівнем забезпечення цінними історико-культурними та природним ресурсами, здатними генерувати значний туристичний інтерес для вітчизняних та іноземних подорожей [1,с.38].

У місті функціонують понад 95 СПД, які займаються туристичною діяльністю, серед них 15 турсператорів та 80 туристичних агенцій, які надали туристичні послуги понад 25 тисячам туристів та 30 тисячам екскурсантів, що у порівнянні з 2009 роком характеризується приростом до 3-4%. На 01.01.2011р. на території міста Івано-Франківська працює 23 готелі та мотелі, які спроможні розмістити понад 1200 туристів щоденно.

В Івано-Франківську проводиться масштабна реклама кампанія з метою вдосконалення туристичних можливостей міста, що пропагує місто як «Туристичні ворота в Карпати». Розробляється новий туристичний продукт «Велопарк 2011» з метою створення велосипедної інфраструктури на території парку ім. Т.Г.Шевченка, а також промоціювання велотуризму у місті. Ведеться робота над впровадженням нового екскурсійного маршруту «Підземелля старої фортеці». Розроблено та подано на конкурс посольства США проект «Відновлення україномовної меморіальної дошки на честь Віденської битви 1683 року», що дозволить розширити екскурсійну програму міста [1,с.39].

Впродовж останніх років у місті створено громадську організацію «Івано-Франківська туристсько-краєзнавча спілка», встановлено інформаційні карти-схеми на залізничному вокзалі, площі Ринок, вул.Незалежності, видано туристичний двомовний вказівник архітектурних пам'яток (вул. Галицька – Бельведерська).

Традиційним стало щорічне проведення фестивалю «Прикарпатський вернісаж», Міжнародного фестивалю ковальського мистецтва «Свято ковалів». Обидва заходи користуються великою популярністю серед гостей та туристів міста і включені до переліку основних туристичних заходів, які збільшують кількість туристів та популяризують місцеві промисли, культуру і мистецтво нашого регіону. У 2010 році вперше відбувся фестиваль «Свято хліба», основна мета якого полягала у співпраці та обміні досвідом хлібопекарських підприємств міста для створення нового атракційного заходу для мешканців, гостей й туристів.

Проте, на сьогоднішній день є ще ряд проблем, на які необхідно спрямовувати зусилля влади і керівників підприємств [1,с.40]. Важливою проблемою залишається нестача обігових коштів, високі кредитні ставки, наявність значних незадіяних виробничих площ і земельних ділянок, збільшення плати за землю, податкового навантаження, невпевненість потенційного інвестора в успішності співпраці з підприємствами міста та неготовність вкладати довгострокові інвестиції через нестабільну економічну й політичну ситуацію в державі, високий рівень оподаткування та зовнішньоторгових митних зборів, різкі та непередбачувані зміни у податковій

політиці.

Незважаючи на певні проблеми, які негативно впливають на розвиток міста Івано-Франківська, можна запропонувати шляхи покращення інвестиційного клімату: підвищити якість обслуговування в індустрії гостинності та громадського харчування, налагодити діяльність у сфері транспорту та зв'язку, фінансову діяльність, операції з нерухомістю, торгівлю, приділяти увагу сільському та лісовому господарству, підтримувати розвиток промисловості і будівництва у регіоні.

1. Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку міста Івано-Франківська на 2011-2015 роки // Івано-Франківська міська рада. – 2011. – №210-Х.
2. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємства України» №9202 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JF73M00L.html.
3. Законодавчі умови іноземного інвестування в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amb-ucraina.com/TEM/Ucraino/Zakoninvest.htm>.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Рожкова Є.Ю., Мирошниченко Д.
Сумський державний університет

Дослідження проблем розвитку агропромислового комплексу завжди знаходилося в центрі уваги економічної думки. Адже АПК є однією із стратегічно важливих галузей народного господарства України, так як сільське господарство є найбільшим і найважливішим сектором економіки, здійснює вплив на економічну стабільність держави. Слід відзначити, що особливе значення для розвитку української економіки в ринкових умовах має розвиток органічного виробництва в умовах міжнародної інтеграції. Актуальність даної теми пояснюється тим, що в період інтенсивного розвитку виробництва спостерігається зниження якості продуктів, не конкурентоспроможність вітчизняної продукції як на національному так і на світовому ринках. Все це негативно впливає на розвиток агропромислового комплексу України в перспективі його розвитку. Дані тенденції розвитку АПК зумовлюють доцільність удосконалення та розвитку органічного виробництва, необхідність звернення до практики західних країн щодо організації органічного виробництва.

Значний внесок в теоретико-методологічне обґрунтування даної теми, розроблення заходів щодо удосконалення розвитку органічного виробництва був зроблений такими вченими: Н. Внуков, П. Гайдуцький, С. Колотуха, Л. Мармуль, В. Осецький, В. Ситник та інші.

На сьогоднішній момент проблемними питаннями в організації органічного виробництва в Україні виступають:

1. Нестача інвестиційних ресурсів. Цей сектор агропромислового комплексу ще не набув достатнього рівня інвестиційної привабливості для інвестора через слабкий рівень розвитку виробництва, відсутність коштів на технологічне оснащення, модернізацію виробництва, слабку підтримку держави.

2. Існує невідкладна проблема створення власного органу сертифікації, який би надавав послуги вітчизняним виробникам органічної продукції та був би офіційно зареєстрований федерацією сільськогосподарського органічного руху.

3. Відсутність внутрішнього ринку органічних продуктів харчування. Практично вся продукція сертифікованих іноземними установами українських органічних сільгоспідприємств поставляється за кордон, адже нині там попит на неї значно перевищує пропозицію.

4. Недосконалість вивчення економічного потенціалу органічного виробництва, факторів його реалізації, переваг та передумов, які підсилюють реалізацію економічного потенціалу.

5. Обмеженість застосування існуючих науково-методичних підходів до обґрунтування напрямків розвитку органічного виробництва, зумовлена недосконалістю інформаційного забезпечення, неможливістю розроблення стратегічних планів у зв'язку зі значним рівнем ризику.

6. Не визначене питання щодо доцільності реалізації наявного потенціалу агропромислового комплексу за рахунок виробництва органічної продукції як для внутрішнього, так і для зовнішнього ринків.

Аналізуючи вищенаведені проблеми, ми вважаємо, що при формуванні ринку органічної продукції інвестиційна політика повинна починатися з розробки галузевої програми по основних видах продукції. Метою даної програми має бути пошук компромісів між інтересами виробника і споживача, заходів щодо регулювання попиту і пропозиції на органічну продукцію, встановлення прийнятних цін.

Важливим фактором та інструментом реалізації економічного потенціалу органічного виробництва є запровадження сертифікаційних знаків екологічного маркування. Однак, на сучасному етапі на ринку органічної продукції в Україні не розроблено та не створено економіко-правових передумов стимулювання та подальшого впровадження та регулювання органічного виробництва.

Встановлено, що експорт органічної продукції дає більший приріст для ВВП України, ніж експорт неорганічної продукції. У зв'язку з цим, ми пропонуємо поступове збільшення частки експорту органічного виробництва (на 25%), що дозволить досягнути додаткового економічного ефекту для національної економіки.

Вважаємо, що найбільш ефективним та дієвим напрямом управління розвитком органічного виробництва в Україні є розроблення короткострокових науково обґрунтованих планів з використанням економіко-математичного моделювання.

На нашу думку, для забезпечення економіко-правових умов розвитку органічного виробництва необхідно доповнити статті 5, 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» № 3771-12 від 23.12.1993» вимогами щодо відповідності торгової марки властивостям вироблюваної продукції, що покращить швидкість та якість інтеграції України у світовий економічний простір.

Дослідження проблем розвитку органічного виробництва в умовах міжнародної інтеграції має перспективи подальших досліджень, які будуть залежати від змін на законодавчому рівні, від ситуації на зовнішніх ринках органічної продукції.

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Сагер Л.Ю.

Сумський державний університет

Динамічною складовою організаційної структури системи управління є організаційні комунікації, від якості яких залежить ефективність комунікаційно-інформаційних процесів, комунікаційний клімат, що, в результаті, впливатиме на ефективність діяльності компанії в цілому.

Своєчасний аналіз організаційних комунікацій дозволяє виявити найбільш (найменш) інформаційно навантажені підрозділи й визначити характер взаємодії, яка зумовила встановлений рівень інтенсивності; оцінити ступінь оптимальності інформаційного обміну підрозділів усередині свого блоку й поза ним; виявити неформалізовані відносини керівництва й підлеглих; оцінити ступінь автономності діяльності кожного підрозділу; оцінити ефективність зворотного зв'язку між елементами структури управління; встановити ефективність комунікаційно-інформаційних процесів тощо.

Ряд дослідників пропонують використовувати методики оцінки ефективності внутрішніх комунікацій на основі анкетування працівників, менеджерів різних рівнів, різних ланок виробництва та управління. Так, наприклад, Суровцева К. пропонує визначати коефіцієнти адекватності менеджменту та згоди в колективі, зони єдності та полярності думок, які базуються на використанні спеціально розроблених анкетних опитувань. При цьому Мансуров Р. для оцінки якості організаційних комунікацій пропонує

використовувати визначення лояльності персоналу, але також на основі проведення анкетувань працівників різних рівнів.

Одним із підходів до визначення якості організаційних комунікацій є методики, що мають у своїй основі експертні оцінки різних показників. Так, Момот Т. та Кадничанський М. якість управління організаційними комунікаціями визначають як інвестиційний критерій, як ступінь задоволеності інвестора та інших зацікавлених учасників корпоративних відносин результатами діяльності підприємства на основі побудови агрегованого рейтингу якості корпоративного управління з урахуванням незалежної думки експертів.

При цьому окремо, так і у сукупності з експертними методами використовуються кількісні методики (табл. 1).

Таблиця 1 – Показники оцінки якості організаційних комунікацій

Автори	Показник	Формула розрахунку	Примітки
Івашова Н.В.	Інтегральний показник якості бізнес-комунікацій	$K = \sum_{s=1}^3 k_s$	<p>К₁ – показник дотримання системи ідентифікації; К₂ – показник інформаційної погодженості; К₃ – показник охопту каналів/інструментів</p> <p>Розрахунок даного показника є першим етапом при оцінці якості бізнес-комунікацій. Другий етап – оцінка економічної доцільності використання каналу або інструменту комунікацій</p>
Булдатов А.Н.	Показник оцінки якості корпоративно-го управління з точки зору захисту інтересів власників	$K_{\text{ит}} = (-)K_1 + (-)K_2 * (-)K_3 + (-)K_4$ <p>(узагальнений вигляд)</p>	<p>К₁, К₂- показники ефективності захисту інтересів власників відповідно в поточних доходах та у перспективних доходах; К₃ – показник ефективності захисту інтересів власників порівняно з іншими учасниками корпоративних відносин; К₄ – К₃ скорегований на частку акціонерного капіталу окремого власника</p> <p>На основі врахування всіх можливих варіантів поєднань показників ефективності захисту окремих власників передбачена побудова матриці оцінки ефективності корпоративного управління; потрапляння до відповідних комірок говорить про певний стан якості організаційних комунікацій і передбачає здійснення відповідних заходів для її підвищення/утримання існуючого рівня</p>
Шубін О.О., Сіменко І.В.	Якість організацій-них комунікацій	$Y_{\text{ок}} = f(K_{\text{шв}}, K_i)$	<p>К_{шв} – ступінь швидкості передачі інформації; К_i – здатність інформації задовольняти потреби процесу управління, пройшовши каналами передачі інформації</p> <p>Розрахунок даного показника – останній етап у процесі оцінки якості організаційних комунікацій.. Попередні 3 етапи передбачають розрахунок складових узагальноючих наведених показників</p>

Зокрема Шубін О. та Сіменко І. для підвищення об'єктивності оцінки якості організаційних комунікацій пропонують паралельно використовувати методіку, яка ґрунтується на сприйнятті експертами якості об'єктів оцінки (однак при цьому не можна відкидати певний суб'єктивізм респондентів) та кількісну (при цьому обмеженням є те, що не всі показники якості можна математично розрахувати).

Проте, для кожного окремого підприємства для оцінки якості організаційних комунікацій підприємства необхідне уточнення зазначених методик з корегуванням їх на специфіку організаційної структури, мети та стратегії підприємства. При цьому найбільш оптимальним є комплексне застосування як кількісних показників, так і методик, що базуються на думках експертів та думках споживачів.

1. Шубін О.О. Аналітична оцінка якості організаційних комунікацій / О.О. Шубін, І.В. Сіменко // Актуальні проблеми економіки №1(103). – 2010. – С. 175-184.
2. Мансуров Р.Е. Как оценить лояльность персонала компании / Р.Е. Мансуров // Управление человеческим потенциалом. – 2008. – 03.–С. 190-197
3. Момот Т. Про методи оцінки якості корпоративного управління / Т. Момот, М. Кадничанський // Економіка України. – 2007. – № 7. – С. 41-55

КОНЦЕПЦІЯ ЕКО-КОНТРОЛЛІНГА В УПРАВЛЕННІ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕМ

д.э.н., проф. **Садченко Е.В.**
Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова

Назначение учета природных ресурсов является оценка количества, качества и особенностей использования природных ресурсов в управлении природопользованием на уровне национальной экономики и предприятия. Проблему увязки управленческой информации в единое целое в рамках отдельно взятого предприятия решает эко-контроллинг. Инструментарий эко-контроллинга можно классифицировать по двум критериям – области применения и периоду действия. Одним из наиболее эффективных методов внедрения эко-контроллинга является поэтапное изменение информационных и управляющих потоков предприятия. В настоящее время на многих предприятиях существует необходимость в интегрированной методической и инструментальной базе для поддержки основных функций менеджмента и экоманеджмента – планирования, контроля, учета и анализа, координации различных аспектов управления бизнес-процессами. Однако только внедрение пусть и наиболее продвинутых программ не может способствовать созданию четкой картины функционирования хозяйствующего объекта.

Правильно сформированная и налаженная за действенностью система эко-

контроллинга образует качественную информационную базу на основе которой принимаются управленческие решения. Кроме того, достоверная и своевременная информированность руководителей предприятия позволяет предотвратить возможные негативные ситуации и их последствия, а для экологического управления является толчком для зарождения новых процессов стабилизирующих деятельность предприятия.

Эко-контроллинг, взаимодействуя с другими функциями управления, выступает в качестве инструмента осуществления не только обратной, но и прямой связи между субъектом и объектом управления. На предприятиях, охватывающих цикл принятия управленческих решений (план – организация – учет – контроль – анализ – регулирование), главным назначением является – ориентирование на внутренний эко-менеджмент. Это не только система сбора и обработки информации, а и система интерпретации, контроля и частично принятия управленческих решений по рациональному использованию природных ресурсов и охране окружающей среды или разработка их проектов. Главными объектами эко-контроллинга являются затраты, доходы, финансовые результаты предприятия, уже отображенные предварительно в финансовом учете. Однако затраты в эко-контроллинга перегруппировываются по их целевыми назначениям, то есть по видам продукции, стадиям производства, центрам ответственности, сферам деятельности и т.п.

Эко-контроллинг – это современная эколого-экономическая концепция управления предприятиями. В широком плане под эко-контроллингом следует понимать систему управления процессом достижения конечных целей и результатов деятельности предприятий. Задача эко-контроллинга изначально состоит в информационном обеспечении и поддержке руководителей предприятий, деятельность которых сориентирована на конечный эколого-экономический результат. Таким образом, эко-контроллинг включает в себя элементы принятия решения и обобщения информации. Между качеством управления и эффективностью производства существует прямая связь. Повышение качества управления способствует повышению эффективности производства, приводя к снижению затрат и повышению доли рынка.

Современный эко-контроллинг вытекает из классического разделения внутри предприятия на отделы: снабжения, логистики (организации), производственный, маркетинга и исследований, развития. Перед отделом эко-контроллинга стоит задача сбора информации со всех уровней принятия решений, централизованная ее обработка и, наконец, передача обработанной информации в соответствующие отделы предприятия или на другие уровни принятия решений в иерархии предприятия.

Для ведения учетной системы затрат большинство предприятий используют их распределение по центрами ответственности, при этом административные, общепроизводственные и сбытовые затраты

устанавливаются разными центрами ответственности. Административные затраты на предприятиях часто не зависят от производственных подразделений, так например, общепроизводственные, показывают затраты на управление предприятием. Но связь между данными видами затрат безусловно существует, например, рост объемов производства приведет к увеличению административных затрат и затрат на сбыт.

Важным фактором качественного функционирования системы эко-контроллинга на предприятиях является процесс бюджетирования, который должен включать в себя как элементы метода бухгалтерского учета, так и разные экономические и статистические методы.

Система эко-контроллинга основанная и дополненная процессом самоорганизации позволит предотвратить возможные кризисные явления своевременно и с наименьшими потерями.

РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ИННОВАЦИОННОМ РАЗВИТИИ РОССИИ

Сальникова О.В.

Пензенский государственный университет, Россия

В настоящее время развитые страны перешли на новый путь социально-экономического развития, в котором человеческий капитал приобрел качественно новое значение. Изменение структуры национального богатства в сторону увеличения доли невещественных элементов (научных достижений, уровня образования населения и качества здравоохранения) приобрело первостепенное значение для обеспечения устойчивого развития.

Анализ перспектив инновационного развития в России показывает наличие многих препятствий на этом пути. Недостаток высококвалифицированных работников считается одним из главных барьеров для развития наукоемкого производства, особенно в перспективе. Нередки случаи, когда научно-технический персонал и руководство заинтересованы в новых технологических решениях, а менеджеры отвергают инновации, отчасти из-за того, что опираются на устаревший образ мышления, отчасти из-за недостатка знаний, боязни ответственности и появляющихся рисков. Поэтому для осуществления инновационного развития России невозможно без инвестиций в человеческий капитал и повышение образовательного уровня всех работников.

Развитие человеческого капитала предполагает решение проблем здоровья, демографии и, конечно, науки, образования, инновационной сферы. Если инновационное развитие, развитие страны на основе человеческого

капитала окажется невозможным, то Россия действительно может утратить способность к исторической инициативе, в перспективе перестанет быть субъектом исторического процесса и превратится в объект дележа между центрами силы, имеющими на нее различные притязания [1].

Человеческий капитал в современной России нуждается для своего успешного приложения в росте интеллектуальности и инновационности всей среды, в укреплении новой культурной традиции, в рамках которой человек является ценностью, развитие его способностей является ценностью. Это относится к разным сферам жизнедеятельности – скажем, к области педагогических технологий, к области управленческих инноваций и, конечно, собственно к узко понимаемой инновационной сфере.

Следует отметить, что среди факторов, лимитирующих развитие общества, не последнее место занимают культурно-исторические традиции, которые могут быть благоприятными или неблагоприятными для каких-то явлений и процессов. Российские традиции находятся в непростых отношениях с интеллектуальным и инновационным развитием. Само российское общество все еще обладает явными признаками того, что характеризует «традиционные общества» – общества доиндустриальной эпохи, ориентированные на бесконечное самовоспроизводство в прежних формах. Такие общества с недоверием воспринимают всяческие новшества. Для таких обществ характерны столь привычные для нас мучения с «внедрением» научно-технических достижений в производство. Так же сложно, и даже еще сложнее, эти общества относятся к экономическим, социальным и политическим преобразованиям [2].

Оценки экспертов говорят о том, что увеличение человеческого капитала на один процент приводит к росту производительности труда на 3,81%. Это предполагает, что число лет обучения рабочей силы должно вырасти в среднем всего на полтора месяца. Это вполне посильная задача при соответствующей мотивации и возможности доступа к образованию. Высокий уровень национального богатства в передовых странах обусловлен, в первую очередь адекватным развитием человеческого капитала при низком уровне обеспеченности природными ресурсами, что определяет основное направление развития и критериальные подходы к оценке его эффективности. В этой связи меняются приоритеты в экономической и социальной политике. Если в краткосрочной перспективе социальные цели, эффективность, потребление и накопление находятся в определенном противоречии, то с позиций долгосрочной стратегии расходы на социальное развитие рассматриваются как высокоэффективные вложения в человеческий капитал, являющийся одним из ведущих факторов роста производства.

Таким образом, человеческий капитал в современных экономических системах является необходимым самостоятельным ресурсом и имеет важное значение для обеспечения национальной конкурентоспособности. Разработка

доктрины развития человеческого капитала, как основного фактора прогресса общества – требование сегодняшнего дня. Центром приложения главных усилий государства должен стать человек. Чем больше возможностей – образовательных, интеллектуальных, информационных и т.д. – будет иметь каждый член общества, тем выше интеллектуальный ресурс всей нации и государства, тем динамичнее темпы роста экономики, тем значительнее возможности общества.

1. Андреев В. Инновационное развитие экономики России в условиях глобальной конкуренции // социально-экономическое развитие России: новые рубежи, 2008. – С.114-127
2. Гвоздева Е., Штерцер Т. Человеческий капитал как фактор развития России // ЭКО, 2007, №7. – С.134-138.

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Семенюк О.М.

Хмельницький національний університет

В процесі виходу зі світової фінансової кризи і економічної нестабільності перед підприємствами постає безліч завдань, найважливішим з яких є перебудова системи управління та орієнтація на сталий розвиток.

Пошук оптимальних моделей управління сталим розвитком діяльності підприємств потребує формування економічного механізму організації виробництва на засадах інноваційної стратегії.

Існуючі підходи до організації виробництва та методи забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання не дозволяють здійснювати комплексне управління їх діяльністю в умовах турбулентності економічного середовища. Це обумовлює необхідність розробки цілісного науково – обґрунтованого підходу до формування економічного механізму організації виробництва на засадах інноваційної стратегії сталого розвитку.

Дослідженню проблематики сталого розвитку підприємства присвячені наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених як С.П. Азарова, В.А. Василенко, М.В. Радієвський, В.М. Чубай. Проте багато питань все ще залишаються поза увагою науковців.

Організація сталого розвитку виробництва на підприємстві на інноваційній основі можлива лише як сукупний результат поетапних системних перетворень, які охоплюють усі сфери людської діяльності: науку, освіту, культуру, виробництво, торгівлю, соціальні відносини і екологію. Пріоритетне значення мають інновації в сфері виробництва продукції і формування економічного механізму його організації [1].

Організація виробництва являє собою сферу бізнесу, пов'язану із створенням підприємства з випуску продукції високої якості (надання послуг) та її реалізації по конкурентоспроможних цінах, а також його ефективним функціонуванням на основі інноваційної стратегії, що дозволяє пришвидшити економічне зростання, регулювати отримання прибутку і підвищення заробітної плати працівників.

Інноваційна стратегія сталого розвитку підприємства являє собою програму оновлення продукції і технології її виготовлення на основі сучасних досягнень науки і техніки, нових методів управління виробництвом, які формують синхронний рух матеріальних, трудових і фінансових ресурсів і координують діяльність людей в процесі виробництва і реалізації продукції. Ця програма забезпечує економічне зростання за рахунок взаємодії трьох факторів виробництва: науки і техніки, економіки та фінансів, праці та заробітної плати, а відповідно, взаємозв'язок трьох ролі процесів розвитку: науково-технічного, інноваційно-інвестиційного та соціально-економічного. Це вимагає розробки рціонального економічного механізму організації сталого виробництва конкурентоспроможної продукції, який породжує ці процеси і регулює їх взаємозв'язок [3].

Відомо, що в основі економічного механізму організації виробництва лежать структурні ланки системи управління, що використовують різні методи, важелі і стимули для створення економічних та соціальних умов оптимізації розмірів підприємства, його виробничої потужності, зростання ефективності виробництва, поліпшення соціально-економічного становища працівників. Концепція формування економічного механізму організації сталого виробництва в цілому та ефективної системи управління підприємством зокрема полягає в тому, щоб створити оптимальні виробничі структури і гнучкі ланки управління, а також визначити взаємодію між ними, вибрати ефективні засоби і методи оплати праці працівників і прийняття вигідних рішень в процесі випуску та реалізації продукції з метою отримання максимальних фінансових результатів [2].

Отже, проблема стійкої організації виробництва конкурентоспроможної продукції на підприємстві і формування ефективного економічного механізму його управління може бути успішно вирішена при використанні ринкової моделі розвитку виробничої системи на інноваційній основі, що інтегрує компоненти технологічної, соціальної, економічної та екологічної сфери, а також ключові аспекти господарювання та їх взаємодії із зовнішнім середовищем. Модель розвитку повинна бути спрямована на забезпечення динамічного зростання економіки, покращення якості продукції, підвищення заробітної плати працівників підприємства при зниженні цін на товари.

1. Азарова С.П., Фирсова И.А. Формирование стратегии устойчивого развития предприятия сферы услуг на основе системы сбалансированных показателей. // Актуальные проблемы экономики и менеджмента предприятий сервиса и инновационные механизмы их решения: сб. ст. междунар. заоч. науч.-практ. конф.

/Тольятти: Изд-во ПВГУС, 2011.

2. Радиевский М.В. Бизнес-план. Техничко-экономическое планирование и обоснование финансовой стратегии предприятия: Методика и практ. рекоменд. / М.В. Радиевский. – Минск: Белпринт, 2000. – 264с.

3. Радиевский, М.В. Механизм управления инновационной стратегией предприятия / М.В. Радиевский // Наука и инновации. – 2009. – № 12. – С. 47.

СУЩНОСТЬ СТРАТЕГИИ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ

генеральный директор **Сорочайкин И.А.**

НП «Институт анализа экономики города и региона», г. Самара, Россия

Понятие стратегии управления персоналом появилось в странах Западной Европы как ответ на сложившиеся достаточно сложные экономические условия в начале 80-х г. на предприятиях этих стран. Создавшиеся условия диктовали необходимость дальнейшего развития теории управления, способствовали увеличению числа функций менеджмента, расширению области применения стратегического подхода в управлении персоналом. Однако, условия повышенного риска и неопределенности, которыми сопровождается переход к рыночной экономической системе в России, существенно отличаются от тех, к которым привыкли менеджеры в странах с более стабильными рыночными отношениями. Уникальность условий определяет характер задач, которые приходится решать управленцам в России. Одно из основных требований российского рынка — способность принимать нестандартные решения, поскольку единого шаблона действий не существует, из чего следует невозможность слепо перенять западный опыт. Наиболее сильные и жизнеспособные компании используют передовые технологии, имеют продуманные цели, высоко мотивированный и грамотный персонал, который практически отождествляет себя с компанией. Это гибкие, быстро и уверенно развивающиеся компании. Но вряд ли они добились успеха, копируя чью – то стратегию развития.

При переходе к рыночной экономике, задачи, стоящие перед российскими менеджерами, оказались гораздо труднее тех, которые стоят перед их западными коллегами. В России требуется не просто создать систему управления, которая бы отражала уже имеющийся уровень общественного сознания и ценностей, необходимых для развития рыночных отношений, а сначала сформировать сами ценности. Если в плановой экономике требования к работнику сводились к выполнению полученного задания в пределах установленных норм, то в условиях свободного рынка предприятие с таким подходом к управлению персоналом просто не сможет эффективно функционировать и производить конкурентоспособную продукцию. Стратегия разрабатывается, как правило, на высших уровнях руководства, а тактика – на уровне среднего звена, направлена

на выполнение краткосрочных задач и рассчитана на более короткий промежуток времени.

Однако растет и число предприятий, руководители которых осознают, что долгосрочную эффективность предприятия необходимо строить на принципах стратегического менеджмента. При стратегическом менеджменте необходимо планировать ресурсообеспечение деятельности по наиболее универсальным ресурсам. Одним из наиболее универсальных видов ресурсов являются кадры (люди). Целью кадровой стратегии является взаимосвязь стратегических планов предприятия с системой управления и развития персонала. Кадровый потенциал предприятия должен полностью соответствовать реализации его стратегических целей. Таким образом, появляется необходимость в управлении развитием человеческих ресурсов.

Построение системы управления человеческими ресурсами обусловлено тем, что реализация намеченной стратегии развития организации напрямую связана с соответствием качественных и количественных характеристик кадрового потенциала будущим потребностям организации. Вследствие этого возникает необходимость в определении кадровой стратегии и соответствующей ей кадровой политики, ориентированных на достижение организационных целей, в объединении стратегического и оперативного аспектов в работе с кадрами. Это позволит обеспечить реализацию важной задачи для руководства предприятия — возможность управлять человеческим ресурсом как любым другим.

Понятия «управление персоналом» и «управление человеческими ресурсами» существенно отличаются друг от друга. Управление человеческими ресурсами (УЧР) охватывает все решения, касающиеся регулирования отношений между персоналом и организацией. Это означает, что УЧР становится все более тесно связанным с главной стратегией предприятия. Из всех особенностей УЧР, которые отличают его от традиционного управления кадрами, самая фундаментальная — его интеграция в стратегию предприятия. Управление персоналом — это больше текущая оперативная работа с кадрами, а управление человеческими ресурсами включает привязку стратегии развития организации через разработку кадровой стратегии, формирование и осуществление рациональной кадровой политики к деятельности по управлению персоналом организации.

Постоянное усиление конкуренции и необходимость непрерывного совершенствования производства через внедрение новых технологий привели к выдвиганию на первый план фактора человеческих ресурсов. Персонал из дополнения к основной технологической составляющей производства превратился в главное действующее лицо этого процесса, а вложения в развитие персонала из статьи расходов превратились в одно из основных направлений инвестиций. Стало ясно, что эффект от инвестиций в основной и оборотный

капитал (закупка более современного оборудования, увеличение количества потребляемого сырья, расширение площадей) несопоставим с влиянием на размер прибыли таких же объемов финансовых вложений в программы по повышению квалификации персонала, мотивации и стимулированию проявлений инициативы на местах, привлечению внешних специалистов. В результате такого смещения акцентов изменился и подход к организации управления персоналом, исходя из которого, можно выделить следующие направления изменений:

Таким образом, главной целью развития человеческих ресурсов (РЧР) является обеспечение организации хорошо подготовленными и мотивированными специалистами в соответствии с целями и стратегией предприятия. Организации, уделяющие внимание РЧР, отличаются более высокой эффективностью, близостью к рынку и степенью удовлетворения потребителей.

Зачастую цели компании отличаются некоторой двойственностью: для внешних наблюдателей и потребителей продукции компании, с одной стороны, и для ее собственных сотрудников — с другой. Цель предприятия по самой своей природе носит стратегический характер — это увеличение прибыли и расширение производства. В то же время цели работников, как правило, скорее тактические — это увеличение зарплаты, улучшение условий труда, справедливое отношение и продвижение по службе. Все остальные элементы развития необходимо выстраивать в соответствии со стратегическим планом, учитывая все сферы взаимодействия организации с работниками, органично вписывая их в общую стратегию предприятия, или скорее исходя из нее.

Следовательно, стратегический план управления персоналом — это составная часть стратегического плана организации. Его стержнем являются миссия и цели организации, на основе которых разрабатываются кадровая политика и кадровая стратегия, т.е. методы, которые в долгосрочной перспективе будет использовать подразделение управления персоналом. Под кадровой стратегией здесь следует понимать систему общих положений, идей, принципов и требований, определяющих все аспекты менеджмента персонала в организации. Ее разработка невозможна без интеграции между

На практике, как в России, так и за рубежом большинство предприятий ограничивается управлением персоналом, с точки зрения оперативного подхода. Учитываются только интересы собственников, отсутствует комплексность в реализации отдельных функций управления персоналом. Вероятно, внедрение в практику стратегического управления персоналом является важнейшей задачей менеджмента XXI века. Необходимой предпосылкой является переход на макроуровне к модели устойчивого развития, которая предполагает учет в экономических решениях экологически допустимых нагрузок.

В самой организации внедрение стратегического управления персоналом

дає величезний вииграш за рахунок отримання синергетичного ефекту. Сучасні дослідники відзначають, що для його отримання необхідно дотримуватися наступних умов:

- хороше розв'язання системи адаптації до зовнішнього та внутрішнього ринку праці;
- наявність гнучкої системи організації праці;
- використання систем оплати, побудованих на принципах взаємостороннього врахування особистого внеску та рівня професійної компетентності кожного працівника (особливу увагу слід приділяти оцінці та винагородженню працівника);
- високий рівень участі працівників та робочих груп у обговоренні проблем та прийнятті управлінських рішень;
- делегування повноважень підлеглим, що є найважливішим, і в той же час найскладнішим принципом управління персоналом;
- функціонування розгалуженої системи комунікацій, яка, як зазначалося вище, є інтегруючим фактором всієї моделі стратегічного управління персоналом.

Таким чином, стратегія управління персоналом може бути як підлеглою до стратегії організації в цілому, так і злитися з нею, утворюючи єдине ціле. Але і в тому, і в іншому випадку стратегія управління персоналом орієнтована на певний тип корпоративної стратегії.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сотник В.О.

Сумський державний університет

Результати дослідження робіт у напрямку створення комплексної системи індикаторів вимірювання ступеня розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) дозволили сформулювати загальні вимоги до систем індикаторів та індексів, які вимірюють різні аспекти впровадження ІКТ та ступінь розвитку технологій інформаційного суспільства: необхідність врахування максимального числа факторів та умов, від яких залежить формування інформаційного суспільства; доступність та прозорість індикаторів; сумісність і порівнянність показників для різних умов їх вимірювання, для різних країн їх застосування.

Тільки спільне виконання цих вимог дозволяє створити систему індикаторів, яка може бути використана в міжнародному масштабі і надасть

фахівцям кількісні характеристики розвитку інформаційного суспільства, які, у свою чергу, дозволять об'єктивно оцінювати і зіставляти поточний стан будь-якої країни світу, починаючи від найбільш розвинених країн і до найбільш відсталих.

Зазвичай для проведення порівняльного аналізу розвитку різних країн світу в напрямку інформаційного суспільства, економіки знань, застосовуються три основні системи індикаторів – індикатор технологічної оснащеності, прозорості комунікацій і індекс інформаційного суспільства.

Індикатор технологічної оснащеності інтегрує п'ять найбільш поширених приватних показників технологічної продукції, які охоплюють традиційно використовувані та найбільш необхідні сьогодні суспільству технологічні засоби: персональні комп'ютери, мобільні телефони, Інтернет, факси та телевізори. Індикатор прозорості комунікацій призначений для оцінки ступеня використання ІКТ в процесах взаємодії всіх категорій населення, бізнесу, підприємців і влади як між собою, так і в межах кожної з окремих категорій. Індикатор стану інформаційного суспільства (Індекс ІС) вимірює національні інформаційні можливості і інформаційний капітал. Основне завдання Індексу ІС полягає в тому, щоб допомогти країнам в оцінці свого положення по відношенню до інших країн і сприяти їх просуванню до перспективних ринків. У структурі Індексу в загальній складності враховуються 23 змінні, які в свою чергу розділені на чотири наступні групи: комп'ютерна інфраструктура, інформаційна інфраструктура, Інтернет-інфраструктура і соціальна інфраструктура.

Також досліджуються й інші індикатори: індекс інформаційної нерівності, готовності до мережевого світу, вимір економіки знань та ін.

ПРОМИСЛОВА НЕРУХОМІСТЬ. МОТИВАЦІЇ СТВОРЕННЯ ТА ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Струлев О.О.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

Промислова нерухомість є необхідним атрибутом забезпечення діяльності людини та існування громади в цілому. Вона забезпечує ведення виробничої, соціальної, громадської та комерційної діяльності, та є домінантною особистості та суспільства.

Нерозривний зв'язок об'єктів промислової нерухомості з земельною ділянкою, на якій розміщені будівлі або споруди, створює специфічні їх особливості, як товару промислового ринку відмінні від усіх інших товарів

представлених на ринку. Шляхом аналізу та узагальнення системи понять, що відображають істотні риси, ознаки, властивості, характеристики і проблеми, реально існуючі в економічній категорії промислової нерухомості, нами визначені основні або базові блоки парадигми промислової нерухомості: природа і мотиви створення; формування споживчої цінності; природа попиту.

Природу об'єктів промислової нерухомості визначають:

- індивідуальність та багатофункціональність;
- публічність та соціальність;
- капіталоємність та довговічність;
- економічна дуальність та дохідність;
- юридичний та правовий статус.

Мотивами створення об'єктів промислової нерухомості є розвиток техніки і технології та стан економіки і фінансів. Якщо розглядати широкий спектр об'єктів промислової нерухомості різного функціонального призначення, то з одного боку він обмежений об'єктами, створення яких мотивовано технічним і технологічним розвитком, а з другого – станом економіки і фінансів. В середині спектру будуть знаходитись об'єкти мотивовані в відповідних пропорціях обома факторами.

Як показали дослідження, потенційного споживача цікавить не просто – об'єкт нерухомості для розміщення в ньому відповідного спрямування виробництва або бізнесу, а можливість забезпечення їх успішного функціонування. Таку споживчу цінність ми визначили, як інтегровану споживчу цінність обумовлену основою споживчою цінністю об'єкту та важливими факторами впливу, які ніяким чином не можуть бути відокремлені від об'єкту. Оприлюднена інтегрована споживча цінність набуває статусу ринкових пропозицій об'єктів промислової нерухомості.

Вимоги до об'єктів промислової нерухомості потенційних споживачів, що формулюють ринковий попит мають дві складові: достатню – це вимоги до можливості розміщення в об'єкті промислової нерухомості виробництва або бізнесу відповідного функціонального спрямування, які забезпечуються безпосередньо об'єктом промислової нерухомості як фізичною субстанцією; необхідну – це вимоги до можливості ефективного ведення відповідного виробництва або бізнесу, які забезпечуються географічними, економічними, екологічними, соціальними та іншими характеристиками регіону, району та місця розміщення об'єкту промислової нерухомості, та оточуючого середовища. В комплексі ці вимоги є сформульованою метацінністю, тобто віртуальною споживчою цінністю визначеною потенційним споживачам і після їх оприлюднення набувають статус ринкового попиту на об'єкти промислової нерухомості.

Для успішного та стабільного функціонування такого складного та

специфічного господарського напрямку, як створення та реалізація об'єктів промислової нерухомості, необхідно спрямувати усі напрямки дій, відповідно до визначених факторів та конкретних господарських ситуацій, не лише менеджерів та маркетологів, а усіх працівників підприємств. Складність процесу полягає в тому, що фактори, які впливають на формування інтегрованої споживчої цінності, можуть бути позитивними для одного спрямування виробництва або бізнесу і негативні для іншого. Інтегрована споживча цінність є індивідуальною для кожного конкретного об'єкту і в той же час повинна бути багатофункціональною, для забезпечення можливості зміни його функціонального призначення в процесі довгострокового терміну існування.

Основою сталого розвитку повинна стати система тотального управління споживчою цінністю, яка має опікуватись станом споживчої цінності протягом усього періоду існування об'єкту, та є перехідним етапом до впровадження системи маркетингового управління. Маркетингова система управління, побудована на концепції соціально-відповідального маркетингу, може забезпечити сталий розвиток навіть в умовах кризових ситуацій але потребує високого рівня професіоналізму, єдності та узгодженості, в прийнятті управлінських рішень, усіма структурами компанії.

SUSTAINABLE RURAL TOURISM DEVELOPMENT IN LATVIA

Associate professor **Tambovceva T.T.**
Riga Technical University, Latvia

Environmental protection became a major issue in the 1990s after the introduction of the concept of sustainable development by the Brundtland Commission (World Commission on Environment and Development, 1987) in *Our Common Future*. This report was seen as an expression of the increasing environmental awareness toward the latter part of the 1980s. Tourism as an economic activity has an inevitable effect on the environment of the destination. The environment is often regarded as the major pull factor of tourist movements, contributing to the desirability and attractiveness of a tourist destination. As the environment is an indispensable asset to the tourism industry, the protection and conservation of environmental resources (which include natural, cultural and historic resources) are prime considerations for the tourism industry, upon which it depends as primary inputs in the production of the tourist output.

Rural tourism is still a comparatively new and growing part of rural economy in the Baltic countries. While celebrating the steadily growing numbers of tourists, it is a challenge now to maintain the appeal and attractiveness of the

countryside protecting the resources on which rural tourism product is based. How to do it?

The aim of the paper is to demonstrate the positive aspects of sustainable rural tourism and its added value potential as a rural development tool to rural tourism providers, municipalities and state agencies, NGOs and all those, involved in rural tourism organisation and management.

The paper identifies the impacts rural tourism and its related activities leave on environment, biological diversity, economical, social and cultural life, and characterises the positive and negative impacts.

Table 1 – Sustainability criteria – applying to serviced and self-catering accommodation establishments

General environmental information to guests	
1.	Provide guests with appropriate information about local nature, organic farming and local culture (<i>e.g. by a leaflets, guidebooks, guided trips etc.</i>)
2.	Provide guests with information on sustainable behaviour (<i>what they can do and what should not do to protect the surrounding nature and environment – e.g., not to disturb birds and animals, comply with fishing regulations, make bonfires only in designated places, etc.</i>)
Support of environment friendly agriculture	
3.	Locally produced food products are offered to tourists
Green building policy	
4.	Maximum use of environment and human friendly materials in case of new constructions or renovations.
5.	The landscape and regional architecture traditions are respected in case of new constructions or renovations.
Reduction of waste	
6.	Disposable tableware and other single use items are not used.
7.	Waste is disposed according to the local administrative regulations (<i>e.g. a contract with a waste management company</i>)
Active contribution to sustain cultural heritage	
8.	Traditional building techniques are respected in case of new constructions or renovations
Active contribution to local economy	
9.	Co-operation with local providers/services (food, souvenirs, production, etc.)
Improvement of environmental performance	
10.	Continuous attention to environmental impact of the establishment, improvement of environment and nature protection measures.

The list of sustainability criteria to be included in the rural tourism quality scheme was developed based on the following:

- state-of-art in rural tourism practice
- recommendations and experience of rural tourism and environmental

organisations

- indicators for sustainable tourism development in the Baltic Sea region

The criteria are integrated into rural tourism quality scheme Latvia run since 1994, with upgrades and improvements as necessary. This way the quality scheme serves as a tool to motivate rural tourism businesses to adopt sustainable practices. The sustainability criteria are simple enough to be achievable by a rural tourism business. At present, they are the first step towards the “Green Certificate”, the Latvian ecolabel for rural tourism accommodations, and then, possibly further to the “European Flower” ecolabel. The idea is that the sustainability criteria should be periodically revised and upgraded, according to the need.

The paper presents proposals on actions to prevent the negative impacts of tourism, describes the role and recommendable actions of state institutions, self-governments, NGOs and others involved with development of sustainable rural tourism. The paper gives arguments in favour of introduction of sustainability criteria into rural tourism quality scheme, and lists sustainability indicators for rural tourism accommodation sector.

To promote sustainable rural tourism products, the “Green Holidays” brand has been introduced. For better promotion, the products have been grouped around specialisations and are marked with pictograms in the printed promotional publications and the web site www.celotajs.lv:

The paper provides extended proposals for actions and measures by responsibility levels of stakeholders in environmental, social and economical sectors to reduce or prevent the negative impacts and facilitate the development of sustainable rural tourism:

Environment:

1. Rational use and management of natural and other resources
2. Measures to maintain biological diversity
3. Development of infrastructure
4. Environment friendly information
5. Promotion of ecolabelling
6. Administrative measures
7. Research, monitoring

Economy:

1. Privileges in entrepreneurship
2. Development of infrastructure
3. Support for specific rural tourism activities
4. Improvement of local economy

Social and cultural field:

1. Maintenance of national and rural traditions
2. Elimination of „disturbance factor” of the local community
3. Raising of environmental education and awareness
4. Co-operation facilitation

Integration of the principles of sustainable development into operations of rural tourism accommodation establishments provides economical effect, improves welfare, preserving of important natural values and biological diversity, which is one of the key tourism resources in rural areas. However, it has to be stressed that sustainable rural tourism development can not take place in isolation, without sustainable development of related rural sectors.

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

д.е.н., проф. **Телстов О.С., Сірік Ю.А.**
Сумський державний університет

Сучасний розвиток економіки України орієнтований на підвищення її конкурентоспроможності і обумовлює активізацію інноваційної діяльності, без якої стає неможливим здійснення прогресивних зрушень. Перехід нашої країни до ринкових відносин підштовхнув вчених та практиків до найретельнішого вивчення досвіду інноваційного розвитку економічно розвинених країн, пошуку шляхів та засобів, які дали б змогу забезпечити стабільно високий рівень добробуту населення нашої країни. Таке вивчення передбачає не сліпе копіювання та запозичення механізмів інноваційного розвитку економіки, а відбір ключових етапів реорганізації економічної сфери, що мають найбільший вплив на становлення інноваційного процесу.

Запорукою успішного економічного розвитку та ефективного функціонування держави є розвиток її окремих територій. Розвиток територій здійснюється з метою ефективного використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів і особливостей регіону для підвищення їх конкурентоспроможності у межах країни, підвищення рівня життя населення, подолання бідності тощо. Стимулювання розвитку окремих територій України проводиться для створення рівних умов динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, оптимізації їх спеціалізації у виробництві певних товарів та послуг. Вирішення економічних проблем сьогодення, які характеризуються як кризові, можливе лише шляхом оптимальної перебудови структури господарського комплексу, упровадження досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують інтенсивний розвиток суспільного виробництва, підвищення його ефективності і конкурентоспроможності. Одним із шляхів економічного розвитку депресивних регіонів України, до яких на даний відноситься Сумщина, є застосування кластерного підходу.

Основоположником кластерної теорії визнано професора Гарвардської школи Майкла Портера. Кластер (або пром. група) – це група близьких,

географічно взаємозалежних компаній і пов'язаних з ними організацій, які характеризуються спільністю напрямків діяльності у певному виді бізнесу й взаємодоповнюють один одного. Основними ознаками кластера є: максимальна географічна близькість, спорідненість технологій, спільність сировинної бази і наявність інноваційної складової.

На сьогодні в економічній сфері поряд з терміном «кластер» все частіше використовують поняття «угруповання», «об'єднання», «система». В їх основі лежать уявлення про об'єднання на різній організаційній основі виробничих, науково-дослідницьких, консультативних та інших підприємств і установ. Кластерні системи є втіленням унікальної комбінації наукових, виробничих і комерційних структур, що на основі використання переваг коопераційної взаємодії сприяють формуванню і ефективному використанню реальних конкурентних переваг окремих підприємств, галузей та національних економік в умовах посилення світового конкурентного протистояння.

У Сумській області кластерний підхід передбачений у будівельній, молочній, цукровій, туристичній та деяких інших основних напрямках спеціалізації регіону у рамках реалізації стратегії розвитку області на період до 2015 року «НоваСумщина-2015». Оскільки останні 20 років певною мірою відбувалася дезінтеграція економіки, уряд України і регіональна влада мають сконцентрувати свої зусилля не на підтримці окремих підприємств і галузей, а на розвитку взаємозв'язку між усіма учасниками ринку: державними, приватними секторами економіки та такими, що мають комунальну власність.

Розглянемо можливі варіанти кластеризації Сумської області. Наприклад, АТ «Насосенергомаш», що володіє одним з найпотужніших на території СНД науково-виробничим комплексом в області розробки і виробництва насосного обладнання, силових агрегатів і складних гідравлічних систем для різних галузей промисловості, енергетики, металургії, трубопровідного транспорту, водного господарства і ЖКГ, може відновити партнерські зв'язки з ВАТ «Цетроліт», яке і буде постачати на насосний завод необхідне литво. Позитивні результати будуть спостерігатися і від співпраці ВАТ «СМВО ім. Фрунзе» та сільгоспвиробників, які займаються тваринництвом. В Охтирці об'єднання зусиль компанії НГВУ «Охтирканафтогаз», що здійснює розробку нафтових і газових родовищ Сумщини, з охтирським підприємством «Нафтопромаш», який випускає устаткування нафтового машинобудування, також дасть позитивні результати для діяльності цих двох підприємств. Концерн «Укрросметал» може постачати обладнання для азотних установок, що дозволяють зберігати продукти тривалий час в овочесховищах, які будують підприємці на Сумщині.

Економічний розвиток будь-якого регіону залежить від рівня конкурентоспроможності його окремих суб'єктів економічної діяльності. Необхідним є створення таких промислових кластерів, які зможуть підвищити економічний розвиток певних галузей і територій та стимулювати інвестування в депресивні регіони.

ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗПОДІЛУ КОМУНІКАЦІЙНОГО БЮДЖЕТУ МІЖ ІНСТРУМЕНТАМИ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ

к.е.н., доц. **Троян М.Ю.**
Сумський державний університет

Загальна ефективність комунікаційної компанії серед інших важливих факторів безперечно залежить від оптимального розподілу комунікаційних витрат між елементами комплексу просування. Питаннями оптимального розподілу коштів комунікаційного бюджету між інструментами комплексу просування займалися вітчизняні та зарубіжні вчені. Однак у запропонованих ними підходах не враховується поведінковий вплив засобів просування, який в перспективі дає додатковий економічний ефект за рахунок зміни уявлень і поведінки споживачів.

Однак, ефективність проведення будь-якої комунікаційної компанії окреслюється двома складовими: 1). *економічною ефективністю*, що визначається як співвідношення між додатковим прибутком і комунікаційними витратами; 2). *психологічною ефективністю*, що характеризується ступенем впливу заходів просування на споживача. Причому психологічний вплив на покупця в довгостроковому періоді трансформується в економічну ефективність.

Для збільшення психологічної ефективності комунікаційної компанії ми пропонуємо під час розподілу коштів між інструментами комплексу просування враховувати сприйняття організацією-покупцем засобів просування відповідно до власних рівнів реакції на комунікаційний вплив за визначеного рівня залучення.

Знаходити оптимальний розподіл коштів бюджету просування запропоновано залежно від коефіцієнтів пізнавальної Rc та емоційної Ra можливостей сприйняття комунікаційного впливу, що розраховують як відношення пізнавальної та емоційної часток реакції до поведінкової при прогнозованому рівні залучення:

$$Rc = \frac{C'}{B'}, Ra = \frac{A'}{B'}. \quad (1)$$

Для найкращого сприйняття комплексу просування здатність

комунікаційного впливу виробника повинна відповідати можливостям сприйняття комплексу просування підприємством-споживачем. Забезпечувати таку відповідність запропоновано на основі розрахунку коефіцієнта пізнавального Q_c та емоційного Q_a впливу комплексу просування:

$$Q_a = \frac{\sum_{i=1}^n E a_i}{\sum_{i=1}^n E b_i}, \quad Q_c = \frac{\sum_{i=1}^n E c_i}{\sum_{i=1}^n E b_i}, \quad (2)$$

де $E c_i = c_i f(x_i)$, $E a_i = a_i f(x_i)$ та $E b_i = b_i f(x_i)$ – сукупний вплив засобів просування на кожній із стадій процесу ухвалення рішення: когнітивній, афективній та конативній; c_i , a_i та b_i – пізнавальна, емоційна та поведінкова частки впливу i -го засобу просування; x_i – кількість комунікаційних одиниць i -го засобу просування, од., $i=1..n$; n – кількість запланованих засобів просування, од.

З метою оптимального сприйняття комплексу просування кожні R_c та Q_c , а також R_a та Q_a повинні належати одному з $m=1..6$ інтервалів розробленої шкали визначення значення реакції (реакція не виражена, виражена слабо, реакція незначна, помірна, достатня та реакція виражена надмірно). Шкала інтервалів розроблена на основі принципу Парето (20/80), та шкали, що її використовують в АВС-аналізі (50/80/100).

Оптимізувати розподіл бюджету просування між інструментами комплексу дозволяє удосконалена математична модель:

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum_{i=1}^n r_i x_i \rightarrow \max, \\ x_i \leq u_i, \\ x_i \geq 0, \\ \sum_{i=1}^n d_i x_i \leq D, \\ R_{a_m}, Q_{a_m} \in [R_{a_m}^{\min}; R_{a_m}^{\max}], \\ R_{c_m}, Q_{c_m} \in [R_{c_m}^{\min}; R_{c_m}^{\max}], \end{array} \right. \quad (3)$$

де r_i – охоплення аудиторії засобом просування, кількість контактів; d_i – вартість комунікаційної одиниці засобу просування, грн; D – бюджет просування, грн; u_i – обмеження обсягу засобу просування в даному носіїві; m – номер інтервалу шкали відношень рівнів реакцій, $m=1..6$.

Застосування даної моделі з використанням пакета аналізу MS Excel дозволило оптимізувати розподіл комунікаційного бюджету інноваційного продукту (бачка-теплообмінника для комплектації тандемних та подвійних торцевих ущільнень ТОВ „КБ УКРСПЕЦМАШ”) між інструментами комплексу просування з урахуванням поведінкових особливостей засобів комплексу та можливостей їх сприйняття споживачами, а саме: рекламно-

інформаційна поліграфія – 8,98% в оптимізованому варіанті (порівняно з 4,93% у базовому), реклама в технічних фахових журналах – 45,4% (78,72 % базове), виставки, демонстрації – 10,9% (10,84%), Інтернет-засоби – 27,51% (5,49%). Крім того, запроваджені інструменти прямого маркетингу – 7,22%. Результати застосовано до управління просуванням промислового продукту на ринку, що дозволило заощадити на залученні одного покупця 36% бюджету просування від базового варіанта, при цьому кількість охоплення підвищилася з 38450 осіб до 70600 осіб, кількість реалізованих виробів зросла із 43 до 67 шт. за 1 рік за умови неперевищення бюджету.

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПІСЛЯКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

к.е.н., доц. **Фісуненко П.А.**, к.е.н., доц. **Дугінець Г.В.**
ДВНЗ «ПДАБА», м. Дніпропетровськ

За сучасних умов практично всі організації і компанії відчувають проблеми, пов'язані з фінансовою кризою, яка здатна порушити стабільність їх функціонування. Тому у контексті подолання післякризових явищ і диспропорцій в економіці регіонів України особливого значення набувають питання розвитку підприємництва. Саме формування малого та середнього класу стає стратегічним завданням підвищення політичної, економічної та соціальної стабільності в українському суспільстві. Вирішення цього завдання вимагає створення сприятливих правових та економічних умов для інтенсивного розвитку малого та середнього підприємництва, яке сприяє формуванню ринкової структури економіки і конкурентного середовища, оподаткованої бази для бюджетів усіх рівнів, та знижує гостроту безробіття.

Розгортання кризових процесів у 2008 р. з наступним переходом української економіки до депресивного стану в 2009 р. мало руйнівний вплив на умови ведення малого та середнього бізнесу [5]. Економічна криза призвела значною мірою до фінансової неспроможності окремих як великих, так і малих організацій. До проблем малих підприємств, які призвели до такого стану, відносяться:

- високий рівень дебіторської та кредиторської заборгованостей;
- неадекватні дії з адаптації до процесів підвищення цін;
- переважна орієнтація на внутрішній ринок, що підвищує ступінь залежності від кон'юнктурних перепадів цін на різні товари та послуги.

В умовах кризи зниження платоспроможного попиту на внутрішньому ринку на товари і послуги українських підприємств справило значний

негативний вплив на їх діяльність [1]. Так, скорочення попиту призвело до скорочення обігових коштів, що в свою чергу змусило організації скорочувати витрати за рахунок зменшення обсягу випуску продукції, призупинення планів власного розвитку та розширення діяльності. Значна кількість підприємств не в змозі була впоратися з такою ситуацією, у зв'язку з чим зросла кількість збанкрутілих підприємств [3].

Згідно інформації, яка надходить до Державного департаменту з питань банкрутства, протягом 2010 року порушено 14 509 справ про банкрутство підприємств різної форми власності, тоді як у 2009 році ця кількість складала 15642 справ, тобто на 7,81 % більше [2].

За даними аналізу, в 2002-2010 роках та трьох кварталів 2011 р., чисельність збиткових підприємств скорочувалася, починаючи з 2003 року, і суттєво зростала, починаючи з 2008 року. Найнижча чисельність збиткових підприємств спостерігалася в 2007 році – 32,5 %. Тобто, негативний вплив фінансової кризи на фінансовий результат діяльності підприємств почав відчуватися ще в 2008 році, що і призвело до різкого зростання банкрутств у 2009 році. В 2010 році взагалі по Україні кількість збанкрутілих підприємств зменшилась, але в деяких регіонах спостерігалось позитивна динаміка банкрутств.

Також слід зазначити, що регіони з меншою питомою вагою промислових підприємств, також мають менше передумов для зростання чисельності підприємств-банкрутів на своїй території. Таким чином, динаміка банкрутств у регіонах України істотно збільшилася у період кризи. Характерною особливістю слід відзначити зростання кількості державних підприємств-банкрутів. Одночасно збільшується кількість підприємств, що отримують збитки від своєї діяльності, а отже мають передумови для банкрутства в майбутньому. На сьогодні до таких підприємств передусім відносяться ті, що працюють у промисловості та будівництві. Водночас підприємства сільського господарства мають менше збитків, а отже і менший ризик банкрутства.

Звичайно, є приклади успішного розвитку малого підприємництва, зокрема у високотехнологічній ІТ-індустрії. Так, за даними журналу «Кореспондент» [6], вітчизняні програмісти стрімко розвиваються та завойовують міжнародні ринки, і навіть за світової кризи приносять національній економіці значні доходи. Замовниками українських програмістів виступають такі корпорації, як Google, Microsoft, IBM. Перевагою вітчизняних фахівців вважається достатньо високий рівень технічної освіти і висока майстерність програмних інженерів. На думку підприємців, перепони для подальшого розвитку – це, по перше, неефективна державна політика стосовно підприємництва, та, по друге, міжнародна конкуренція. І якщо в конкурентній боротьбі наші підприємці мають багато

шансів перемогти, то загальний «підприємницький» клімат в країні потребує значного покращення з боку держави.

Зазначимо, що розвиток підприємництва може та має стати для України одним із основних засобів подолання економічної депресії та відновлення зростання на засадах якісної модернізації економіки. Але без державної підтримки цього не відбудеться. З нашої точки зору, посилення державної підтримки суб'єктів малого підприємництва може здійснюватися через формування та використання регіональних гарантійних фондів, покликаних забезпечити спрощення доступу суб'єктів малого підприємництва до кредитних послуг найбільш надійних кредитних організацій, що пред'являють високі вимоги до фінансової прозорості позичальників та економічної надійності інвестиційних проєктів.

Також одним з важливим інструментом державної підтримки малого підприємництва є система державних замовлень, що дозволяє забезпечити суб'єктам господарювання гарантований ринок збуту, прискорити процес накопичення капіталу, а отже, розширити виробничі потужності, модернізувати обладнання, підвищити їх конкурентоспроможність. Разом з тим, перспективність сектору малого підприємництва в сучасній українській економіці не слід розглядати лише як чергову кампанію в системі антикризової політики Уряду України. Саме малі і середні підприємства можуть стати основою ринкових структур у багатьох галузях, забезпечуючи перелив інвестицій у високотехнологічні виробництва, тим самим, забезпечити структурну перебудову економіки українських регіонів.

Враховуючи проблеми розвитку малого підприємництва, можна прийти до висновку, що подальший розвиток і вдосконалення всієї системи державної підтримки малого підприємництва стає ключовим фактором його успішного розвитку. Важливість розвитку малого підприємництва передбачає комплексне вирішення наступних проблем:

- координацію діяльності всіх структур державної підтримки малого підприємництва, в тому числі на регіональному та муніципальному рівнях;
- забезпечення малого підприємництва фінансовою підтримкою, адекватною його потребам і за доступністю, і за обсягом, і за термінами, що можливо при об'єднанні зусиль як держави, банківського сектору, так і представників малого бізнесу;
- реалізацію селективного підходу в застосуванні заходів державної підтримки суб'єктів малого підприємництва відповідно до сфери його функціонування, а саме – обробна промисловість, включаючи сферу НДДКР і високотехнологічні виробництва, що вимагають застосування податкових, фінансових заходів та системи державного замовлення у першочерговому порядку.

за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2009. – 142 с.

2. Офіційний сайт державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Пекна Г. Б. Загрози національній економічній безпеці в умовах відкритої економіки / Г. Б. Пекна // Вчені записки Ун-ту екон. і права «Крок»: зб. наук. пр. – К.: Ун-т екон. і права «Крок». – 2008. – С. 138–145.

4. Развитие предпринимательства в регионе ЕЭК ООН. Опыт стран в снижении барьеров на пути развития предприятий. – Нью-Йорк, Женева: Европейская экономическая комиссия ООН, 2008. – 74 с.

5. Гулько Л.Г. Аналіз сучасних тенденцій банкрутства підприємств // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.confcontact.com/2010spec_tezi/ec_gulko.htm

6. Корреспондент: Украинские программисты стремительно отвоевывают международные рынки // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/web/1312476-korrespondent-ukrainskie-programmisty-stremitelno-otvoevyayut-mezhdunarodnye-rynki>

ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ У ЦИКЛАХ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ: «ПОСТ-КІОТСЬКІ» ПЕРСПЕКТИВИ

проф. Хлобистов Є.В., Трофимчук В.О.

ДУ «Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ», м. Київ

Для України пріоритетним питанням сьогодення є створення національного вуглецевого ринку та наступне його об'єднання із світовою системою торгівлі викидами, зокрема – європейською. Розвинуті країни готові взяти на себе підвищені зобов'язання та організувати фонд швидкого фінансування подолання наслідків зміни клімату, який розпочне діяти вже в 2011 році. Ще один фонд («Зелений») з 2012 року фінансуватиме передачу технологій і розвиток потенціалу в країнах, що розвиваються. Перший фонд – 30 мільярдів доларів, другий фонд – 100 мільярдів доларів. Однак, розвинуті країни при цьому вимагають прозорості у використанні даних коштів, а також зобов'язань країн, що розвиваються, щодо використання стандартів моніторингу, перевірки та звітності в рамках тих заходів, які будуть реалізовуватися за рахунок коштів фондів.

Підкреслимо, що майже 50% одиниць скорочення викидів, досягнутих в результаті реалізації проектів спільного впровадження в світі з початку дії першого періоду Кіотського протоколу мають українське походження. Крім того, Україна продала понад 56 млн. одиниць встановленої кількості (56 млн. тонн CO₂-екв), а також 13,5 млн. одиниць скорочення викидів (ОСВ), що перевищує 50% усіх випущених у світі ОСВ. Всі отримані кошти вкладаються у проекти, що скорочують викиди парникових газів. Зокрема, зареєстрованими проектами спільного впровадження до кінця 2012 року передбачено скорочення викидів парникових газів на 172 млн. тонн CO₂-екв. Чітко визначено статус країн з перехідною економікою, котрі добровільно можуть робити внески. «Ці внески, скоріш за все, будуть не фінансовими, а

технологічними. Наприклад, ми можемо впроваджувати технології, які в нас є в Україні, зокрема технології із виробництва біопалива, в інших країнах. Переговорний процес буде продовжено, враховуючи, що країни з перехідною економікою, потребують передачі нових технологій і фінансової підтримки». Хоча наразі це лише проект документу, але навіть задля цього українські урядовці проводили кропітку роботу і в Бонні (Німеччина), і в Тяньжині (Китай) під час сесій робочих органів, аби забезпечити наявність цієї позиції в остаточному документі.

Україна принципово відстоює статус країн з перехідною економікою, закріплений у Рамковій конвенції ООН про зміну клімату та Кіотському протоколі до неї і буде послідовно та цілеспрямовано просувати цю ідею у наступній кліматичній угоді з довгострокового співробітництва. При цьому країни з перехідною економікою претендуватимуть на отримання міжнародних ресурсів для залучення низьковуглецевих технологій та розвитку потенціалу. Програма щодо участі у Кіотському протоколі є важливою складовою системи економічної безпеки держави. Ця фінансово ефективна угода дає змогу модернізувати інфраструктуру житлово-комунального господарства та промислових підприємств за зарубіжні кошти, які не потрібно повертати. Недостатня прозорість процедури одержання та виділення коштів, наявність багатоступеневої системи прийняття рішень, недостатня інформованість зацікавлених реципієнтів – бізнесу, місцевого самоврядування та громадськості створює підґрунтя для корупції та нецільового використання коштів.

Україна та інші пострадянські країн зазнали економічної кризи 90-х років, що призвело до падіння виробництва і, відповідно, обсягу викидів парникових газів. На сьогоднішній день обсяг викидів парникових газів в Україні майже вдвічі нижче за 1990 рік, який взятий за точку обліку і дозволяє не змінюючи технології розвивати виробництво та продавати квоти. Звичайно, розвинені країни вважають таку позицію пострадянських країн неприйнятною, що є однією з наріжних суперечок. Виходячи з тенденцій останніх двох років існує ймовірність, що Кіотський протокол продовжений не буде. Розвинуті країни ідеологічно та політично не можуть відмовитись від Рамкової конвенції ООН щодо змін клімату, але економічно їм недоцільно продовжувати Кіотський протокол, де базовим для відліку є 1990 рік. Протилежної позиції – взяти за відлік 2005 рік дотримується США і Китай. В такому випадку, який є малоімовірним Україна з своїм рівнем викидів парникових газів ризикує з 2013 року стати покупцем квот.

Питання Рамкової конвенції ООН щодо змін клімату та формування вуглецевого ринку виходять за межі охорони природи, і стають принциповими питаннями міжнародної та національної економічної та екологічної безпеки. Україна має створити умови для формування власного

вуглецевого ринку, що дозволить крупним приватним компаніям модернізувати підприємства чорної металургії та основної хімії, створить умови для залучення сучасних технологій та інвестицій, дозволить одержати додаткові кошти в бюджет та покращить імідж держави.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ)

проф. **Хлобистов Є.В., Какутич М.О.**

ДУ «Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ», м. Київ
с.н.с. **Потапенко В.Г.**

Національний ін-т стратегічних досліджень при Президентові України

Відновлювана енергія є зараз однією з найбільш швидко зростаючих сфер бізнесу. Її розвиток у різних країнах світу має велике значення, оскільки дозволяє вирішувати проблему глобального потепління, дає можливість підвищити рівень самозабезпеченості енергоносіями і відповідає світовим тенденціям у сфері енергетики. Крім цього існують і причини, найчастіше пов'язані з поліпшенням соціальної та економічної обстановки в країні або регіоні. Досвід використання поновлюваних джерел енергії в усьому світі свідчить про необхідність державної підтримки цього напрямку енергетики. На початковому етапі розвитку сектора відновлюваної енергетики державам доводиться стикатися з різними проблемами. До них відносяться, наприклад, високі початкові інвестиційні витрати, відсутність доступу до фінансування, низький рівень технічної поінформованості, відсутність механізмів поширення інформації та технічної експертизи, обмежене число постачальників відповідних технологій, неефективні розподіл і збут, слабкі або повністю відсутні фінансові та фіскальні стимули, невідповідні необхідним потужності для впровадження технологій та проведення досліджень, а також відсутність інституційних рамок. У цілому існуючі механізми стимулювання відновлюваної енергетики можна класифікувати: за етапами розвитку ринку: підтримка науково-дослідної діяльності; створення та стимулювання розвитку відновлюваної енергетики; ринкові механізми стимулювання, що забезпечують справедливі конкурентні умови для нових технологій; за характером інвестицій в розвиток: підтримка і стимулювання "незалежних виробників енергії", найкращим чином відповідають цілям розвитку відновлюваної енергетики; стимулювання розвитку відновлюваної енергетики для енергопостачальних організацій та державних структур; залучення приватних інвестицій; рзлучення інвестицій

у розвитку відновлюваної енергетики для невеликих кооперативів.

До основних механізмів стимулювання відновлюваної енергетики належать: створення законодавчих форматів; інформаційна діяльність; фінансування науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт; проведення спеціальних програм і реалізація демонстраційних проектів; надання пільгових позик; прискорена амортизація обладнання; податкові пільги і звільнення від сплати податків; – встановлення спеціальних (екологічних) податків; стимулювання інвестицій; – встановлення спеціальних закупівельних тарифів; встановлення зобов'язань.

Політика формується за рахунок комбінування різних механізмів з урахуванням національних особливостей. Створення законодавчих рамок має охоплювати весь комплекс завдань від введення поняття "поновлювані джерела енергії", позначення основних напрямків і принципів Інвестори, що не входять до складу державних структур та енергопостачальних організацій.

На тлі поточної глобальної і системної соціально-економічної кризи відбувається подальше загострення енергетичної проблематики. Її причини пов'язані з відносною обмеженістю копалин вуглецевих енергоносіїв (вугілля, нафта, природний газ), які були головними джерелами енергії для розвитку індустрії протягом останніх більш ніж 150 років та останніх двох кондратьєвських циклів. За аналітичними розрахунками відомого російського академіка А. Е. Конторовича, тільки в ХХ ст. було використано майже в десять разів більше традиційних енергетичних ресурсів, ніж за попередні 60 тис. років історії людства. Адекватною відповідальністю та дієвою політикою в галузі технології та економіки, спрямованої на активне вирішення наявних проблем в реальний час безпосередньо місці їх виникнення. Так, наприклад, США як найбільш розвинена економіка світу є найбільшим постачальником шкідливих емісій в основному за рахунок свого величезного парку легкових і вантажних автомобілів та електроенергетики. США намагаються, таким чином, зберегти за собою лідерство наддержави в галузі видобутку, транспорту, переробки і споживання енергії. З іншого боку, прискорене наздоганяючий розвиток провідних країн засноване на вуглецевому технологічному укладі, і це створює глибоку суперечку між зростаючим попитом на традиційні енергоносії та енергозбереженням. До 2030 р. очікується до 80% приросту попиту на нафту і близько 65% приросту її світового споживання. Подібні тенденції спостерігаються в тих країнах, які є "новими" лідерами економічного зростання: Китаї, Індії, Бразилії, Росії, Мексиці, Індонезії та Туреччині. У 2004 р. їх частка в глобальних викидах двоокису вуглецю становила близько 32%, а за прогнозами, в 2025 р. зросте до 42% і до 49% – в 2050 р. Проте, в деяких з цих країн прискорено розвиваються нові технології. Вартість електроенергії з відновлюваних джерел у США зрівняється з вартістю електроенергії із традиційних джерел в

2012 році. У Німеччині це відбудеться у 2015 році. Причому енергія відновлюваних джерел у Німеччині і надалі буде найдешевшою.

На доручення Уряду України розроблено зміни до Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки.

Мета змін – створення умов для збільшення в енергетичному балансі України частки енергоносіїв, отримуваних з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива не менше 10% у 2015 році. Основними напрямками Програми та прогнозованими обсягами їх фінансування у 2011 році є: будівництво та реконструкція електричних мереж, будівництво пристанційних вузлів, підстанцій та електричних мереж для приєднання об'єктів, які виробляють електроенергію з відновлюваних джерел енергії – 307,4 млн. грн; впровадження технологій, що передбачають використання теплових насосів, електричного теплоакumuляційного обігріву та гарячого водопостачання на підприємствах комунальної форми власності та бюджетних установах – 130,0 млн. грн. та 85,5 млн. грн. коштів Європейської комісії); проведення модернізації об'єктів комунального господарства, у тому числі переведення котельень, що обслуговують об'єкти соціальної сфери, на використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних палив – 60,1 млн. грн; проведення досліджень потенціалу регіонів України щодо розміщення генерації з альтернативних джерел енергії – 8,2 млн.грн.; проведення досліджень вітропотенціалу шляхом визначення пріоритетних районів розташування ВЕС та встановлення вимірювального устаткування – 7,9 млн. грн.

Таким чином, відновлювальна енергетика є однією з наріжних важелів екологізації суспільного зростання та формування національних і регіональних стратегій сталого розвитку. Особливо щодо територій, де є великі потенційні можливості як кліматичного, так і організаційного характеру. Однією з таких територій є АРК, де, особливо на Керченському півострові, поряд з породними умовами, є значні проблеми забезпечення стабільного енергопостачання. Це має стати основою територіальних планів і програм сталого розвитку, на рівні адміністративних районів та міжрайонних інтеграційних угруповань.

ЕЛЕКТРИФІКАЦІЯ ЗАЛІЗНИЦЬ ЯК ЧИННИК ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

к.е.н., проф. **Шапочка М.К., Рибіна О.І.**
Сумський державний університет

З метою збільшення пропускної спроможності залізниць і забезпечення їх сталої роботи, впровадження швидкісного руху поїздів,

підвищення економічної ефективності залізничного транспорту, зменшення його негативного впливу на навколишнє середовище, забезпечення високих соціальних стандартів транспортних послуг наказом Укрзалізниці затверджено та введено в дію Програму електрифікації залізниць України на 2011—2016 рр.

Програма передбачає електрифікацію 1 тис. 562 км експлуатаційної довжини залізничних колій впродовж 2011—2016 рр. на дільницях, що входять до відповідних напрямків розмежування руху пасажирських і вантажних поїздів та на дільницях впровадження швидкісного руху на п'яти залізницях: Південній, Одеській, Придніпровській, Південно-Західній та Донецькій.

На кінець реалізації програми (2016 р.) річна економічна ефективність капітальних вкладень, з урахуванням прогнозу росту цін на енергоносії, становитиме 2108,7 млн. грн., у тому числі від зниження експлуатаційних витрат — 2175,7 млн грн, за рахунок збільшення пропускнуої спроможності та інших чинників — 151,3 млн грн, за рахунок зниження екологічних зборів — 11,4 млн грн, зростуть експлуатаційні витрати на утримання пристроїв електропостачання на нових дільницях електрифікації на 229,6 млн грн. Середній термін окупності капітальних вкладень становитиме близько восьми років, економія коштів у перспективі: лише витрати дизельного пального зменшаться майже на 200 тис. т на рік. Поза тим, разом з основними роботами проходитиме модернізація прилеглої інфраструктури, зокрема пристроїв централізації, сигналізації та зв'язку.

Проектів загалом дев'ять. За метою їх можна розділити на електрифікацію для впровадження швидкісних денних пасажирських поїздів та створення переважно вантажних напрямків. Найкраща окупність проектів на вантажних ходах — не більше 10 років, тоді як на пасажирських цей термін більший. Однак перехід на електротягу дасть можливість зменшити збитковість пасажирських перевезень за рахунок впровадження денних потягів та оптимізації використання рухомого складу.

Варто наголосити на тому, що за час розробки планів електрифікації, залізничники віддали перевагу змінному струму, використання якого найбільш енергоефективне. І лише там, де поряд розташовані мережі переважно постійного струму, пріоритет — буде наданий йому. Для забезпечення господарської діяльності з передачі та постачання електроенергії, починаючи з 2001 р., на залізницях України активно впроваджуються автоматизовані системи комерційного обліку електроенергії (АСКОЕ).

Основна мета, яка досягається за впровадження АСКОЕ, — отримання достовірної інформації щодо обсягів споживання, генерації, передачі та розподілу електроенергії і потужностей всіма об'єктами системи

електропостачання залізниць.

На сьогодні автоматизовані системи комерційного обліку електроенергії працюють на всіх залізницях. У цілому введено в системи комерційного обліку електроенергії 1 тис. 202 об'єкти, 1 тис. 238 комплектів пристроїв збору та передачі даних, 4 тис. 571 лічильник.

Одним із основних завдань для залізничників на поточний та наступний рік є будівництво тягових підстанцій для забезпечення зовнішнього електроживлення.

Заплановано також у 2012 р. електрифікувати невелику припортову дільницю Чорноморська—Берегова та розпочати найбільший з намічених проектів — електрифікацію дільниці Долинська—Миколаїв—Херсон—Вадим—Джанкой. Цей хід довжиною майже 400 км має стати альтернативним шляхом на Кримський півострів, що розвантажить інший напрямок (через Мелітополь), який дуже напружений під час курортного сезону.

Серед інших проектів — продовження електрифікації на напрямку Ворожба—Суми—Люботин, а також переведення на живлення від електроенергії дільниць Миколаїв—Колосівка, Красноград—Новомосковськ.

Електрифікація залізниць — це не лише зменшення собівартості перевезень. Хоча цей фактор є одним із визначальних. Насправді, переведення з тепло на електротягу надає цілу низку переваг і комерційного, і важливого соціального характеру.

Електрифікація залізничних ліній це:

- посилення енергетичної незалежності держави;
- економія витрат на енергоресурси;
- покращення екологічної ситуації;
- підвищення привабливості залізничного транспорту;
- підтримка вітчизняного виробника;
- покращення умов праці залізничників (зниження рівня шуму та уникнення контактів з паливно-мастильними матеріалами).

«ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Шатковський О.В.
НТУ України «КПІ»

Останніх декілька років ідея «зеленої» економіки все частіше обговорюється на міжнародних конференціях, форумах. І ключовою темою порядку денного конференції ООН зі сталого розвитку (Ріо +20), яка

відбудеться у червні 2012 року є саме «зелена економіка». Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), визначає «зелену» економіку як таку економіку, яка підвищує добробут людей, забезпечує соціальну справедливість, і при цьому істотно знижує ризики для навколишнього середовища. У самому простому розумінні «Зелена» економіка – це економіка з низькими викидами вуглецевих сполук, ефективно використовує ресурси і відповідає інтересам всього суспільства. У «зеленій» економіці зростання доходів та зайнятості забезпечується державними і приватними інвестиціями, відбувається зменшення забруднення, підвищення ефективності використання енергії та ресурсів, збереження біорізноманіття [1].

Згідно статистичної інформації ООН, в Україні відсутня реалізація стратегій та програм переходу до «зеленої» економіки як на національному так і на регіональному рівнях. Зовсім інша ситуація спостерігається в європейських країнах. У Фінляндії кількість національних програм складає 14, Великобританія – 9, Німеччина -7, Швейцарія – 4. Можливо саме завдяки такому підходу ці країни увійшли до TOP-10 Індексу глобальної конкурентоспроможності (англ. The Global Competitiveness Index). Це означає, що ці країни є стабільними і привабливими для інвестицій та ведення бізнесу.

«Зелену» економіку можна розглядати як трансформацію існуючої економічної системи нашої країни. Цей перехід потребує великих інвестицій, що можливо лише за умови реалізації продуманої державної політики та використання інноваційних механізмів фінансування. У своїх стратегіях підприємства повинні переходити до ефективного використання ресурсів, зменшенню забруднення навколишнього середовища, що в свою чергу призведе до зменшення їх операційних витрат, і збільшення прибутків. Саме на це спрямована політика екологічно-орієнтованого розвитку економіки.

В грудні 2010 року було прийнято Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», а 20 травня 2011 року – Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на період з 2011 до 2015 року. Саме ці закони є значним кроком екологічної політики нашої країни. Обсяг фінансування складає 4,2 млрд. гривень.

На мою думку «зелене» фінансування необхідно направити в такі сектори економіки України: енергетика (відновлювана енергетика, системи передачі енергії), сільське господарство (як рослинництво, тваринництво), транспорт, промислове виробництво ресурсів, туризм. Необхідно створити умови для залучення іноземних інвестицій. Вже сьогодні іноземні бізнес корпорації зацікавлені в реалізації інвестиційних проєктів в нашій країні, у галузі сільського господарства, енергозбереження, металургії.

Концепція зеленої економіки повинна сприйматися як інноваційний

інструмент для наступного етапу розвитку економіки України.

1. Towards a green economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf

THE ROLE OF NIGERIAN GOVERNMENT IN REDUCING NATURAL RESOURCES DEPLETION

PhD, associate professor **Hannah Shvindina, Jonathan Emeka Nwosu**
Sumy State University

Nigeria is a nation endowed with large and diverse natural resources which has considerable potential with respect to economic development. Natural resources are material source of wealth made up of biotic and abiotic resources which in summary include forests and forestry products, water and the marine organisms, air, lands, material deposits that occur in a natural state which has economic value and are useful and necessary to human being.

Biodiversity degradation, environmental pollution/depletion of natural resources have been issues of growing concern in Nigeria hence these resources are the main source of economic growth and sustainability.

The federal government of Nigeria in an effort to manage the depletion of natural resources passed a legislation which provides the legal framework for the implementation of policies on environmental protection, natural resource conservation and sustainable development. Some of these policies include the command-and-control approach. This involves direct regulation with monitoring and enforcement system that makes use of regulatory instruments such as standard permits, licenses and capital punishment. The government also established reserves in different parts of the country. In this arrangement, large portions of land were set apart by the government with the objective of conserving biotic resources such as wild plants and animals protection from extinction and to produce timber on sustainable basis. The natives were paid royalties on the reserved areas and were allowed some portions for burial purposes and worshipping of their gods. (Adeyoju, 1975). Similarly, the government welcomed partnership with stakeholders towards establishing and developing game reserves and national parks where biological diversities were kept and reared. This effort saw the emergence of some large game reserves in Nigeria like the Yankari Game Reserve, Nekede Zoo, Oyo National Park etc. Taxes were waved off for individuals in this venture. Again, indiscriminate burning of bush, vegetation destruction and pollution of water was restricted by the Nigerian government. All these will lead to protection of biological diversity and natural resources of our country.

Pollution is a threat not only to natural resources but also to human existence and the society $\pi\tau$ $\rho\gamma\kappa\phi\delta$. Thus, the Nigerian government through the established agencies had made frantic efforts towards the pollution control management system established in the country. For example, the government introduced measures to reduce, if not eliminate air pollution from gas flaring. Devices for gas reuse became a necessity, required by Government to be installed at industrial companies. This device would prevent methane from reaching the atmosphere. After burning, gas is converted to heat, water and CO₂ which reduces pollution effects. Other industrial companies were demanded to install pollution abatement and waste regulation facilities in such a manner as would be determined by the Federal Environmental Protection Agency of Nigeria (FEPA). These facilities will take care of gaseous particles, liquid or solid untreated discharge.

As a tool of pollution prevention policy Government of Nigeria uses tax policy. For example, value added tax (VAT) exemption is granted by the federal government to Oil and Gas companies in respect to plants and equipments that are capable of re-injecting gas into the reservoirs. Again machinery, equipment or spare parts imported into Nigeria in connection with the processing and conversion of gas into electric power is exempted from custom duties. There were also emission charges for industrial companies. The higher level pollution attracts higher financial penalty and zero pollution level receives financial rewards. This mechanism was created for minimizing industrial pollution.

The government of Nigeria has made significant efforts to manage and protect their natural resources from degradation and pollution, yet 'much is left to be desired'. The federal government should embrace the idea of exchange of information, assistance and knowledge in natural resource management with advanced countries under same ecological conditions. The outcome of this collaboration would make for effective management of natural resources in the country. Furthermore, management and conservation of natural resources are not only a government business. Therefore, the authorities and departments concerned should engage in extensive mass awareness and training for the people and resource users. This corresponds with the UN conference on environmental development (UNCED) held in June 1992 in Rio de Janeiro, Brazil where the role of indigenous knowledge and local people were recognized as being vital and indispensable in the management and conservation of natural resources. Also, the use of integrated resource management should be adopted. While desions in resource management are taken, costs and damage of altering one element of ecosystem must be considered. of the system. In this way, other natural resources could be conserved. Finally corruption should be checked among government institutions and personnel. Often, good government policies and efforts are thwarted due to corrupt personnel running for the government. These not

withstanding the Nigerian Government has perspectives and lofty aims in managing the depletion of its natural resources.

ОЦЕНКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ТВЕРДЫХ БЫТОВЫХ ОТХОДОВ НА ПРИМЕРЕ МАКУЛАТУРЫ В СУМСКОЙ ОБЛАСТИ

к.е.н. Шевченко Т.И., Гончарова Е.В., Кравец Л.С.
Сумский государственный университет

Для определения максимально возможного объема извлечения макулатуры из твердых бытовых отходов (ТБО) в Сумской области необходимо исходить из: 1) общего объема образования бытовых отходов для городского и сельского населения; 2) удельного веса образования отходов для различных источников; 3) удельного веса содержания макулатуры в общей массе отходов для различных источников их образования; 4) коэффициента технически возможной степени извлечения макулатуры из отходов.

Ориентировочная степень извлечения макулатуры для различных мест образования отходов составляет: для сектора многоэтажной застройки – 80%, частного сектора – 50%, организаций и учреждений – 90% (обосновано Сумским филиалом ОАО «Украинского научного центра технической экологии»).

По данным исследований, проведенных Научно-исследовательским Киевским техническим институтом, для 2004 года была принята средняя годовая расчетная норма накопления ТБО для городов и поселков Украины – 1,5 м³ на 1 жителя и для сел – 0,5 м³ при средней плотности отходов – 250 кг/м³. СФ ОАО «Украинского научного центра технической экологии» для города Сумы расчетная норма накопления ТБО принята 1 м³ на 1 жителя.

Таким образом, исходя из объема образования макулатуры для разных источников ее образования, потенциальный объем получения макулатуры из бытовых отходов в городе Сумы составляет 8,5 тыс. т/год. Максимально возможный объем образования макулатуры по районам Сумской области можно представить в виде диаграммы, приведенной на рисунке. Таким образом, потенциальный объем сбора макулатуры по районам и районным центрам области составляет ориентировочно 18 тыс. т/год, для всей Сумской области – 26,5 тыс. т/год.

Макулатура может быть использована для производства различных видов бумаги, товаров народного потребления, упаковочных материалов для

пищевых продуктов и изделий промышленных предприятий, картонной тары, строительных материалов и др.

Поскольку в регионе потенциальных потребителей макулатуры не выявлено, необходимо рассматривать возможности ее сбыта в других регионах.

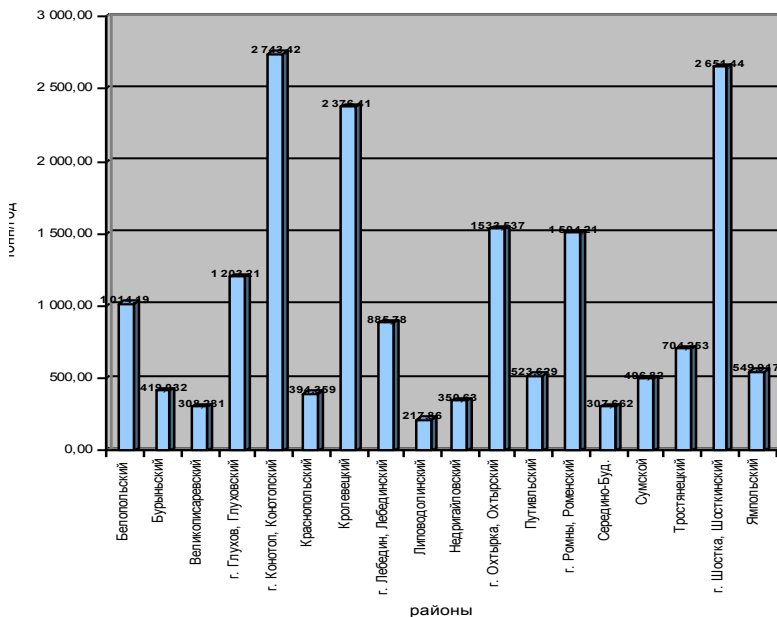

Рис. 1 – Максимально возможный объем извлечения макулатуры из ТБО по районам Сумской области

В других областях Украины макулатура может использоваться в различных отраслях промышленности, а именно в химической, строительной, легкой, а также для производства тары и упаковки. Крупными потребителями макулатуры в Украине являются ОАО «Киевский КБК», ОАО «Рубежанский КТК» (Луганская обл.), ОАО «Жидачевский ЦБК» (г. Киев) и ОАО «Измаильский ЦКК» (Одесская обл.). Кроме этого, существует множество мелких предприятий и частных предпринимателей, занимающихся закупкой, сортировкой и переработкой макулатуры Киев, Кривой Рог, Днепропетровск, Донецк, Луганск, Винница, Харьков, Полтава, Николаев и др.

Подводя итогу, необходимо отметить, что удаление бытовых отходов, содержащих ресурсные фракции (макулатура, пластик, стекло), приводит к их безвозвратной потере. Извлечение макулатуры из бытовых отходов

позволяєт не только уменьшит объем отходов, поступающих на полигон, но и сберечь первичный ресурс, заменяемый вторичным.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТВОРЕННЯ ТЕХНОПАРКУ «СВЕМА» В М. ШОСТКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

к.е.н., доц. **Шкарупа О.В., Пархоменко В.В.**
Сумський державний університет

Сьогодні як на державному, так і на регіональному рівні постав ряд проблем, пов'язаних, зокрема з уповільненням темпів економічного розвитку і недостатньою інвестиційною активністю. У багатьох промислових зонах інвестиційно непривабливі підприємства, які не змогли адаптуватися до нових умов господарювання практично не мають перспектив для відновлення виробничого потенціалу.

Виробничі потужності таких підприємств, а також їх території, вільні від забудови, можуть бути використані для створення індустріальних (промислових) парків, що сприятиме виконанню завдань, визначених Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" та Стратегією економічного і соціального розвитку на період до 2015 року "Нова Сумщина – 2015".

Україна повинна позиціонуватися як держава з інноваційним розвитком економіки. Цей процес можна реалізувати через ефективну форму підтримки інноваційної діяльності – технологічні парки. Технопарки поєднують науково-дослідні, технологічні і виробничі підприємства, забезпечують найшвидше впровадження результатів науково-дослідних і пошукових робіт, винаходів у промисловість і бізнес [1].

Метою дослідження є обґрунтування соціально-економічної ефективності створення таких інноваційних структур, як технопарки в Україні на прикладі індустріального парку «Свема» у м. Шостка Сумської області.

Такими вітчизняними вченими як Мазур О.А., Покопилова В.І., Васильєва Н.В., Туташинський В.І. та ін. досліджувались стан, проблеми та перспективи розвитку технологічних парків в цілому, але питання розбудови таких форм у контексті реалізації концепції сталого розвитку залишаються актуальними та маловивченими [2].

Для держави в цілому технопарки є вигідними з різних точок зору: підвищується рівень країни у світовому суспільстві, з'являються можливості рівноправного економічного співробітництва з розвиненими країнами, покращується екологічна ситуація в країні та рівень життя її населення, збільшуються масштаби іноземних інвестицій, можливості експорту та

валютні надходження, що сприяє досягненню цілей сталого розвитку [3].

14 вересня 2011 року Кабінетом Міністрів України було схвалено концепцію Державної цільової програми розвитку індустріального (промислового) парку «Свема» в м. Шостці Сумської області на 2012-2015 роки. Згідно з якою, планується створення на території ВАТ "Акціонерна компанія "Свема"" в м. Шостці індустріального (промислового) парку шляхом розбудови та використання виробничих потужностей зазначеної компанії (адміністративні, складські та виробничі приміщення) з метою започаткування новими підприємствами господарської діяльності з виготовлення різнопрофільної товарної продукції.

З економічної точки зору, це забезпечить:

– збереження висококваліфікованих кадрів;

– підвищить ділову активність у регіону;

– підвищить привабливість освіти і наукової діяльності в Шосткинському інституті Сумського державного університету;

– комерціалізує науково-дослідні розробки;

– збільшить кількість фірм та компаній, розширить спектр їх послуг та здійснив комерційне освоєння нових ідей і винаходів, результатів прикладних і фундаментальних наукових досліджень (планується залучити не менше 200 млн. доларів США інвестицій).

Соціальна ефективність полягає у підвищенні рівня зайнятості населення в результаті створення 10 тис. нових робочих місць; підвищенні рівня заробітної плати і доходів; забезпечення проходження практики студентів навчальних закладів різних рівнів акредитації; працевлаштування випускників навчальних закладів; забезпеченні спільного використання матеріально-технічної бази парку "Свема" підприємцями та науковцями; започаткування власного бізнесу у бізнес-інкубаторі студентами, викладачами та аспірантами; використанні енергозберігаючих технологій під час реконструкції інженерних споруд комунальної сфери м. Шостки.

Таким чином, технологічний парк «Свема» є ефективним засобом залучення інвестицій, створення нових робочих місць, впровадження новітніх технологій, розвитку виробництва, збільшення обсягів зовнішньоекономічної діяльності, зростання економічних показників та добробуту населення загалом. Разом з тим виробничі майданчики, а також території, вільні від забудови (насамперед у Шосткинському регіоні з розвиненою інфраструктурою), можуть стати «точками регіонального зростання».

1. Гуржій А.М., Каракай Ю.В., Петренко З.О., ін. Інноваційна діяльність в Україні: Монографія. – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 144 с.

2. Мазур О.А. Технологічні парки. Світовий та український досвід/ О.А.Мазур, В.С.Шовкалок. – К. – 2009. – 70 с.

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

к.е.н., доц. **Школа В.Ю.**
Сумський державний університет

У широкому значенні *потенціал* – це сукупність наявних ресурсів, які можуть бути використані для досягнення певної мети.

Економічний потенціал регіону – сукупні можливості регіону, його підприємств та окремих суб'єктів господарювання визначати, формувати і найбільш ефективно забезпечувати та задовольняти суспільні потреби (фактичні та потенційні) в процесі взаємодії з оточуючим середовищем і раціонального використання ресурсів з метою забезпечення економічного зростання, суспільного добробуту, підвищення еколого-економічної безпеки регіону та країни в цілому. Він характеризує здатність суспільства виробляти товари і послуги, забезпечувати розширене відтворення для задоволення споживчих потреб та поліпшення якості життя населення.

Економічний потенціал регіону можна представити у вигляді комплексу взаємопов'язаних потенціалів (рис. 1).

Рис. 1. – Класифікація видів потенціалу регіональної економіки

Еколого-економічний (або *природно-ресурсний потенціал*) характеризує природні умови, фактори та багатства регіону, уже залучені в господарський оборот, а також доступні для освоєння при даних технологіях і соціально-економічних відносинах.

Виробничо-технологічний потенціал – сукупність засобів виробництва (будинків, споруджень, обладнання та устаткування), а також існуючих технологічних способів (технологій) їх використання в економічній діяльності.

Трудовий потенціал – трудові ресурси країни, включаючи підприємницькі спроможності. Його обсяг і якість визначаються чисельністю активного працездатного населення та його освітнім і професійно-кваліфікаційним рівнем.

Науково-дослідницький потенціал – потенціал, який є в розпорядженні країни у галузі науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських розробок (НДДКР). Це досягнення фундаментальної та прикладної науки, нові технології, дослідно-експериментальна база, а також науково-технічні та конструкторські кадри високої кваліфікації.

Внутрішньоекономічний потенціал – частина загального економічного потенціалу національної економіки, орієнтована на задоволення внутрішніх потреб національного виробництва та соціальної сфери.

Зовнішньоекономічний потенціал – здатність національної економіки виробляти продукцію, конкурентоспроможну на світових ринках, експортувати її в достатніх обсягах за світовими цінами.

Інформаційний потенціал – наявні обсяги інформаційних ресурсів, інформаційної техніки і технологій та інших засобів і можливостей створювати, збирати, накопичувати, обробляти та використовувати різноманітні форми інформації для задоволення інформаційних потреб суспільства.

Потенціал соціального споживання – обсяг і структура життєвих потреб нації, якому повинні відповідати обсяг і структура створеного національного продукту для задоволення цих потреб.

Виробничий потенціал – це спроможність залучених кількості і якості національної праці та капіталу створювати продукт за одиницю часу.

Інноваційний потенціал – комплекс взаємопов'язаних ресурсів і здатностей до їх реалізації, що визначають спроможність економіки регіону до розвитку на основі постійного пошуку, використання та розвитку нових сфер і способів ефективної реалізації фактичних та потенційних ринкових можливостей. Як видно з рис. 1, інноваційний потенціал регіону є ядром її економічного потенціалу, органічно входячи до складу кожної з його частин. У зв'язку з необхідністю постійного пристосування економіки регіону під дію зовнішніх факторів (світових тенденцій) саме достатність інноваційного потенціалу є вирішальною у забезпеченні еколого-економічної безпеки країни, зростання національної економіки та її сталого розвитку.

Також економічний потенціал регіону може бути визначений сукупністю галузей народного господарства, підприємств, установ, які виробляють промислову, сільськогосподарську, будівельну продукцію, надають різні послуги виробничого й невиробничого призначення тощо. Цей принцип покладений в основу класифікації економічного потенціалу країни за ознакою сфери діяльності.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛА

Шпак Д.А.

РНУП «Институт системных исследований в АПК НАН Беларуси»,
г. Минск, Беларусь

Функционирование сельских территорий на принципах устойчивого развития неразрывно связано с сельскохозяйственным производством. Поэтому при анализе различных процессов, происходящих в границах сельских территорий, необходимо уделять внимание рассмотрению проблем, прежде всего, в базовой отрасли села – аграрном производстве. С точки зрения повышения устойчивости в качестве важнейших задач в области сельского хозяйства является совершенствование аграрной, экономической и экологической политики, ориентированной на развитие сельской местности.

Немаловажное значение имеет укрепление и совершенствование производственно-технического потенциала сельскохозяйственного производства. Нынешняя еще сравнительно низкая эффективность, а зачастую и убыточность сельскохозяйственного производства Беларуси обусловлены, главным образом, технической отсталостью и применением устаревших технологий. Уровень интенсификации нашего сельского хозяйства примерно в два раза ниже по сравнению с развитыми странами, а поэтому затраты ресурсов на единицу производимой продукции выше примерно в такое же количество раз.

Использовать новые и высокие технологии в агропромышленном производстве, оснащать его современной техникой и оборудованием возможно только при широкомасштабном привлечении инвестиций. Для повышения устойчивости развития села необходимы инвестиции, материализация которых способна обеспечить процесс расширенного воспроизводства, чему должна способствовать обоснованная государственная ресурсная и экономическая поддержка. В соответствии с Государственной программой устойчивого развития села на 2011-2015 годы намечается создавать благоприятные и относительно выровненные возможности всем субъектам хозяйствования для эффективного ведения агропромышленного производства в различных условиях. Повышение отдачи от вложенных средств будет достигаться за счет усиления взаимосвязи между объемами бюджетных ресурсов, направляемых конкретным организациям, и показателями реализации сельскохозяйственной продукции, достигнутыми этими товаропроизводителями.

Непременным условием устойчивого развития села является справедливое и адекватное рыночной системе хозяйствования

ценообразование на продукцию сельского хозяйства, являющейся сырьевой базой для перерабатывающей промышленности. Анализом установлено, что в последние годы *темпы роста цен на сельскохозяйственную продукцию были ниже темпов увеличения цен на ресурсы для сельского хозяйства, что по-прежнему свидетельствует о наличии диспаритета. Одним из направлений решения данной проблемы видится* установление государством на начало каждого года научно обоснованного уровня закупочных цен на основные виды сельскохозяйственной продукции, обеспечивающих продовольственную безопасность страны с своевременной их корректировкой в зависимости от роста цен на энергоносители. Только при внедрении в практику такого ценового механизма воздействия государства на аграрный сектор правомерно вести речь о реальной государственной поддержке сельского хозяйства, а также о всевозможных дотациях, субсидиях и преференциях, предоставляемых отрасли государством.

Помимо формирования конкурентоспособного производства продовольствия и сельскохозяйственного сырья требуется решать и дальше другую немаловажную задачу, а именно – обеспечение высоких социальных стандартов жизни сельского населения. В этой связи должны создаваться условия для соблюдения на селе установленных социальных стандартов по обслуживанию населения в области медицинского, бытового, транспортного обслуживания, предоставления услуг связи, учреждений культуры и т.д.

Совершенствовать производственную и социальную инфраструктуру необходимо, прежде всего, в уже функционирующих агрогородках для обеспечения социальных стандартов проживающему в них населению и жителям прилегающих территорий. Данная схема совершенствования инфраструктуры сельских населенных пунктов позволяет оптимизировать сельское расселение и существенно сократить радиус обслуживания населения учреждениями и организациями социальной инфраструктуры, обеспечить более высокий уровень жизни сельского населения и создает основу для улучшения демографической ситуации и повышения престижности проживания в сельской местности.

Большая роль в повышении устойчивости развития села должна отводиться решению жилищной проблемы. На нынешнем этапе развития необходимы некоторые корректировки в жилищную политику на селе. Если ранее стремились ежегодно возводить жилые дома чуть ли не в каждом селении, то теперь дома на селе должны возводиться с учетом потребностей хозяйств в трудовых ресурсах и, соответственно, в жилье. При этом ориентир должен быть взят на строительство энергоэффективных домов. Подобные проекты уже успешно реализованы в некоторых регионах нашей страны и зарекомендовали себя только с положительной стороны. По проведенным оценкам в таких домах экономится треть энергоресурсов.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЛІСОРЕСУРСНІЙ СФЕРІ

к.е.н. Ярова І.Є.

Сумський національний аграрний університет

Необхідно констатувати, що саме екологічна політика збалансованого господарювання в лісоресурсній сфері визначає рівень економічної та соціально-екологічної відповідальності, напрями та масштаб зобов'язань щодо екологізації виробництва, сталого лісогосподарювання. У свою чергу, формування системи екологічного управління та менеджменту в лісовому господарстві як механізму реалізації екологічної політики потрібно (особливо на початковому етапі) розглядати як прояв соціально-екологічної відповідальності, що буде сприяти розвитку економіко-правового механізму її реалізації.

Добровільне включення еколого-економічних, соціально-екологічних заходів у лісогосподарську діяльність підприємств з урахуванням інтересів зацікавлених сторін формує зміст соціально-екологічної відповідальності. Практична доцільність формування і розвитку економічної та соціально-екологічної відповідальності у лісоресурсній сфері актуалізується та визначається такими основними завданнями:

1. Досягненням економічних, екологічних та соціальних параметрів сталого екологічно збалансованого лісокористування на основі існуючих критеріїв та індикаторів.

2. Створенням «зеленого» та ділового іміджу у сфері лісогосподарського та лісопромислового виробництва для забезпечення конкурентних переваг у процесі здійснення підприємницьких ініціатив, а також пріоритетів у державному фінансуванні лісового господарства.

3. Підвищенням рівня інвестиційної привабливості.

4. Зростанням капіталізації лісогосподарського підприємства за умов реалізації концепції людського капіталу, організаційного капіталу та капіталу відносин.

5. Поліпшенням рівня керованості працюючими на еколого-економічних засадах.

6. Покращанням взаємовідносин із громадськістю та місцевим населенням.

Необхідно зробити акцент на тому, що все більша увага підприємства до соціальних, екологічних й етичних аспектів своєї діяльності свідчить про загальну якість управління.

Соціально-екологічна відповідальність лісогосподарських підприємств

нами визначається як ініціативно-добровільна внутрішня та зовнішня діяльність, націлена на реагування та формування зобов'язань щодо вирішення лісоекологічних, еколого-економічних та соціальних проблем сталого та гармонічного розвитку лісгосподарського та лісопромислового виробництва в межах сформованої системи екологічно орієнтованого менеджменту лісгосподарювання. Особливість цього визначення полягає в тому, що в ньому відображені основні ознаки соціальної відповідальності – реагування та зобов'язання, а також зовнішня та внутрішня її спрямованість. Крім того, можна підкреслити, що таке визначення соціально-екологічної відповідальності пов'язане з формуванням існуючого поняття соціально відповідального управління підприємством, яка реалізується шляхом впровадження системи екологічно орієнтованого лісгосподарського менеджменту.

Соціально-екологічна відповідальність у лісгосподарюванні в межах діяльності лісгосподарських підприємств формується і визначається такими основними чинниками:

1. *Соціально-екологічна ініціатива* в реагуванні на екодеструктивність проблем лісгосподарювання та прийняття зобов'язань щодо сталого розвитку лісового господарства.

2. *Система управління еколого-економічними знаннями.*

3. *Екологічна культура* організації лісгосподарського та лісопромислового виробництва.

4. *Еколого-економічні технології соціально відповідального управління лісгосподарюванням.* Екологізація управління і менеджменту повинна сприяти дотриманню природоохоронних вимог стейкхолдерів

Зазначається, що для впровадження та реалізації механізму економічної та соціально-екологічної відповідальності лісгосподарськими підприємствами, держава повинна активно проявляти ініціативу щодо створення прийнятних організаційно-інституціональних умов для розвитку еколого-економічних технологій соціально відповідального управління лісгосподарським та лісопромисловим виробництвами. Зокрема, це передбачає створення сприятливих організаційно-правових та фінансових умов для діяльності суб'єктів лісгосподарювання, що мають на меті вирішення соціально-екологічних проблем сталого лісокористування, шляхом формування пільгової системи платежів за лісокористування (податків, зборів, орендної плати, різних видів відрхувань); здійснення цільової фінансової підтримки екологічної політики за рахунок бюджетних коштів; розширення економіко-правових методів реалізації екологічної відповідальності за нерациональне лісгосподарювання.

АЛЬТЕРНАТИВА ЛИБЕРАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ - РЕАЛИЗАЦИЯ СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РОССИИ

к.ф.-м.н., доц. **Коварда В.В., Безуглая Е.В.**
ФГБОУ ВПО «Юго-Западный государственный университет»
г. Курск, Россия

В последнее время, особенно после вступления в решающую фазу мирового финансово-экономического кризиса и осознания его перманентности при сохранении существующей стратегии развития экономических систем, особую актуальность приобрела концепция обеспечения устойчивого развития.

Устойчивое развитие — процесс изменений, в котором эксплуатация природных ресурсов, направление инвестиций, ориентация научно-технического развития, развитие личности и институциональные изменения согласованы друг с другом и укрепляют нынешний и будущий потенциал для удовлетворения человеческих потребностей и устремлений (т.е. речь идет об обеспечении качества жизни людей).

Основные принципы устойчивого развития человеческих поселений благодаря деятельности Организации Объединенных наций получили широкое распространение. Созданная ООН Всемирная комиссия по окружающей среде и развитию (комиссия Г.Х. Брунтланд) в 1983 году впервые ввела в оборот понятие устойчивого развития, определив его следующим образом: «Человечество способно сделать развитие устойчивым - обеспечить, чтобы оно удовлетворяло нужды настоящего, не подвергая риску способность будущих поколений удовлетворять свои потребности».

Свой морально-политический и правовой статус фундаментальной концепции современного мира принципы устойчивого развития получили в 1992 году на конференции ООН по окружающей среде и развитию в Рио-де-Жанейро, где присутствовали делегации правительств 179 государств мира, а также многочисленные международные и неправительственные организации. Там были определены глобальные проблемы устойчивого развития, принят и одобрен всеми участниками программный документ «Повестка дня – XXI», содержащий рекомендации руководителям всех стран мира разработать для своих территорий стратегические программы устойчивого развития. Целями таких программ по замыслу организаторов конференции в Рио-де-Жанейро должны стать социально направленное экономическое развитие, охрана ресурсной базы и окружающей среды для будущего соответствующих стран и планеты в целом.

Понимание руководством России значимости проблемы устойчивого развития и необходимости осуществления национальных действий по выполнению решений Конференции Рио-92, принятых с ее участием, привело, несмотря на остроту социально-экономической и политической ситуации в стране, к принятию первого государственного документа по устойчивому развитию - Основных положений государственной стратегии Российской Федерации по охране окружающей среды и обеспечению устойчивого развития, одобренных Указом Президента Российской Федерации от 4 февраля 1994 г. № 236. В последующем при разработке стратегии модернизации России не раз рассматривались проблемы устойчивого развития.

В рамках стратегии устойчивого развития экономическое процветание России зависит от развития внутреннего спроса и потребления, производства инновационной продукции и изделий высокой степени переработки, ростом социальной ответственности бизнеса. В настоящее время экономическая политика России осуществляется неолибералистским курсом, итогом чего является:

- возрастание антропогенного воздействия на природу, что приводит к росту техногенных и природных катастроф, причиняющих значительный ущерб экономике и обществу;

- стремление к краткосрочной эффективности в ущерб долгосрочным целям (крайне низкий уровень долгосрочных инвестиций, недооценка значения человеческого капитала и природных явлений и т.п.);

- предположение, что все ситуации регулирует «невидимая рука рынка», а функции государства необходимо свести к минимуму.

При этом глобальный кризис вскрыл собственно российские проблемы в экономике, которые существовали до него и, по сути, являлись латентным кризисом.

В кризисных условиях дерегулирование, упование на «невидимую руку рынка» все яростнее демонстрируют свою ущербность. На Западе и в России на это давно указывали видные экономисты. Начиная с Джона Кейнса выдвигались альтернативные идеи функционирования капиталистической экономики. К сожалению, основное течение экономической мысли пошло по другому руслу: господствующим стал либеральный фундаментализм.

Сегодняшняя ситуация в экономике ведущих стран Запады вынуждает пересматривать сложившиеся представления. Так, в докладе ЮНКТАД «Глобальный экономический кризис: системные провалы и мультilaterальные средства лечения» констатируется, что «рыночный фундаментализм последних 20 лет драматически провалил экзамен». На саммите ЕС в октябре 2008 г. президент Франции Н. Саркози признал:

ультралиберальный капитализм себя дискредитировал, и миру нужна рыночная социальная модель.

Таким образом, в связи с уроками, которые вытекают из глобального кризиса, важно не ограничиться осознанием необходимости мер, которые смягчают остроту проблемы и помогают наиболее сильно затронутым слоям населения пережить кризис: надо думать о глубинных причинах, о том, как исправить сам курс развития, стратегию движения вперед.

О НЕОБХОДИМОСТИ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОГО (ТРАНСГРАНИЧНОГО) СОТРУДНИЧЕСТВА ДЛЯ ПЕРЕХОДА К РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

к.ф.-м.н., доц. **Коварда В.В.**
ФГБОУ ВПО «Юго-Западный государственный университет»,
г. Курск, Россия

Стремление к развитию, к постоянному совершенствованию, к росту благосостояния перманентно – это объективный закон цивилизации. Однако в своем прогрессе человечество настолько вторглось в окружающую среду (среду обитания), что уже нельзя не замечать как, с одной стороны, ухудшается экологическая обстановка, с другой – растет масштаб ответной реакции природы.

И первое, и второе оказывает отрицательное влияние как на производительные силы, так и на производственные отношения.

В динамике природных рисков на глобальном уровне экономического развития можно выделить ряд основных тенденций. Это, во-первых, увеличение количества наиболее разрушительных для хозяйственных систем природных бедствий и объема соответствующего ущерба, темпы которого устойчиво превышают темпы роста производства мирового валового продукта (МВП). В 1950-1999 гг. прямой ущерб от наиболее разрушительных природных катастроф в мире вырос более чем в 15 раз, а объем МВП – всего в 4,5 раза. Во-вторых, опережающий в сравнении с динамикой количества самих катастроф рост экономического ущерба от природных бедствий. В соответствии с прогнозами к 2050 г. в сравнении с началом 2000-х ущерб от природных бедствий возрастет в девять раз, а их количество – лишь вчетверо. В-третьих, всеобщий, тотальный характер роста экономического ущерба от природных опасностей и бедствий. В-четвертых, усиление дифференциации природных рисков, основным фактором которой является различная степень уязвимости экономических систем.

К тому же, окружающая среда оказывает прямое и косвенное влияние на социально-экономические процессы. Тезис «нельзя быть здоровым в больной среде» можно экономически интерпретировать как «быть здоровым в больной среде очень дорого», так как издержки на предотвращение или лечение заболеваний, вызванных экологической деградацией, велики. Для многих индустриальных регионов ущерб для здоровья от загрязнений сопоставим с ростом валового регионального продукта (ВРП).

Таким образом, в настоящее время в условиях глобализации и возрастания турбулентности пренебрежение природным фактором может обернуться катастрофическими последствиями. Поэтому учет фактора экологичности представляется необходимым условием разработки и реализации экономических проектов. В связи с этим на конференции ООН по окружающей среде и развитию в Рио-де-Жанейро (1992 г.) Генеральной Ассамблеей ООН была учреждена Комиссия Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию (КУР) была учреждена в целях обеспечения эффективной последующей деятельности по итогам Конференции Организации Объединенных Наций по окружающей среде и развитию (ЮНСЕД), также известной как Встреча на высшем уровне «Планета Земля».

После указанной конференции в государственный и научный обиход вошел термин «устойчивое развитие». Это связано с осознанием необходимости перестройки экономических процессов так, чтобы не допустить дальнейшей деградации природной среды, а в будущем обеспечить не просто хрупкое равновесие, а оптимальное соотношение между развитием общества и природы.

Стратегия устойчивого развития включает три главных компонента. Во-первых, это экологически устойчивое развитие - человечество должно научиться жить в пределах ограничений, определяемых емкостью биосферы, сократить объемы как извлекаемых из природы ресурсов, так и возвращаемых в нее отходов своей жизнедеятельности. Во-вторых, это экономически устойчивое развитие - предусматривает структурные и территориальные сдвиги в мировой экономике, повышение интенсивности и продуктивности хозяйства, достижение оптимальных с точки зрения равновесия между обществом и природой темпов экономического роста. В-третьих, это устойчивое социальное развитие - означает сбалансированное решение демографических проблем, проблем занятости, уровня и качества жизни, расширение доступа к знаниям, культурным ценностям, обеспечение гражданских прав и личной безопасности людей.

Таким образом, устойчивое развитие как бы связывает между собой окружающую среду, экономику и благополучие людей в своего рода триединую систему. Ключ к нему лежит в совершенствовании управления

природопользованием, экономикой и обществом на всех уровнях: глобальном, региональном, государственном и локальном.

Одной из самых серьезных проблем, затрудняющих продвижение и реализацию идей устойчивого развития, является необходимость межгосударственного, трансграничного сотрудничества. Это объективная необходимость, реализация которой уже сейчас требует безотлагательных действий. Мы можем ужесточить экологическое законодательство страны, оптимизировать структуру производства, следить за соблюдением принципов устойчивого развития, однако если граничащие с нами государства (да и в целом другие страны) не примут подобные меры, эффект будет значительно меньше. Это связано с тем, что мы живем, работаем в окружающей нас среде, которая значительно больше и разнообразнее, чем представляется, для нее нет ни границ, ни государственных законов – например, река, море, океан (кроме внутренних рек и морей) омывают многие страны и отходы из одного государства попадают в другое. Примером может служить трагедия в Японии, где после сильного землетрясения и цунами были повреждены энергоблоки атомных энергетических станций «Фукусима-1», «Фукусима-2» и «Онагава». Радиоактивные вещества попали в Тихий океан, который распространил их по всему миру и никакие заслоны не смогут этому воспрепятствовать.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод, что без межгосударственного взаимодействия реализовать стратегию устойчивого развития невозможно.

Наиболее распространенной и действенной формой сотрудничества по вопросам охраны окружающей среды является заключение международных договоров и иных соглашений. Партнерами в таких соглашениях обычно выступают страны-соседи или государства, объединенные общностью интересов в сохранении природной среды региона или совместным использованием некоторых ресурсов. Так, растущая обеспокоенность ухудшением состояния морских вод побудила 20 стран мира к заключению в Лондоне Конвенции по предотвращению загрязнения морей нефтью (1954). Договором запрещен слив нефти и нефтепродуктов в пределах 80—250 км от побережий подписавших его стран. Впоследствии в этой сфере были заключены новые конвенции (Лондон, 1972, 1973), предусматривающие жесткий режим полного предотвращения каких бы то ни было сбросов и захоронений в Мировом океане, в том числе радиоактивных.

Проблема защиты окружающей среды от разрушения в ходе военных действий нашла отражение в подписанной в 1977 г. Конвенции о запрещении военного или любого иного враждебного использования средств воздействия на природную среду, идея которой была выдвинута СССР. Термин «средства воздействия на природную среду» относится к любым средствам для

изменения динамики, состава либо структуры Земли или космического пространства путем преднамеренного управления природными процессами. Участники конвенции обязались не прибегать к военному или иному враждебному использованию средств воздействия на экосистему планеты, которые имеют широкие, долгосрочные или серьезные последствия в качестве способов разрушения, нанесения ущерба другому государству, а также не помогать в осуществлении такого рода действий другим странам и организациям. Документ не ограничивает использования в мирных целях средств воздействия на природную среду в соответствии с принципами международного права. Таких соглашений очень много, однако степень их реализации сильно отличается в зависимости от состава стран-участниц, структуры и интересов их экономик, политической воли и т.п.

Несмотря на проблемы в осуществлении договоров, международные соглашения принесли конкретные позитивные результаты. Так, реализация Конвенции о предотвращении трансграничного загрязнения атмосферы на большие расстояния привела к значительному снижению уровня загрязнения воздуха в Европе. Резко уменьшилось количество убиваемых в Африке слонов в результате принятой в 1990 г. Конвенции о международной торговле исчезающими видами дикой флоры и фауны. В соответствии с соглашением 1991 г. в Антарктиде на 50 лет запрещены разведка и добыча полезных ископаемых. В целом государства мира приняли около 200 экологических соглашений.

Другой эффективной формой международного сотрудничества является создание и деятельность межправительственных специализированных учреждений при Организации Объединенных Наций.

Таким образом, совместное решение экологических проблем и разработка и реализация механизмов охраны окружающей среды позволит перейти к долгосрочному устойчивому социально-экономическому развитию всего человечества.

ЗРОСТАННЯ СВІТОВОГО ПОПИТУ НА ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Вороненко В.І.

Сумський державний університет

З урахуванням того, що до 2100 року, за даними ООН, на Землі буде жити 10,1 млрд. населення, тобто майже на 3 млрд. більше ніж сьогодні то

все гострішою стає проблема забезпечення людей необхідними продуктами харчування [1]. Сьогодні нестача продуктів харчування викликана перш за все нераціональним використанням земельних ресурсів, які необхідні для отримання як продукції рослинництва, так і тваринництва.

Зростаючий попит на продукти харчування у світі дозволяє Україні експортувати значну кількість продукції харчової промисловості і сільського господарства. Експорт продуктів харчування є одною із величезних складових загального державного експорту.

На відміну від світової тенденції зростання чисельності населення, в Україні від'ємний приріст населення. Його чисельність постійно скорочується, тому проблеми перенаселення держави наразі не існує. Разом з тим, проблема перенаселення планети впливає на Україну опосередковано. Світова нестача продуктів харчування активізувала у нашій державі процеси нарощування обсягів виробництва продуктів харчування, оскільки Україна забезпечена родючими землями у сприятливих кліматичних умовах. Особливо потрібно виділити вирощування зернових, експорт яких дозволяє держбюджету отримувати значні надходження. В несприятливі роки, коли врожайність падає, держава здійснює квотування експорту зернових заради недопущення зростання цін для споживачів, що відповідає продовольчій безпеці держави.

Величезну роль у збільшенні обсягів виробництва продуктів харчування відіграв науково-технічний прогрес. Людина відійшла від індивідуального господарства до масового виробництва шляхом збільшення продуктивності праці за рахунок впровадження нових технологій на основі механізації, автоматизації, генної інженерії. На даний час енергоємність харчової промисловості і сільськогосподарського виробництва зростає через нарощування обсягів виробництва продукції. Українське виробництво в даний момент не в змозі забезпечити залучення енергії на рівні розвинених країн для підвищення питомих показників виробництва продукції. Особливо це стосується сільського господарства. Так, посівні площі під зернові та зернобобові культури, за період з 1990 року по 2010 рік як зменшувались так і збільшувались. У 1990 році ці площі склали 14583 тис. га, а у 2010 році – 15090 тис. га. Загальна посівна площа під зернові та зернобобові культури у чисельному вимірі змінилася відносно несуттєво. Але за цей період багато земель втрачали свої родючі якості, забруднювались та деградували, внаслідок чого до обороту залучались нові незаймані землі. В результаті

загальна площа земель, що зазнала прямого антропогенного впливу збільшувалась. Тобто, замість інтенсивного господарювання шляхом підтримання задовільного стану земель та їх захисту з заходами щодо підвищення питомої врожайності, виробництво підтримувалось за рахунок залучення нових земель, що чинить деструктивний вплив на екосистеми. Але слід зазначити, що загальна площа всіх посівних площ України починаючи з 1980 року зменшувалась і цей процес триває досі. В 1980 році загальна посівна площа склала 33,6 млн га, а в 2005 році вже 26 млн га. Однією із головних причин цього є деградація земель, внаслідок чого вони стають непридатними для вирощування, а відновлення їх властивостей потребує значних капіталовкладень. Така динаміка створила передумови для використання деяких вилучених із посівних земель під інші категорії господарства, наприклад під пасовища або сіножаті.

Масове виробництво продуктів харчування для задоволення зростаючих потреб населення України та для експорту в інші країни вимагає залучення значних інвестицій та здешевлення собівартості продукції. Але низька рентабельність сільськогосподарського виробництва в Україні, в тому числі внаслідок державної політики забезпечення продовольчої безпеки, створила умови при яких виробники не можуть інтенсифікувати виробництво. Склалася складна ситуація з компенсацією ґрунтам поживних речовин через недостатність внесення постійно дорожчаючих мінеральних добрив, внаслідок чого землі швидше деградують.

1. Зайдлер К. Изменение климата угрожает зерновым культурам [Электронный ресурс] / Кристоф Зайдлер // InoPressa. – 2011. – Режим доступа : – <http://inopressa.ru/article/06May2011/spiegel/food2.html>.

Наукове видання

Економічні проблеми сталого розвитку
Экономические проблемы устойчивого развития
Economic Problems of Sustainable Development

Матеріали доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 20-річчю наукової діяльності
факультету економіки та менеджменту
Сумського державного університету
(Суми, 3–5 квітня 2012 року)

Відповідальний за випуск О. В. Прокопенко
Комп'ютерне верстання В. А. Омеляненка

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 10,46. Обл.-вид. арк. 12,94. Тираж 300 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.